VERSEGI FERENTZNEK
MEGTSALATKOZOTT ILLETLEN
MOTSKOLÓDÁSAI
A' TISZTA MAGYARSÁGBAN.

MELLYEKET
VALÓSÁGOK SZERÉNT NYILVÁN MEGMUTAT,
ÉS MÉLTÁN MEGDORGÁL,

RÉVAI MIKLÓSNAK
BUZGÓ HÍV TANÍTVÁNYA, 'S IGAZ TISZTELŐJE,
FÉNYFALVI
KARDOS ADORJÁN.

PESTEN,
TRATTNER MÁTYÁS BETŰIVEL.
1806.

In minimis rebus pertinacia reprehenditur, calumnia etiam coercetur.

Cic. Acad. Quaest. Libr. IV.

Spernenda non est vel minima calumnia:
Nam plurimi artem illius augendae tenent;
Quos propter illam qui cauet, recte facit.

Ex Comico Graeco.

Qui non defendit iniuriam, neque propulsat a suis, cum potest, iniuste facit.

Cicero de Offisiis Libr. III.

KESELŐKŐI
MAJTÉNYI ANDRÁS
FŐ NEMES ÚRFINAK.
PESTEN
A' KÖZÖNSÉGES TUDOMÁNYOKNAK
KIRÁLYI FŐ OSKOLÁJOKBAN
A' BÖLTSELKEDÉST
HARMADIK ESZTENDŐBEN HALLGATÓ
JELES TANÚLÓ TÁRSNAK.

KIT MÁR IFJÚ KORÁBAN,
TEKÍNTETES NEMZETSÉGÉNEK ÖRÖMÉRE,
A' DITSŐ HAZÁNAK JAVÁRA,
NAGYSÁGOS ÉDES ATYJA URÁNAK,
KESELŐKŐI
MAJTÉNYI LÁSZLÓNAK,
KIRÁLYI TANÁTSOSNAK,
HALHATATLAN ÉRDEMŰ HAZAFINAK
FÉNYESSÉGES NYOMAIN,
NAGY REMÉNYSÉGGEL
SZÉP ÚTAKON VEZET A' NEMES INDÚLAT
A' VALÓSÁGOS DITSŐSÉGRE.

AZ ISTENI FÉLELEMRE,
A' FEJEDELEMHEZ
TISZTÁN VISELTETŐ IGAZ HÍVSÉGRE,
BUZGÓ HAZASZERETÉSRE,
A' NEMES VÉRT KIVÁLTKÉPEN EKESÍTŐ
SZELÍD ERKÖLTSÖKRE,
TISZTES ÉS HASZNOS TUDOMÁNYOKRA,
VILÁGOT ESMÉRŐ OKOSSÁGRA.

A' KÖZ JÓÉRT, 'S A' NEMZET MÉLTÓSÁGÁÉRT
ÖNKÉNYEN VALÓ
NAGYSÁGOS ÁLDOZATOKRA.
A' HOVA TARTOZIK MÁR
SZÉP ÖSI MAGYAR NYELVÜNKET,
FENMARADÁSUNKNAK EGYIK OSZLOPÁT,
EREDETI SAJÁT ÉPSÉGÉBEN
JÓ OKON VÉDELMEZÖ JÁMBOR IGYEKEZETNEK
KINYOMTATÁSÁRA
KÉSZEN HAJLÓ BŐ ADAKOZÁSA,
'S EZZEL
AZ IGAZ ŰGY MELLETT BÁTOR KIKELÉSE,
DITSÉRETES MEGEGYEZÉSBÖL,
AZ ÍRÍGY MOTSKOLÓDÁSOK ELLEN.
MELLYEKKEL
AZ ORSZÁGLÁSTÓL BÖLTSEN VÁLASZTATOTT,
ÉS AZ ORSZÁG VIGASZTALÁSÁRA
A' TUDÓSOKTÓL
FELSÉGESEN MAGASZTALTATOTT,
VILÁGOS ÉRTELMŰ JÓ TANÍTÓT,
'S VELE EGYÜTT
HÍV TANÍTVÁNYIT, JÓ BARÁTIT, JÓ TANÍTÁSÁT,
ILLETLENÜL MEGTÁMADTA
EGY ZAVAROS TUDOMÁNYÚ PATVAROS.
ILLY NEMESEN JELESKEDŐ KEDVES IFJÚNAK
EZEN PÉLDÁS TETTÉT
HÁLÁLÓ ÉRZÉSSEL NYILVÁN KÖSZÖNI,
'S ÖRÖK EMLEKEZETBEN HÍVSÉGESEN FENTARTJA
A' PESTI MAGYAR TANÚLÓ TÁRSASÁG.

BÉVEZETÉS.

Haſznosak a' tudós vetekedések: mert ezek által hozatik világosságra a' kétséges homályban elrejtezett dolgoknak megbizonyúlt valóságok. Azért kívánják sokan, 's örömmel fogadják, a' Magyar Nyelvnek mostani felemelkedésében is, az illyen tsatákat. Érzik a' Jámbor Hazafiak, hogy igen megveſztegette az eredeti nyelvnek együgyü tiſzta épségét ezen utóbbi időnek megſzavarodott fertelmes ſzokása. Azt ohajtják tehát, 's várton várják, hogy tudós visgálásokkal a' jó ſzokás nyilván megkülömböztessék a' roſztól: hogy azután, a' kik bennek e' jeles ſzolgálattal bizodalmat gerjeſztettek, azokhoz ragaſzkodhassanak, 's általok ſzépen kigázolhassanak a' roſznak sülleſztő iſzapjából, a' jónak pedig bátorságos partjára egéſzen kikaphassanak. Diſzes, és ditséretes dolog Hazánk Fiainak ebben kedveznünk, 's érettök, nem tsak a' tudós vetekedést, hanem még a' vele járó sokféle kellemetlenségeket is magunkra vállalnunk.

Ollyan valójában a' mi kikelésünk. Igen akarnók mí a' kérdésben forgó dolgoknak valóságo-

kat, indúlat mérsékléssel, tsendesen szólló egyenes okokkal támogatni; de az ellenkező félnek, Kedves Tanítónkra, és reánk hányatott, sértő motskolódásai, 's végtelen sok gúnyolásai, kimondatják velünk, ezen képtelenségekre felizgató okoknak lefedeztetésökkel, a' kellemetlen igazságot is, magunk, és ügyünk védelmére. Az ellenünk felhordatott okok úgy is tsak hitvány tsavargások. Erőt, és tekíntetet törekedett ő ezeknek adni nagy szájjal harsogó motskolódásival, 's féketlen sok gúnyolásival: mellyeket, hibás képzelődésében, a' kevély megáltalkodás, a' magát rágó írígykedés, minden megkéméllés nélkül, illetlenül szóratott, de mind hijában, tzéljától eleső megtsalatkozásával.

Fáj Verseginek, hogy Első Nyelvtanító Révai az Országban, hogy híven követik Tanítványai. Mind kettőjöket megtámadta tehát, futólag való, tsípős, és büszke motskolódásokkal. Kiváltképen pedig a' Tanításokat, mellyeket Révai ád, 's annak Tanítványai szép előmenettel hallgatnak, iparkodott teljes terjedésökben mind megútáltatni épen nem derék okokkal, hanem tsak azon egy hangon tsúfolódó gúnyolásokkal, kezdettől fogva végig, rútúl megrakatott szerentsétlen munkájában. Azt gondolta, hogy ezekkel a' Közönség előtt kisebbítheti Révainak tekíntetét, a' Tanítványokat is elidegenítheti Érdemes Tanítójoktól.

Nekünk is azonképen a' Közönség előtt kell szollanunk, valamint a' többi, úgy ezen részről

felfogatott perünk dolgában, a' józan megítélés kedvéért. A' motskolódások, 's tsúfot űző gúnyolások, nem illenek sem Kedves Tanítónkra, 's annak Tanítására, sem reánk Hív Tanítványokra. Révaitól el nem állhatunk, hogy Versegit kövessük: a' kinek majd minden tanítása nem igaz mondás, magával ellenkező tsátsogás, merő tudatlanság. Mind ezeket tsak egynéhány tetemesb állatásoknak meghányatásokból kiki ezennel nyilván megláthatja. Két Szakaſzra oſzlik ezen Vetekedésünk kettős Feltételünkre nézve: hogy megdorgaljuk, 's magunktól, és tanúságunktól elhárítsuk a' motskolodásokat, 's féketlen gúnyolásokat; azután a' vétkes ſzándéknak is megmutassuk, felhozatott jelesebb okainkkal, tzéljától elesett megtsalatkozását.

I. SZAKASZ.

AZ ILLETLEN MOTSKOLÓDÁSOKRÓL.

Megütközik minden Jámbor Hazafi kiváltképen a' motskolódásokon, ſzembe tűnő illetlenségök miatt: mellyekkel külön, és közösleg, sértetünk Személyeinkben; tsak maga Kedves Tanítónk, és mí Hív Tanítványok Kedves Tanítónkkal együtt. Azon is nyilván mutatja méltó kedvetlenségét: hogy a' Jó Tanítás, minden tartalék nélkül, tsúfot üzéssel gúnyoltatik. Nyilván való bátorítással ébreſztetünk, tsak magától is untig ſzívünkre ſzólló, nyomos kötelességünkre: hogy

annyival is bátrabban ellene álljunk a' vakmerő patvarkodásnak, igazságos védelmünkre.

I. §. SZEMÉLYEINKET ÉRDEKLŐ MOTSKOLÓDÁSOK.

A' méltó tifztelet, és buzgó fzeretet, mellyel viseltetünk Kedves Tanítónkhoz, előbb annak méltósága mellett külön fzólltat minket, az ö Betses Személyét megtámadó különös parvarkodás ellen: azután fogjuk fel a' közös motskoltatásokat; mellyekkel már mí is Személyeinkben vele együtt sértetünk.

A. KÜLÖNÖS PATVARKODÁS.

Előfordúlnak egynéhány sértőbb motskolódások Verseginek írásaiban: a' mellyek Tanítónkat egyenesen érdeklik, de alatsonyságokért tőle ugyan tsak megvetést érdemlenek. Mí azonban ezeket sem hagyjuk megfeddés nélkül, legalább is futólag tételett éfzrevételünkkel, most itt, most amott, a' mint önkényeken jönek elő befzédünk folytában. Egyet vefzünk fel különösen, a' mellyen Tanítónk is méltán megindúlt: mert terhes nagy vádolás; jó fzívét reá fogatott embertelenkedéssel rútolja (a' 165 lapon).

„Az ellenség (úgy mond az igaz ellenség) „ollyankor támadta meg, *in Antiquit. Liter. Hung.* „legfőbb, és legkedvesebb birtokimot, nem tsak „*Proludiumomat* tudni illik, és ezzel együtt fe„jemet, hanem még fzívemet, és erköltsömet is, „mikor ezeket általam védelmezhetetleneknek „vélte."

Ez ugyan valóságos nevén mind azon patvarkodás. A' nem igaz mondás, hamis költés, ſzíneskedő panaſz, fedezi a' sok motskolódásokra, 's végtelen gyúnyolásokra izgató fő okokat, a' méltó buzgódáson, 's a' ſzép ditsőségen megbúsúlt indúlatokat, hitvány árúnak felhányatásával. Ezeket mí világosan megmutatjuk.

1. RÉVAINAK MÉLTÓ BUZGÓDÁSA.

Jól bízhatik Révai velős nyelvtudásában, mind maga érzéséből, mind pedig más a' hoz értő Tudós Férfiaknak belső meggyőződésből jelentetett több nyomos ítéletökre. Ezen tehetségével, tekíntetes hivataljában, az Orſzág ſzíne előtt, tartozik a' Buzgó Hazafi, a' Közönségnek diſzére, és javára ſzépen nevekedő, Jeles Tanítványait jól vezetni a' nyelvnek tiſzta épségére; tartozik, azoknak óvásokra, a' nyelvrontókat egyenesen megnevezni. Azért tehát, hogy ő ezt híven megteſzi, ő reá méltán senki sem neheztelhet. Hogy pedig azont, némelly megáltalkodott ſzarvasabb fogyatkozásoknak keményebb meghányatásokban, valamivel hevesebben tette: magokra vessenek, a' *háborgó*, és *háborgató* ellenkezők, kiket ezen illő nevöken is említett munkáiban az illetlen sérelmekre; minthogy ellene törekedtek, ditséretes igyekezetének még tsak kezdetében, 's folyása közben, a' kiadás előtt, alattomban, és nyilvan, a' dologhoz értésnek híjával, kevély hatalmaskodással, patvarkodó ſzövetkezéssel, a' köz jónak hátráltatásával.

2. VERSEGINEK SZÍNESKEDŐ HAMIS PANASZA.

Ime' nevezeteket, 's az e' féle kiejtéseket, magára vette Versegi; 's gyanakodó fővel, vagy inkább ſzínes fogással, ſzerentsétlen esetének ſzemre hányatása gyanánt fogadta. Ezen ő keservesen panaſzolkodott, most is panaſzolkodik sokak előtt, 's mindenkor tsak azt veti okúl: hogy mért bánt ő Révaival olly kémélletlenűl; egyenes kifejezéssel, megtorlotta sérelmét. Azont jelenti nyilván, a' mint feljebb hallók, érzékenyen íratott panaſzában is.

A' Figyelmetes Olvasókat együl egyig bátran ſzóllítja Révai: hogy közűlök, az ő munkáiban, ezen keményebb dorgáló mondásokat Verseginek ſzerentsétlen esetére senki sem vehette. Mert Révai többekről is ſzóll, nem tsak magáról Versegiről: 's ellenkezőit érdekli egyedűl tsak iparkodásaiban gázoló háborgatásokért. Ezekkel tovább másokat is pirongat közös hibájokért: a' bomlott ſzokáshoz megáltalkodásból ragaſzkodó vakságokért; az igaz ősi nyelvnek velős esméretét, minden okos visgálásnak elmulatásával, megvető, és akadályoztató kevélységökért. Versegi, ezeknek ſzámokban, tsak ezen ártalmas gántsokért vehette magára a' mí Révainknak méltó buzgódását. Ő ugyan tovább nem ereſzkedett a' nyelv ellen tusakodó vétkeknél. Olly jó az ő ſzíve, hogy igen is tud a' ſzerentsétleneken keserűlni. Nagy képtelenséggel sértheti őtet a' ſzerentsétlen, több-

fzör, és fzántfzándékkal, azon megrögzött gonofz indúlatból, a' mellyért fzerentsétlenné lett: míg ezt ő annak fzemére vethesse, és ekkor már igen is méltán, az alatsony, és lelkében egéfzen megromlott sértőnek nyilván való megvettetésével.

Helytelen gyanu bántja tehát Versegit, ha ugyan a' bántja: hogy maga támafztja fel emlekezetét fzomorú esetének, mellyet mindnyáján örök feledékenysége kívánnánk eltemettetni. Nints valósága suttogó panafzának; azon egy hamissággal kinyomtatott vádolását öregbítő magyarázatjának: hogy *fzivét, és erkőltsét*, olly gonofz értelemben *támadta meg az ellenség.* A' megtámadásnak környűlállását sem mondja igazán; hogy védelmezhetetlenségének idejében történt. Kéfz volt Révai az ő Munkájával, a' Régiségeknek Első Kötetjökkel, még Versegi fogsága előtt: akkor adta ezt ő nyomtatásba, mikor híre volt már Versegi fzabadúlásának; 's a' nyomtató műhelyből akkor vette magához, mikor Versegi már jó ideig Budán vólt, 's ennek maga küldötte által ajándékúl. Azóta, hogy itt vagyon Versegi, 's megáltalkodásával hányja veti magát, kiadta Révai a' Bővebb Magyar Nyelvtanítást is. Kiadja a' Szép Tollról íratott Betses Munkáját is. Mind amabban, mind ebben, bátran dorgálja Versegit, egyébütt is dorgálni fogja, nyelvrontó büfzkeségéért. Révainak igaza vagyon, 's igazat kell mondania a' nyelvnek méltósága mellett. Bátorsága is vagyon, nem fél árnyékától. Nints benne olly gyáva

lélek, mint Rikóti Szerzőjében: ki, a' ſzemre hányatott vallás ſzépítés miatt, a' Jámbor Feddő Papon holta után áll boſzſzút (*). Révai a' maga ellenségét még eltében, a' ſzomſzéd várasban, nyilván pirongatja a' bomlott nyelv ſzépítés miatt. Ugyan ezt más Jeles Társunk is külön véve, világos éſzrevételekkel nyilván megmutatja azon Tudós Vetekedésében: mellyet velősen irt *Versegi Ferentznek megfogyatkozott Okoskodásáról a' Tiſzta Magyarságban.*

3. A' MOTSKOLÓDÁSOKRA IZGATÓ FŐ OKOK.

Az igazát ki kell már egyenesen mondanunk: más az ő bibéje. Tsak tettetett gyanu, tsak ſzín, tsak patvar, a' jó ſzívű Révaira fogatott embertelenkedő keménység. Hogy a' ſzánakodásra hajló Közönség előtt valamiképen igazságosnak tessék, motskolódó, és ſzűnet nélkül tsúfolódó bánása: ezzel fedezi nyilván kitörő indúlatait, a' kevély megáltalkodást, a' rágó írígykedést. Igen elragadták ezen vétkes hibái, hogy még magát sem kéméllené ſzégyene megújúlásával, tsak hogy másokat is legyalázhasson: kik a' nyelvtudásban nem hagyják helyben vakoskodó tévelygését; 's

(*) Nyilván vagyon, kin, és mikor garázdálkodik a' derék vitéz, Istenben boldogúlt Tiſzteletes Alexovits Bazil Atyán: kinek, a' Jó Erkölts mellett buzgódó több Egyházi Szent Beſzédein kivűl, esmétetes más jámbor tárgyú Munkája is *a' Könyveknek Szabados Olvasásokról.* Pesten. 1792. 8. rétű formában.

a' világ előtt ezen igyekezetben nálánál ditsőségesben jeleskednek. Mert hogyan jöhettek a' Tanítványok is rútoló haragja alá, kiknek semmi réſzök sints a' költetett megbántásban? Ezért tsak maga a' Tanító lakolhatott volna, minthogy a' megbántatottnak panaſza ſzerént tsak ő vétett ellene. Bizony világosak már, tagadhatatlanak, 's hijában hímeztetnek hamis ürügygyel, a' titkon rágódó valóságos sérelmek, a' motskolódásokra izgató fő okok.

4. HITVÁNY ÁRÚNAK FELHÁNYATÁSA.

Minthogy ennyire jöttünk már, még egyet fogunk fel, 's megrázzuk azt is, a' mint megérdemli: hogy éſzbe vegye a' Közönség, ime' terhes vádolás mellett, mi hitvány ſzert mi nagy panaſzſzal öregbít, gyűlöltető indúlattal, a' felettébb való oktalan magaſzeretés.

Az ellenség megtámadta, úgy mond ő, legkedvesebb birtokimot; *proludiumomat*, és azzal együtt fejemet. Minden kalmár a' maga árúját ditséri: de a' vevő ítéli meg jóságát. A' Magyarság piatzára ha kiül valaki árújával: tudja meg előre, hogy itt már kemény törvényt tartanak, mint akármelly jól rendeltetett várasban, kiváltképen az életre ſzükséges árúkban. Ha ugyan hamis, megveſztődött, ártalmas az árú: a' következhető veſzedelemnek eltávoztatására, elfogják azt a' vásárbírák, a' vízbe vetik, vagy másképen teſzik semmivé; 's arra meg nem indúlnak, akármint síránkozzék az áros, legkedvesebb birtokom ez

nekem, jaj! ne bántsátok fejemet. Ollyan Verseginek árúja, mind az a' kitsiny, az első, mind pedig ez a' két utóbbi vastag munkája: igen ártalmas, tiſzta ép nyelvünket megdöglető mírígy, egyenes ítélettel tűzre való. Hív látókra került, az egéſz nemzetet veſzedelmétől mentő igaz bírákra: ezek buzgón megjelentik, 's a' mint illik, tiltják, 's akadályoztatják, fogják is teljes erejekből akadályoztatni. A' jajgatkozásokra, *legkedvesebb birtokom! fejem!* minden irgalom nélkül azt adják válaſzúl: *ha neked olly kedves, 's meg nem halſz tőle, tartsd magadnak; és ha megſzédűlt fejeddel, lármás ígéretidre, jobbat nem kéſzíthettél, ezzel ugyan nem fogod a' nemzetet megveſzteni* Mi derék bizodalommal, mi igaz tehetséggel, mi ſzent kötelezéssel járhatnak el ebben a' vígyázó keménységben, a' Köz Jóért helyesen buzgódó, Nagy Révainak Jeles Oskolájából kikelő Jámbor Hazafiak: világosan megtetſzik a' következő jelentésekből, 's a' többiekből is, a' többi öſzvetartó védelmező kéſzűletekben.

5. A' VÉGTELEN TSÚFOLÓDÁSOKRÓL FUTÓLAG SZOLLÓ JEGYZÉS.

A' fő motskolódást már eléggé megrontottuk: a' többiekről, mellyekben véget nem talál az ellenkező, futólag tsak egy jegyzést teſzünk. A' Jó ſzívű Olvasó nyilván látja: hogy a' megáltalkodott fő, roſz ügye mellett, a' derék okoknak fogyatkozásokat tsúfolódásokkal pótolja. Ő azonban a' maga rút vétkét, a' mellyben olly igen

gyakorlatos, másra keni, 's magát elárúlva jelenti, mit nyer vele (a' 97 lapon): *az írtóztató hevesség gyanuba hozza ügye valóságát.* A' mit ő Révaiban írtóztató hevességnek mond, az ugyan igaz nevén méltó buzgóság, határa, 's mértéke vagyon, nem harsog mindenütt, 's mind untalan, mint az ő patvarkodása; tsak helyén ſzóll, ott is a' kevély megáltalkodás ellen, mindég jó okon, 's a' legjobb ügy mellett. Ő reá tsak az illik méltó ditséretére, buzgoságának helyben hagyatásával: *bátran ſzóll, a' ki ügyében bízik.*

B. KÖZÖS MOTSKOLTATÁSOK.

Versegi, hogy Első Értekezésének jól megvesse fenekét, bévezetésképen előhordja jó ſzámmal: mi külömböző útakon járnak Magyar Íróink a' nyelvtudásnak dolgában. Némelly tévelygéseit ezen jegyzéseiben másutt jelentjük: itt tsak a' motskolódásokkal veſződünk, feltételünk ſzerént; mellyekkel ő minket, mindjárt munkája elején, közösleg sért Kedves Tanítónkkal együtt. Lágyabban kezdi az első furdalást (1. §. a' 2 lapon): de utóbb a' másodikkal (4 §. a' 3 lapon) keményebbekre lépik, 's végtére ſzinte gorombaságra fakad. Felhozzuk itt is, a' mint kezdettük, saját ſzavait.

„Némellyek, egy mostani Írónak tanítvá-
„nyai, vagy jó baráti lévén, hibáinak is buzgó
„imádói*kká* leſznek, Cicerónak felettébb alatsony
„példája ſzerént, a' ki Plátóval még hibázni is
„gyönyörűségnek tartotta.“

„Ama' hajlandóságot, mellytől valaki úgy „elragadtatik, hogy egy Auctor kedvéért az egéſz „nemzet javát megvesse, barátságnak nem ne„vezhetem: és az ollyan gyenge lelkeket, kik, „saját eſzekkel élni nem tudván, másoknak tekín„tetek után indúlnak, mint az ostoba juhok a' „kos után, tzáfolásra méltóknak nem tarthatom."

Több ágakra oſzlanak ezen rútolások: a' mellyekre külön felelünk több éſzrevételekben. El nem hagyjuk a' méltó megdorgálást; de játſzunk is némellyekben. Mert vagyon bennek, a' mivel, mind a' két réſzről, az ellenkezőnek akaratja ellen is, ſzép fordúlással, még inkább ditsekedhetünk.

1. RÉVAI MÉLTÓSÁGGAL MOSTANI ÍRÓ.

Ez a' *mostani Író* bizonnyal Révai: a' kinek, olly *Hív Tanítványai*, 's *Jó Baráti* vagynak; hogy tanítását követésökkel, és mellette buzgódó ſzóllásokkal, megsérthették Versegit hasonló állapatra ásító vágyódásában. Megvetést jelent az ellenkezőnek ſzájában ez a' kifejezés, *egy mostani Író*: a' melly azonban őtet is érdekli.

Mert bizony Versegi is *mostani Író*, igen is *mostani*, kétſzeresen *mostani*. Az ő előſzör is idejére nézve, mert ő is tsak ugyan most ír; azután írása tárgyában, minthogy a' nyelvnek mostani zavarodását írja, 's úgy írja pedig, hogy azt ő nem tsak védelmezi, hanem még ſzaporítja is újabb és újabb tsodákkal, minden régiségtől írtózó kórságában. Ezen állatásunknak bizonyo-

dását

dását eléggé mutatják vetekedő gyakorlásaink: megnyugſzik azon az egyenesen ítélő Tudós Magyar Világ, a' melly előtt bátran vetekedünk.

Révai azonban, a' megvető hangnak boſzſzújára, méltósággal *mostani Író.* Most ír ő, a' mostani időnek örök ditsőségére, nyelvünknek a' motani zavarodásból kitiſztulására: mert mély ítéletű gondos válaſztással, ékesſzóſzeretésbéli derék okon, a' mostani sok jót a' régi sok jóval egybe foglalja, 's több ſzázadokig fenmaradott azon egy megállapodásában, épen, és tiſztán mutatja.

2. RÉVAIBAN TSAK AZ ÍRÍGY SZEM LÁT HIBÁKAT,
Ő VALÓSÁGOKKAL GYŐZI TISZTELŐIT.

Révaiban írígykedő ſzemmel tsak Versegi lát *hibákat*, kiváltképen olly ſzerentsétlen botlással, 's olly éktelen ſzámmal, a' mint ő egéſz munkájában mindenütt tsúfolódva öregbíti. Mások ellenben minden réſzről mind azon *valóságot* ſzemlélnek annak tsak eddig is kiadatott jeles írásaiban; 's a' többiekben is azonokat várják től e teljes bizodalommal: valakik e' dologhoz jól értenek, és igen tudják, mi kéſzület, 's mi tehetség kívántatik hozzá, 's azt különösen ő benne mind együtt találják nagy mértékben. Ezzel győz ő: ezért hallgatnak olly híven minden oktatására a' *Tanítványok;* ezért hajlanak hozzá napról napra mind buzgóbb ſzeretettel az ő *Jó Baráti.* 'S ugyan ezek a' Nagy érdemű Férfiúnák

mind jó okon meggyőződött igaz *tiſztelői;* nem pedig tsak gyengeségből magokat megadó alatsony *imádói.*

3. INKÁBB RÉVAIVAL HIBÁZNAK AZ Ő TANÍTVÁNYAI, HOGY SEM VERSEGIVEL IGAZAT TARTSANAK.

Mire vetemedett Versegi! Cicerónak felséges mondását alatsonysággal rútolja: hogy minket, mély tanúságot fitogató dorgálással, 's annyival is tsípősebb gúnyolással, méréſzebben vádolhasson a' máſzó példát követésről.

Tudjuk mí annak a' vetekedésnek tárgyát, és teljes folyamatját, a' mellyben így ſzóll Ciceró (*Tusc. Quaest. Libr. I. Cap. XVII.*): tudjuk ſzavának feddhetetlen józan értelmét. Hallgatójával beſzéllget Ciceró: *Marcus, et Auditor.* „*Marcus.* — Platonem ferunt, vt Pythagoreos cogno„sceret, in Italiam venisse, et in ea cum alios „multos, tum Archytam, Timaeumque cogno„uisse, et didicisse Pythagorea omnia; *primum*„*que* de animorum aeternitate, non solum *sen*„*sisse* idem, quod Pythagoram, sed *rationem* „etiam *attulisse:* quam, nisi quid dicis, prae„termittamus, et hanc totam spem immortalita„tis relinquamus. *Auditor.* An tu, cum me in „summam exspectationem adduxeris, deseris? „Errare mehercule malo cum Platone, quem tu „quanti facias, scio, et quem ex tuo ore admi„ror, quam cum istis vera sentire. *Marcus.* Ma„cte virtute! ego enim ipse cum eodem ipso non

„inuitus errauerim.“ A' lélek halhatatlanságáról vagyon itt a' ſzó. Előhozattak ez ellen némelly Böltselkedőknek tévelygő vélekedéseik: a' mellyek után ſzépen megfejtetett a' halhatatlanság bizonyodására termėſzetünk belső érzése. Plátóra jött a' ſzó, a' ki nem tsak *egyet értett* Pythagorással a' lélek halhatatlansága felöl, hanem azt, a' miben ő *első volt*, még *okokkal is bizonyította*. Plátónak tekíntetére, igen is Plátónak a' Böltselkedők között legjobb okon támadott tekíntetére, megvolt már a' győződés, kiváltképen Ciceróban. Jól bíztában tehát felségesen ſzóll ő, az őſzvefüggésből megtetſző világos értelemmel. Plátó hibáz másoknak állatások ſzerént, a' kikről ellenben én úgy tartom, hogy ők hibáznak. De hagyjuk reá, legyen úgy, a' mint ők vítatják: én ugyan még is inkább hibázok Plátóval, hogy sem velek igazat tartsak.

Mí is ezen állapatban vagyunk a' felséges példát méltán követtünkben. Nem hiú hanggal, hanem igazán velős okokkal győz minket Révai: azonokkal győzi a' Tudós Magyar Világnak Színét. 'S ugyan ezek a' Jeles Férfiak, mélyen, és tiſztán bélátó Nagy Lelkek, ſzóval, levelekkel, könyveket ítélő ſzép tudósításokkal, nyilván teſznek bizonyságot Érdemes Tanítónk oktatásának igaz belső valóságáról. Erre a' közönségesen megegyező bizonyságra mí annyival is inkább erősödünk nemes igyekezetünkben: 's annak jelesebb példáit, Kedves Tanítónk engedelmével, védel-

münkre kiadatott Vetekedő Gyakorlásunk mellé függefztjük, nagyobb tekíntet kedvéért (*). Tsak a' vakoskodó Versegi, egynéhány mellette suttogó rab lelketskékkel, ellenkezőt mond, a' maga megvefztődött árújának keletére. Mí azonban, akármint vegye tettünket Versegi, a' velünk meggyaláztatott Ciceróval azonképen fzóllunk a' mí Plátónkról, egyenes úton járó, 's mindég jó okon híven tanító, Kedves Révainkról. *Nos hercle errare malumus cum Révaio, quam cum Versegio vera sentire. Macti sumus virtute: quandoquidem ipsi praeclare excellentes viri cum eodem ipso non inuiti errauerint.*

4. PLÁTÓ RÉVAI, CICERÓK TANÍTVÁNYAI.

De maradjunk még egy kevessé, Plátó, és Ciceró mellett: 's a' tsúfolódó öfzvehasonlítást fordítsuk tovább is méltó ditsekedésünkre, 's újabb meg újabb öfztönünkre.

Plátót Ciceró mindég ditsérettel említi: a' mí tárgyunkra fzolgálnak a' többi közül ime' kü-

---

(*) A' ditséretesen fzólló Köz Bizonyságnak az Eredetiekből híven vétetett Jelesebb Másaival megbővítők ezen Harmadik Vetekedésünket, annak végén, méltó okon, mellyet Plutarkból előre botsátánk. Ezek két rendbéliek. Az elsők a' Magyarság körül forgolódó Nemes Igyekezetet magafztalják főképen, némellyek azont érlelik egyéb Írásokban is: a' másod rendbéliek, pedig a' Közönség Javára, hívségesen, és buzgón bételjesíttetett Hivatalokról befzéllenek; a' mellyekről utóbb tefzünk említést ugyan itt ezen Vetekedésünkben.

lönös kifejezései (*Orat. X. XLII. De Orat. Libr. I. Cap. CXXXVII.*). „Ille, non intelligendi so„lum, sed etiam dicendi grauissimus auctor, et „magister, Plato. — Plato, non linguae solum, „sed etiam animi, et virtutis magister. — Plato „omnium Rhetorum exagitator. — Plato, orato„res irridens, summus ipse orator est.“ Nagy volt Plátónak érdeme a' böltselkedésben, mellyet ő az erkölts tanításban helyheztetett, legjózanabb állatásokkal. Az ékesenſzóllást is igen kedvellette, 's azzal tette minden oktatását még annyival is kellemetesebbé. Ötet Ciceró mind a' kettőben nagyon követte.

Minthogy erre az ellenkező nyújtott alkalmatosságot: örömmel emlegetjük, mi illik mind a' kettőből a' mí Révainkra. Mí ötet Plátónak nevezők. Ő azonban illő letartással ellene mond a' fényes névnek: tsak azt vallja, hogy Plátót örömest követi, a' mennyire megengedik tehetségei. Esméretesek, ſzámos, és jeles bizonyságokkal magaſztaltatnak ſzép tettei: hivatalt viselése, teljes élete folytában, mind azon ditsőség. Ötet a' kedvező terméſzet több különös ajándékokkal ſzerette, a' mellyek között első és fő az: hogy minden igyekezetében, kiváltképen hivataljában, nagy lélekkel, a' tzélra, 's az oda vezető útakra, és eſzközökre bélátó éles éſzſzel, mindég derekán fogta a' dolgot, tétovázás nélkül a' valóságot elérésre. Most mindenekre ki nem terjeſzkedhetünk: tsak tárgyunkhoz közelítünk. Erkölts

oktatás, ſzoros fenyíték, fejedelemhez való hivséget, hazaſzeretést, és köz jót ajánlás volt mindenkor az ő legkedvesebb 's legſzentebb foglalatossága. Például előre járt ő mind ezekben. A' többi tanúságok mellett az ékesen ſzóllásra is jelesen törekedett. Kiváltképen a' hazai nyelvnek épségét védelmező munkálódásival annyira ment: hogy ezekben még eddig ő az első, az oda vezető egyenes útat töréssel, mély titkokat fényre hozással, tsodálatos tulajdonságokat megfejtéssel, 's mindenekre győző okot adással. Nagy ezekben az ő tekíntete. 'S a' mit Ciceró mondott a' böltselkedés dolgában Legtekíntetesebb Előljáróiról (*De Diuin. Libr. I. Cap. LXII.*): „Plato, et „Socrates, vt rationem non redderent, auctorita„te tamen reliquos minutos philosophos vince„rent;" mí is bátran azont mondhatjuk a' mí Híres Neves Előljárónkról, a' nyelvtanításra tétetett alkalmas fordítással: *Révaius, vt rationem non redderet, auctoritate tamen reliquos minutos grammaticos vinceret.* Azért ő igen is jól meghányhatja, jól meggyötörheti, a' nemzet fő kintsében gázoló nyelvrontókát: *omnium exagitator, omnes irridens, summus ipse.*

Magunkról is mondunk még egy két ſzótskát. Mí is, illy Jeles Tanítónknak győző oktatására, Ditső Eleinkről reánk maradott felséges nyelvünket, mint Ciceró a' Rómait, igyekezünk, míg élünk, épséges tiſztaságában fentartani, Hazánk Fiaival mind inkább megkedvelltetni, a' Külső

Nemzetekkel tsodáltatni. Nagy közöttünk a' nemes vetekedés, a' hazafiúi buzgódás. Beleſzerettünk mennyei nyelvünkbe: mert tudjuk már tiſzta kút forrásait, böv tsergetegekre nem zavaros ſzakadását, ezekből meggyült tágas tengerét; belsőképen érezzük minden legkisebb betűfogásaiban tulajdon jelentését, azokkal nevekedő hathatós erejét, kedves külömbözéssel ſzépen öſzvezengő folyamatját. Örülni fog még Hazánk, táplál a' reménység, Révainak Oskolájából kikelt Ékesenſzóllóin.

5. NEM EGY EMBER RÉVAI, A' TELJES RÉGISÉG, NAGY TUDÓS SEREG SZÓLL BELÖLE, AZ EGÉSZ NEMZET JAVÁRA.

Nem tudja, kiről ſzóll Versegi, mikor olly megvetőképen említi Révait, *egy ember*, 's *egy ember kedvéért*. Ugyan itt, igen ám a' jeles nyelvtanításban, nem *egy ember* a' mí Révaink. Több ember ſzóll belöle, a' teljes régiség, a' mellyen legbátorságosabban megállapik nyelvünk valósága; több ember ſzóll belöle, a' nagy tudós sereg, a' mellynek öſzvetartó ſzorgalma azon egy úton, elmét világosító meggyözéssel, ſzerentsésen nyomozza, fejtegeti, a' nyelveknek, kiváltképen a' napkeletieknek, mellyekkel a' miénk leginkább megegyez, mind azon jelentö réſzetskékből tsodálatos öſzve alkatásokat. Ennyi sok ſzóra, gyözö okokkal teljes bizonyításra indúlnak, nem *gyarlóságtól* ragadtatnak, a' Révaihoz hajló Jámbo-

rok: 's az *egéſz nemzet javát*, annak nyelve valóságán megnyugott állapatját, örömét, 's ditsőségét, ugyan az *egéſz nemzet kedvéért*, támogatják a' Nagy lelkű Szerzőhöz viseltető okos és erős *barátságokkal*. Már pedig Versegiben, kit a' kevélyen megvettetett régiség nem segít, a' jó úton járó tudós seregnek példája sem vezet, igen is ebben a' maga feje után indúlt egyes lézegőben, puſztán *tsak egy emberben*, azok a' Jó Lelkek semmi győző erőt nem tapaſztalnak: így tehát az ő kedvéért az egéſz nemzet javát meg nem vethetik, 's hozzája illy barátsággal semmiképen sem lehetnek. Sőt méltán boſzſzonkodnak reá, hogy ő, a' nemzet javának ürügyével, a' maga vakoskodásának tévelygő tsodáit, hatalmaskodó hanggal, 's rútoló patvarral tolja az egéſz nemzetre, igazán ennek java megvettetésével.

6. VERSEGIT, AZ ERŐS NAGY LELKET, ÉS OROSZLÁNT, MEGTZÁFOLJÁK A' GYENGE LELKEK, AZ OSTOBA JUHOK.

Lépésenként tovább megyen Versegi, 's végtére alatsony gorombaságra ereſzkedik: a' gyenge lelkek, kik saját eſzökkel élni nem tudnak, másoknak tekíntetök után indúlnak, mint az ostoba juhok a' kos után, megtzáfolásra nem méltók.

Nyilván vagyon, kit mond itt *kosnak* a' kevély ellenkező: a' *Nyáj Vezetőt*. Ez a' Jó Hazafi kéſz az illyen tsapásokra: előre látta, hogy így bánnak még vele. Ha ſzükséges már illyen bajokkal is a' nemzet javáért veſződnie: eltűri örömest,

meg nem ijed, tárgya mellett marad, azt vítatja holtig, fzóll munkáiban, a' hol illik, nyomos okon, de méltó dorgálásokkal is, a' vakoskodó megáltalkodásnak fzégyenülésére. Azonban a' gorombaságot soha sem fogja gorombasággal megtorlani: magától is vifzfzatér az annak fejére, a' kitől fzármazott. Gyönyörködve emlegeti Besenyei Györgynek penna tsatára gerjedő nemes eltökéllését (*). Eléggé vigafztalja magát a' Tudos Világnak Józanabb Ítéletével; 's örül, hogy ez előtt betsben vagyon már, még pedig reménységén kívül hamarább, fáradhatatlan munkálódása.

(*) A' Holmiben XXXIX Réfz a' *Penna Tsata*, mellyet Besenyei György, a' Magyarság kedvéért, keresve keres, 's ohajtva ohajt. (a' 325 lapon). Méltó saját fzavait hallanunk.

Ah! bár tsak elérhetném azon vigafztalásomat: hogy tíz, vagy húfz, megsértetett Magyar Író ellenem támadna! Mihent az Írók nyomtatásban egy egéfz nemzet előtt el kezdenek egymással vetélkedni: azonnal megindúl a' fzép elmélkedés. Ezt keresném én, azért garázdálkodom néhol írásomban. Tudom, hogy a' ki tzáfolni akarna, igyekeznék hozzám fzebb Magyarsággal befzélleni, mint én fzoktam. Harmadik jőne, ki mind kettőnket felül kívánna haladni. A' nemzet mulatná velünk magát, 's nevetne: mikor mí egymásnak előtte bofzfzúságokat mondanánk; de a' tudomány, magyarság, azonban épülne. Ah! atyámfiai, író barátim, támadjatok reám pennával, magyar könyvekkel! Mondjátok, nints efzem, ítéljetek Szentzre, mind elfogadom örömmel: tsak, több elmével, magyarsággal tzáfoljatok, mint én írtam.

Nekünk mindazonáltal ſzabad, söt igen is illendö, a' többivel ezt a' gorombaságot is felfognunk, 's az ellenkezönek vakmeröségét ſzémére hánynunk: hogy ö, rend ſzerént való hivatal nélkül élö emberke, egy Tekíntetes Nagy Testnek Betses Tagját, a' Hazának Feddhetetlen Hív Szolgáját, még illyen alatsonysággal is piſzkolni méréſzlette, a' Tekíntetes Nagy Testnek, a' ki ezen Érdemes Tagjával méltán ditsekedik, együtt arányoztatott sérelmével. Ha már ennyire botsátkozott, ſzamarat is emlegethetett volna. Mert bizony ez is a' nyájjal jár, 's a' legelés közben sokſzor elöl tzammog. Igen is, a' *ſzamarat* a' *kos* helyett nagyobb tsúfságúl tehette volna egy *ostoba nyáj* vezérének; és, mivel jól tud furtsálkodni, egyéb okát is adhatta volna: mert alkalmatosb arra kitetſzö nagy testével, a' megtömetett

---

Mí is azt ohajtjuk, 's azt keressük hevesebb tsatánkkal: hogy indúljon meg közöttünk a' ſzép okos elmélkedés, a' ſzép magyarság kedvéért: melly ſzép nem lehet, elsö, és fö diſzének, a' hibátlanságnak, 's a' tiſztaságnak híjával. Azont mondja Cicero (*de Claris Oratoribus*): *solum quidem, et quasi fundamentum orationis, vides elocutionem emendatam.* Ideje már egyſzer, most kiváltképen, mikor a' Ditsö Haza is igen kívánja nyelvünk virágzását: hogy annak tiſzta épségét, mellyet annyi világos jelekkel maga ſzépen mutat, eredeti valóságában megesmérjük, 's hozzá ragaſzkodjunk, közönséges megegyezéssel. Úgy lennénk Édes Egy Anyánknak egyet értö Kedves Szülöttei.

iſzákokkal, 's kiváltképen jelt adó hangos ordításával. Úgy is azt tartják némellyek: hogy a' tekíntet ſzerzésre elég a' tanításokban a' hatalmaskodó rikoltás, minden ok adás nélkűl. Mi ſzükség magokat fáraſztaniok: ha könnyebb a' felfuvallással kirohanó nagy ſzóllás.

Érdemes Tanítónknak tekéntetéröl már eleget mondottunk: ezt ö okokkal ſzerzette, 's fentartja még most is okokkal, a' mellyektöl el sem válhatik tanításában. Mí ezek után indúlunk; ezekkel maradunk állatásink mellett. Nem tudja az ellenkezö, kik vagynak itt a' Magyar Tanúló Társaságban. Olly Ifjak, kik a' Közönséges Tudományoknak Fö Oskolájokban túl estek már a' Böltselkedö Karon: Nagy nevezetű Jeles Tanítók alatt gyakoroltattak az Okoskodásban; bírnak Itéletértéssel, Szépségérzéssel; járatosak a' Történetekben, 's azoknak Segedelmeikben; tudják a' Terméſzetnek Jelenéseit. A' Törvényt hallgatják már, ki másod, ki harmad, ki negyed eſztendöben. Tanúságok terjedésére, valamint elöbb, azonképen élnek most is a' ſzép alkalmatossággal: ſzorgalmatosak a' ritka kintsekkel megrakatott, Királyi, és Magyar Könyves Házakban. Az illyenek tudnak eſzökkel élni: nem engedhetnek tsak vakon, és tekíntetböl, akárhogyan, zúrzavarral, ellenkezéssel elejökbe hordatott regéknek.

Mí is, a' kik most vetekedünk, ezek közűl vagyunk. Boſzſzút állunk megvettetésünkért, az alatsony motskolódásokért, az erös nagy lelken,

az oroſzlányon, mí *gyenge lelkek, ostoba juhok.* Bátran kikelünk; megtzáfoljuk többképen, a' Tudós Magyar Világ előtt, a' nyelvnek tiſzta épségében zavaró Hivatlan Tanítót. Le sem teſzſzük fegyvereinket, valameddig ő e' féle éktelenségekkel tusakodandik a' ſzépséges valóság ellen. Ez a' mí HADJELENTÉSÜNK: innepléssel hirdetjük.

II. §. A' JÓ TANÍTÁST GÚNYOLÓ TSÚFOLÓDÁSOK.

A' közös motskoltatással, a' mellyről eleget ſzóllottunk már, egybeköti az ellenkező, annak második réſzében, a' végtelen gúnyolásokra jeles gúnyolással kéſzülő hoſzſzas feltételét (114 lapon a' 4 §. folytatása). Ebben már egyenesen a' Jó Tanítást veſzi fő tárgyúl. Halljuk hatalmas ſzavait méltó figyelemmel.

„Tsak azokat veſzem még elő, kik a' régi „magyar kézírásokban, és nyomtatott könyvek-„ben, kereſztül kotsúl etymologizálván, 's a' „bennek találtatott ſzavakból, formatiókból, in-„flexiókból, és kifejezésekből, akár helyesek, „akár hibásak legyenek, írtóztató tudós hypo-„thesiseket építvén, azt kívánják: hogy azon „dolgokban, mellyek nekik tsak azért tetſzenek, „mivel boltjaikba valók, egéſzen a' régiekhez „ragaſzkodjunk; másokban pedig az ősi könyv-„ſzerzőktől velek együtt ſzabadon eltávozzunk. „*Veneranda antiquitas haec semper sic ettulit,* „kiáltja több ízben egy Auctorunk, *in Antiqui-„tatibus Literaturae Hungaricae, et in Elabora-*

„*tiore Grammatica Hungarica:* kinek munkáit, „míg tsupán tsak régiségeinket terjeſztik elönk- „be, tiſztelem, és betsülöm; de mihelyt a' phi- „lologjába ereſzkednek, nyelvſzépítö igyekezet- „nek nem ösmérhetem."

Itt ugyan, kezdettöl fogva végig, a' gúnyo- ló rút indúlattal méréſzen ſzóll a' tudatlan roſz értés, a' sok nem igaz mondás. Mind ezeknek el- oſzlatásokra meg kell nyilván fejtenünk: mí jó úton vezet minket nyelvtanúlásunkban a' mi Ked- ves Révaink, tsodálatos találmányában ſzerentsés Tanítónk. Rend kivül való példával három nagy dologban külömböz ö a' többiektöl. A' nyelvta- nításban a' régiséget veſzi fenékül a' mostani jó ſzokásnak megbizonyodására. Azután a' ſzóhajto- gatásokban, 's a' ſzóſzármaztatásokban, valamint a' gyökereteket, úgy a' ragaſztékokat is mind je- lentö ſzavatskáknak tartja, 's világosan megmu- togatja, nyelvünk hathatóságának tökélletes éſz- bevételére. Mind ezekben segédül veſzi, a' nap- keleti, 's az éjſzaki atyafiságos nyelveket. Ezek- kel világít, mint annyi ſzövétnekekkel, a' setét- ben ide 's tova tapogatóknak, a' köz haſzonra termett Jóſzívü Révai: tsak Verseginek sérti meg- romlott ſzemeit a' nagy fény; azért törekedik annyiképen ezt, ha lehetne, egéſzen eloltani. Külömböz ö, vagy, hogy igazabban ſzólljunk, igen megfogyatkozott, akár tudatlanságból, akár megáltalkodásból, ugyan az ékesſzóſzeretésnek, a' mellyel annyira kérkedik, valóságos értelmé-

ben: minthogy annak ſzükségesképen megkívántató segedelmiről is hibásan ſzóll; 's ezzel már, és egyéb képtelen állatásival, azt is nyilván mutatja, hogy annak egéſz terjedésében, igaz tárgyát, 's teljes foglalatosságát sem tudja. Pedig tsak ezeknek bizonyos meghatároztatások intézheti perünknek igazságos megítéltetését. Előbb tehát, hogy sem a' megtsúfoltatott Jó Tanításnak egyenes védelméhez fogjunk; 's a' gúnyoló rút indúlattal ſzólló roſz értést, nem igaz mondást, megdorgáljuk: ſzükséges az ékesſzóſzeretésről igaz értelmet adnunk, a' miénket az ellenkezőjével ſzorosan egybevetve.

A. AZ ÉKESSZÓSZERETÉSNEK IGAZ ÉRTELME.

Mí is ékesſzóſzeretők vagyunk a' mi Kedves Tanítónkkal: a' Nagy Versegi is azzal kérkedik. De ebben meg nem egyez értelmünk. Mert mí az ékesſzóſzeretésnek tárgyát, 's foglalatosságát, többekre terjeſztjük; 's ezekre nézve az ékesſzóſzeretőnek is ſzükséges tudományait, vagy segedelmeit, tágasban veſzſzük, a' felesleg valóktól megválva: ő pedig ugyan ezeket a' tudományokat nyilván kevesebbre ſzorítja, a' főképen ſzükségesektől elſzakadva, 's némelly távúlabb válokra, és idegenekre vetődve; és így, a' tárgyat, 's a' foglalatosságot is kisebbíti. Szóllunk előbb a' miénkről a' mí Kedves Révainknak Oktatása ſzerént; azután hozzuk elő Verseginek Meghatározását.

1. RÉVAINAK OKTATÁSA SZERÉNT.

Ha tudjuk, mi tárgyra néz, miben foglalatoskodik, mitsoda igazán az ékesſzóſzeretés, vagy ékesſzótanúlás (a' *philologia*): azonnal tudhatjuk az oda tartozó segedelmeket is, a' ſzükséges tudományokat. Könnyebbségünkre esik, hogy mind ezeket más virágzóbb nyelvekről, kiváltképen a' Latánról, több jelesen költ írásokból egyenesen megérthetjük, 's illő változással a' miénkre alkalmaztathátjuk.

a. AZ ÉKESSZÓSZERETÉSNEK MAGYARÁZATJA.

Mí az ékesſzóſzeretésnek kétféle magyarázatját, úgy hiſzſzük, jól tanúltuk, tágasabb, és ſzorosabb értelemben, egyebekkel is ugyan, de jelesebben Walchiussal helyes okon ſzólló Érdemes Tanítónktól (*Jo. Georgii Walchii Historia Critica Latinae Linguae Prolegomenorum* §. *III*, *et VII*; *in Diatribe Philosophica* §. *VI.*).

Tágasabb értelemben az ékesſzóſzeretés a' ſzelíd tudományokból azt a' réſzt jelenti: melly a' nyelvnek terméſzetét, és ſzépségét magyarázza; hogy annak segedelmével, külömb külömbképen, mind írásban, mind beſzédben kinyilatkoztathassuk gondolatinkat. Hozzája tartoznak mint annak réſzei: a' nyelvtanítás, az ékesen ſzóllás, a' költés, az ékesſzóſzeretés ſzorosabb értelemben, az ítéletértés. *Partes ejusdem sunt: grammatica, rhetorica, poesis, philologia stricte sic dicta; et ars critica.*

Az ékesſzóſzeretés, ſzorosabb értelemben, olly tudomány, melly a' tanúlónak a' nyelvértésben utat mutat: hogy a' ſzavaknak, és ſzóllásoknak, viſzontagságaikat, kelletö tekíntetöket, külömb külömb jelentésöket, eredetöket, 's egyéb nyomos voltokat tökélletesen tudhassa. *Vt vocum, locutionumque fata, auctoritatem, diuersas significationes, origines, aliaque momenta accurate intelligat.*

b. A' MEGKÍVÁNTATÓ SEGEDELMEK.

Az ékesſzóſzeretéshez megkívántató segedelmeket, a' Latánról ſzóllván, de még is közönségesen, ſzépen jelenti azon Walchius: és ezekről ugyan mások is így beſzéllettek, elötte, 's utána. Felhozzuk ſzóról ſzóra; azután alkalmaztatjuk a' Magyarra.

1) A' LATÁNBAN.

„Ad scientiam philologiae multa subsidia „sunt necessaria, siquis laudem illius rite tue„ri velit.

„Iste enim I) necesse habet *historiam phi„lologiae cognitam sibi reddere*, exempli caussa „Romanae: cuius origo, progressus, et alia fata „debent considerari. Qua historia muniti facile „de auctoritate vocum se expedire possunt, et „quid ad imitationem trahendum sit, quidue fu„giendum, iudicare.

„II) *Antiquitatum debet esse peritus*: quia „ex illis multae dictiones petitae sunt.

„III)

„ III) *Nec studium aliarum linguarum, ea-*
„ *rum inprimis, quae lucem adferunt, negligendum.*
„ Sic multa in Romanorum monimentis sunt ad
„ Graecorum loquendi rationem composita: quo-
„ circa philologiae Romanae cultor Graecam quo-
„ que linguam intelligere debet.

„ IV) *Philosophia quoque iungenda est philo-*
„ *logiae:* quoniam vocum fundamenta sunt cogi-
„ tationes, in quibus versatur praecipue ars logi-
„ ca. Sunt ideae simplices, compositae; sunt sub-
„ stantiae, et accidentia: hinc et nomina idea-
„ rum simplicium, et compositarum, substantia-
„ rum, collectionum.

„ V) *Nec a philologo studium criticae negligen-*
„ *dum est:* vt de scribendi generibus, veris, et
„ falsis scripturis possit iudicare, et linguarum pu-
„ ritati, earumque amplitudini interdum consulere.

„ VI) *Accedat studiosa lectio scriptorum lin-*
„ *guae eius, quae colitur:* vt cognoscantur bar-
„ barismi, soloecismi, et natiuae elegantiae, et
„ proprietates. Ea est linguarum conditio, vt illis
„ barbara admisceantur, et habeant dictiones pro-
„ prias: quae candide proponere, atque interpre-
„ tari, philologi est.

„ His praeparato animo, atque ingenio, in-
„ structus philologus explicat veteres auctores
„ classicos: disserit de stilo, eiusque characteri-
„ bus, et de natura linguarum, earumque casti-
„ tate: tradit praecepta linguae facilius perdiscen-
„ dae, et quae alia sunt.“

2) A' MAGYARBAN.

Minden nyelvben, következőképen a' miénkben is, az ékesſzóſzeretésnek azon egy a' tárgya, és foglalatossága. Azonok tehát a' segedelmek is, tsak hogy nyelvünkhöz alkalmaztatnak, 's ugyan abból vétetnek, kiváltképen pedig a' többi nyelvek közül azok jelentetnek, a' mellyek a' miénket világosítják, közelebb, vagy távúlabb való atyafiságokkal. És így mí is azon renddel megyünk.

I) Szükséges nálunk is a' *Magyar Ékesſzóſzeretésnek Története*, ugyan azon tárgyaknak, a' nyelv eredetének, előmentének, 's egyéb viſzontagságainak, hívséges előadatásokra.

Ebben járatos a' mí Kedves Tanitónk. A' miket ő igen ſzükségeseknek érzett régóta a' tökélletes nyelvtudásra: azokat, a' Közönség javára, nagy késſzülettel kezdette kiadni, több Kötetekben, a' Magyar Deákságnak Régiségeit (*Antiquitates Literaturae Hungaricae*). Vajha tovább folytathatná! Vajha világot láthatna mennél elöbb, Tanítványinak kedvökért Magyarúl íratott, 's ezen tárgyhoz közelebb járó, Jeles Munkája: a' Magyar Deákságnak Elsö Kötetje, a' Magyar Deáki Történet (*Literaturae Hungaricae Tomus I. Historia Literaria Hungarica*)!

II) Vagynak a' mí Nemzetünknek is, régi ſzokásaiból, 's rendtartásaiból vétetett sok ſzavai, és ſzóllásai: az illyen *Régiségtudásnak* is megtetſzik tehát *ſzükséges volta*.

III) *El nem hagyatható, a' Napkeleti, 's az Éjſzaki Nyelveket értés:* mert atyafiságosak a' miénkkel; 's igen világosítják mind ſzóhajtogatásinkat, és ſzóſzármaztatásinkat, mind pedig ſzókötésinket; nem külömben sok közös gyökér ſzavainknak valóságos eredeti jelentésöket. Illyen a' napkeletiek közül a' Zsidó, Káldi, Szíri, Árabs, Persa, és Török nyelv: illyenek éjſzakról a' Lapp, Finn, Eſzt, 's a' többi atyafiságos nyelvek.

Ezekkel való élésében, a' nyelvet világosító igyekezettel, még eddig legſzerentsésebb Író a' mí Halhatatlan Révaink. A' *Régiségek*, 's a' *Bővebb Nyelvtanítás*, teſznek erröl nyilván ſzólló bizonyságot: legjelesebben pedig, még kézírásban lévő, Betses Munkája, *Vocabula Hungarica Cognata Orientalibus, et Septentrionalibus.*

IV) Tökélletesebb esméret kedvéért *egybe kell foglalnunk a' Böltselkedést is az Ékesſzóſzeretéssel.*

Ezzel nem kérkedik a' mí Kedves Tanítónk, tsak tettében mutatja, mindjárt Nyelvtanítása Kezdetében is, a' Beſzéd Réſzeinek Magyarázatjokban, és így tovább minden Munkáiban.

V) *A' mí Ékesſzóſzeretőnk el nem mulatja az Itéletértést:* hogy a' valóságot a' hamistól megkülömböztethesse.

Érdemes Tanítónk ezzel válaſztja meg az eredeti igaz jót az utóbbi hamis zab fajtól; ezzel védelmezi a' nyelv tiſztaságát, 's fentartja méltóságát.

VI) *Megkívántatik Iróinkkal való megesmérkedése, főképen a' Régiekkel, 's a' Jelesbekkel, ſzorgalmatos olvasgatás által:* hogy nyelvünknek termééſzeti saját ſzépségeit, 's tulajdonságait, megkülömböztesse a' reá ragadott tsúfos vadságoktól, 's éktelenségektől.

Ebben mennyire ment a' mí Fáradhatatlan Révaink: mindenütt mutatja, mind ezeknek, mind amazoknak egyenes felhozatásokkal, 's világos magyarázatjokkal. Kéſzek ezen ſzorgalmának ſzép gyümöltsei Szerette Tanítványinak könnyebbségökre: hogy ezekkel bele édesedvén a' haſznos olvasásba magoktól is tovább mehessenek. Tsak Kegyes Adakozót várnak a' nyomtatásra: a' Magyar Deákságnak Harmadik Kötetje, a' Magyar Beſzédnek Példái (*Literaturae Hungaricae Tomus III. Exempla Sermonis Hungarici*).

c. KÖZÖNSÉGES FŐ TÖRVÉNYEK.

Vagynak ezeken felül, kiváltképen a' nyelvtanításban, némelly közönséges fő törvények: a' mellyekre úgy néznek a' Gondos Révainak vígyázó ſzemei, mint vezető tsillagaira ime' nagy tengeren eveztében. Tsak négy az illyen közönséges törvény: a' gondosan meghatároztatott *jó ſzokás; ezen épült helyes *hasonlóság*; okos *ſzóvisgálás*; az illő *ſzéphang*. *Grammaticae leges generales: recta consuetudo, huic insistens analogia, prudens etymologia, et euphonia conueniens.*

Ezeknek igaz esméretöket, egymáson segítő erejöket, közöttök való rendjöket, okos meghatározással, Bövebb Nyelvtanítása elején, a' Bévezetésben, világosan kitette a' mi Kedves Tanítónk. Külömbséget teſzen ő a' ſzokásban: mert vagyon roſz és jó ſzokás. Jó a' régi, mindenkoron megegyező, közönséges, állandó ſzokás. Erre kell, az ettől elütött, magával nem egyező, nem közönséges új ſzokásnak hallgatnia. Ha külömböz a' ſzokás, 's magától nem elégséges a' megválaſztásra: ségédűl jő, 's végez benne, a' hasonlóság, 's a' ſzóvisgálás, a' ſzéphangnak, a' hol ſzükséges, közbenjárúlásával. Nagyobb világosság kedvéért előhozzuk Érdemes Tanítónknak saját ſzavait a' fő törvényekkel élő okos rendről.

„1) Quae sunt consuetudine deprauata, eadem non sine consuetudine corriguntur. Deterior, ad meliorem reducta, huic obsequi debet. Consuetudo itaque antiqua, diuturna, nunquam a maioribus nostris interrupta, voces eiusdem speciei eidem restituet analogiae: a qua eas consuetudo recens, prisci moris neglectu, et inualescente postea ignoratione, perperam deflexit.

„II) Veterem consuetudinem, diuturnam, non interruptam, meliorem esse recentiore, quae a veteri insolentius deflectit, confirmabit etiam analogia, et etymologia, ad euoluendam vtramque consuetudinem in auxilium vocata, praesertim in deriuando, in quo hodie, procliuius, liberiusque peccatur.

„III) Quae consuetudo diuturna, et vniuer-
„salis, variantia promisue vsurpat, vt sunt quae-
„dam de inflexis: si analogia, et etymologia
„horum altera tantum recta esse euoluat, altera
„vero vitiosa demonstret; aequissimo eius arbi-
„trio, alteris reiectis, omnino vitiosis, altera
„recta sola erunt in vsu retinenda.

„IV) Quaedam tamen, de variantibus pro-
„miscue adhibita, si etymologia vtraque probet:
„possunt ea vtraque tuto vsurpari, magis tamen
„altera, quae potiorum consuetudine sunt vulgo
„frequentiora.

„V) Multa de inflexis, ac deriuatis, molli
„tantum pronunciandi segnitie, cui et indulgens
„consuetudo plus aequo patrocinatur, quandam
„euphoniae speciem iam dudum adepta sunt: si-
„milium radices, hac leuiore de caussa corru-
„ptas, etymologia pro iure suo integras restituet;
„simulque inflectendi, ac deriuandi rationem,
„qualis ea reipsa est, facilem, planamque reddet.

„VI) Sed in quibus euphoniam grauior sua-
„sit ratio, quarundam vtpote literarum, asperio-
„rem, et ingratum omnino concursum vitandi
„studium: hanc, diuturna, et vniuersali consue-
„tudine, ad analogiam quoque satis reductam,
„etymologia explicabit tantum, non euertet."

2. VERSEGINEK MEGHATÁROZÁSA SZERÉNT.

Versegit kell már hallanunk. Szóll ő egyé-
bütt is az ékesſzóſzeretésbéli nyomozásokról,

vagy fejtegetésekről: 's ezeknek határokat mi roſzúl ſzűkíti, alkalmasabb helyen fogjuk megmutatni. Szóll ő ezekről gúnyoló írásának elején is, tsak futólag, mi unalmasak, mi hoſzſzasak, Íróinktól nem várathatók: 's ott említi, azon hanggal, mi tudományokat tart ő ezeknek helyes megítéltetésökre ſzükségeseknek (az 1, és 2 lápon). Ezen ſzavait hozzuk itt elő, egéſzen az öſzvefüggésért, noha most tzélunkra tsak a' tudományok ſzolgálnak.

„Íróinktól nem lehet azt várni, hogy phi-
„lologiabéli nyomozásokra botsátkozzanak: mel-
„lyek azon kívűl, hogy unalmasak, olly hoſz-
„ſzasak is egyſzer's mind; hogy dolgot egy egéſz
„emberi életnek untig eleget adnak. De azt sem
„kívánhatjuk tőlök, hogy magokat ama' tudo-
„mányokban járatosoknak tegyék; mellyek a' phi-
„lologiabéli nyomozásoknak helyes megitéltet*eté*-
„sö*k*re ſzükségesek: a' napkeleti, és a' napnyuga-
„ti tudós nyelveket értem; mellyekhez a' musi-
„kát, és az európai culturának a' historiáját is,
„oda kell főggeſzteni."

Illyen kéſzűlettel vagyon Versegi, mellyet ő másoktól nem kíván, tsak hogy abban maga tessék tsodálatosképen járatosnak? Miben, mennyire, mi végre, mi haſzonnal járatos? Ezt ugyan nem hagyhatjuk dorgáló éſzrevételeink nélkűl, hogy kiki lássa világosan, mi tsekély erövel mert ő a' nagy viadalra kikelni az erősebb ellen, még az Ítélő Közönségnek is kisebbségével; hogy azt

olly gyáva tudatlannak tartja, 's olly könnyen hajlónak a' hitvány regékre, 's gúnyolásokkal menekedö tsavargásokra.

a. KIHAGYJA VERSEGI AZ ÉKESSZÓSZERETÉSNEK DERÉK FENEKÉT.

Versegi, a' többi simúltabb nemzeteknek példájok ellen, kihagyja az ékesſzóſzeretésnek derék fenekét, az elsö, és a' legſzükségesebb segedelmeket: a' hazai nyelvnek történetét, a' régiségtudást, a' régi ſzerzökkel való megesmérkedést. A' mit mí a' régiektöl tiſzta épségében vettünk által; 's utóbb némelly réſzeiben gondolatlanúl megrontottunk; ugyan annak kútfejére, 's igaz esméretére, feljebb nem ereſzt. Minden régiséget, a' mellyböl okúlhatna, kirekeſzt az ékesſzóſzeretésböl: 's a' mostani zúrzavarban, a' maga eſze után, megáltalkodva, rémitö újságot terjeſzt éktelenebb nyelvrontással; hogy sem eddig eshetett benne tsak gondolatlanságból. Feneketlen alkotmányából mikor ezt a' megvettetett derék feneket büſzkén motskolja; ſzükségesképen a' következik, hogy ſzéljel kapdosó hitvány okaival leſzakadjon, 's elmerüljön méltó ſzégyenében.

b. NEM NEVEZI NYILVÁN IME' SZÁMBAN A' BÖLTSELKEDÉST, ÉS ÍTÉLETÉRTÉST.

Tovább a' Nagy Versegi, az ékesſzóſzeretést segítö ſzükséges tudományoknak ſzámokban, nem nevezi nyilván a' böltselkedést, az ítéletértést. Elégnek tartja talám, 's ebböl érthetjük ezeket is: hogy nagy hanggal harsogja írásaiban a' jeles

okoskodást, az ékesſzóſzeretésbéli derék okokat. De mi bizony, ezeket megvisgáltunkban, nyilván látjuk: mi hiú benne ez a' két ſzükséges tudomány, az első derék fenéknek elhagyatásával, 's tsúfolódó megvettetésével. Ha ez elmaradott, el kellett amazoknak is maradniok. Mert miben, és miként foglalaloskodjanak, igaz erejökkel, és jó foganattal, ha jelen nints megkívántató fő tárgyok? A' zavaros fattyú tárgyra elég ezeknek is tsak harsogó hangjok. Méltán buzgódik Jeles Társuuk, a' ki ezen Közös Vetekedésünkben, külön, és egyenesen mutogatja, több győző okokkal, *Versegi Ferentznek megfogyatkozott Okoskodását a' Tiſzta Magyarságban.*

c. A' MIT ELSŐNEK TESZEN, AZZAL NEM ÉL, A' TÖBBIVEL PEDIG NEM ÉLHET.

Egyebeket nevez itt Versegi az ékesſzóſzeretésre ſzükséges tudományokból, még pedig első helyen, a' napkeleti, 's a' napnyugati tudós nyelveket. Kár, hogy ebben, mást a' fitogatáson kívül, semmit sem tapaſztalhatunk.

A' napkeleti nyelveket értéssel nyilván kérdedik ő még a' Németül irattott Magyar Nyelvtanításnak homlokán is: a' ſzabások ugyan a' nyelvnek napkeleti alkatásából vétetnek (die Regeln aus dem morgenländischen Bau der Sprache selbst hergeleitet werden). De ő tovább, sem ezen ígéretének, sem a' megjelentetett ſzükségből támadó várakozásnak meg nem felel. Nints ezen nyelvekből semmi világosítás, sem egyik, sem másik

munkájában. Egy két helyen ollyast mond hatalmas hanggal, minden bizonyítás nélkül, napkeleti tulajdonságnak, p. o. a' mutató ígékben, hogy tárgyas esetet foglalnak magokban: a' mi még a' mí nyelvünkben sem igaz (*), és illyen megkülömböztetett ígehajtogatás nints teljességgel a' napkeleti nyelvekben; minthogy azokban tulajdonképen tsak egy az ígehajtogatás, az igék külömb külömb nemüek, fzenvedők, hathatósak, miveltetők, vifzfzatérők, és így tovább (*passiua*, *intensiua*, *effectiua*, *reciproca*, *etc. sicut ex pahal sunt niphal*, *pihhel*, *hiphil*, *hithpahhel*, *etc.*). A' mik pedig megvagynak nyilván a' mí nyelvünkben a' napkeletiekből, azonoknak világos törvényeik fzerént, a' mellyek a' miénket is világosítják, p. o. a' fzemélyeket formáló névmásai, 's egyéb ragafztékok, igazán mind jelentő fzavatskák: ezeket ő enyelgő fzabad felvételeknek (*hypothesiseknek*) mondogatja, tsúfolódó ellenkezéssel kineveti, és megveti. Előbbi hangos hirdetésével, és ime' vifzfzálkodásával, maga árúlja el magát, fzemlátomást vagyon, tagadhatatlan: semmit sem tud a' napkeleti nyelvekből; a' vagy tsak annyit tud, a' mennyit *fiatal korában* tanúlt, a' mint maga vallja a' Német Magyar Nyelvtanítás előtt (**); 's a' mennyivel

(*) Lássd erről a' 24 lapon a' *Tifztasággal kérkedő Tifztátalan Magyarságot.*

(**) Felhozzuk saját fzavait, a' mellyekre fzükségünk léfzen még másutt is.

ismét tsak annyit tud, mintha semmit sem tanúlt volna. Esméretes, kiváltképen Magyarorfzágban, a' fiatal Barát Szerzeteseknek napkeleti nyelvtanúlások (*in Cursu Theologico*): ez ugyan, ha tsak utóbb nem nevekedik nagy fáradsággal, nem elég a' mí nyelvünkben jeleskedö világosság adásra.

De erről ő ugyan maga is *meggyőződött*, a' mint nyilván fzóll (überzeugt); söt többet is hord öfzve a' Zsidó nyelven kivűl, a' Görögöt, a' Latánt, mellyeket azonképen fiatal korában tanúlt: ezek együtt vétetve, a' mint ö tanúlta, nem elegendök (nicht hinreichend genug). Tehát a' Frantz, Olafz, Angol nyelvtanúlásnak adja magát. Ezeket jelenti az ékesfzófzeretésre fzükséges tudományok között: *a' napnyugati tudós nyelveket értem*. Ezekkel tefzen ö a' Magyar nyelvben nagy tsodát, a' mellyröl majd utóbb fzóllunk. Most tsak azt jegyezzük röviden, hogy ö, a' Frantz, Olafz, Angol nyelvekkel tsak annyit segit a' Magyaron, mennyit a' Göröggel, a' Latánnal, mellyek majd egyaránt külömböznek a' Magyartól, termėfzetökben, 's egyéb tulajdonságaikban. A' segedelmek ezekben távúl valók, p. o. az öfzve-

Verlegte ich mich auf das Studium der französischen, italienischen, und englischen Sprache, überzeugt: daß die Kenntniß der in meiner Jugend erlernten lateinischen, griechischen, und hebräischen, demjenigen, der die ungarische allen übrigen lebendigen, bereits auf dem Gipfel der Kultur schimmernden Sprachen, an die Seite zu heben strebt, nicht hinreichend genug sind.

hasonlítás, a' külömbségnek, ritkán a' megegyezésnek éſzbevételére, hanemha a' nyelveknek közönséges törvényeikben keressük: azután külsők, és öſztönül járók, p. o. a' felséges tárgyak tudós gyakorlásunkra, a' mi nyelvünknek tulajdonsága ſzerént; a' nyelveket virágzásra emelő ſzerentsés eſzközök, és törekedések, a' miénknek hasonló felsegélltetésére. Ugyan ide való az utólſzoron megneveztetett segedelem: *az európai culturának historiája.* Ellenben a' napkeleti nyelvek, minthogy atyafiságosak, ha mindjárt távúlabbról is, belső segedelmeket böven nyújtanak, azon egy tulajdonságokkal, a' tökélletes világosításra.

Mi igen megfordúlt éktelen dolog ez: a' napkeleti nyelveket, a' mellyekben majd mindent feltalálhatunk, a' miénknek, világosabb, és velősebb esméretére, még is tsak nevöken emlegetni, haſzonvételöket pedig gyúnolással útáltatni; a' napnyugati nyelveket ellenben, a' mellyekben a' segedelmek mind távúl valók, és külsők, ſzemfényveſztő ígérettel annyira emelni!

b. HALLATLAN PÉLDÁVAL A' MUSIKÁT IS IDE SZÁMLÁLJA.

Ki nevetteti magát, 's ezzel is nagyon veſzti tekíntetét, az igen különöző Versegi: hogy, az ekésſzóſzeretésre egyenesen megkívántató segedelmekből elhagyván az elsőket, a' legſzükségesebbeket, hallatlan példával, az utóbbiakhoz ſzámlálja még a' musikát is. Vallyon nem lehet e valaki tökélletes Nyelvtanító, vagy Ékesſzóſze-

rető: ha tsak Musikusnak is nem mutogatja magát? Bizony oda segít a' magánhangzóknak ezen víg mesterségből költsönöztetett elneveztetésök: *bafsvocalen*, *tenorvocalen*, *altvocalen*, *discantvocalen*. Hihetöbbek, 's értelmet győzők, egyéb tévelygő, nem tsak enyelgő, fejtegetések is némelly mássalhangzókban: ha ebből a' fzívre ható mesterségből vétetnek az erősítések.

De lássuk, tsak futólag való éfzre vételünkkel, mi valóság lehet ebben az újságban. Ezek a' nevek az éneklő hangnak négy külömböző mértékletét jelentik: a' mélyet, a' középfzerűt, a' magasat, a' vékonyat. Énekeltessünk mind a' négy mértékletben valamelly verset, mellyben megvagyon mind a' hét magánhanzó, *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, *ö*, *ü*: mit fogunk ezen énekben tapafztalni? Mind a' hét magánhangzó, mind a' négy mértékletben, fzépen fog hangzani, mélyen, középfzerűen, magasan, vékonyan: tehát mindenike mély, középfzerű, magas, vékony lehet; 's egyet sem mondhatunk igazán tsak mélynek, vagy középfzerűnek, vagy magasnak, vagy vékonynak. Azont tapafztaljuk, a' vastag mély hangon, és vékony magas hangon fzólló, egymástól külömböző két embernek befzédében. De ezzel mí tovább is mehetünk. Minthogy a' mássalhangzók is, a' tifzta magánhangzókkal együtt járó, és hathatóságra fzolgáló, többféle zörgések, mindenik mértékletben együtt zengenek; azok is egyűl egyig, a' mint amazokkal járnak, most mélyek, most

középſzerűek, most magasak, most vékonyak. Ezekre is úgy illenek tehát az új nevezetek, mindenikre külön, és változóképen. Hogyan ereſzkedhetünk illy gyermekes tudatlanságokra!

Vagyon a' nyelvben ſzéphang (*euphonia*) ez annak a' *musikája*. De réſzeinek, a' tiſzta, és zörgö hangozatoknak, a' ſzólló eſzközöktöl másképen adatja a' nevezeteket, mindeniknek terméſzetéhez képest; a' tiſztáknak a' sebességtöl, 's a' lassúságtól is; különösök tovább ezekben a' törvények is ugyan a' ſzólló eſzközöknek külömbözö mérséklésöktöl, 's megütközésöktöl. Mért nem maradunk meg tsak ezek mellett? Igen bélátó Tudós Nagy Férfiak régen meghányták már mind ezeket, kiváltképen való ſzorgalommal, majd minden tudós nyelvekben ugyan, de jelesebben még is a' napkeletiekben. A' mí Kedves Tanítónk, azoknak nyomokon jártában, 's nyelvünknek menetelét követtében, okos éſzrevételekkel, mind öſzveſzedegette, 's világosan megfejtegette, Bövebb Nyelvtanításában: valami ſzükséges, és untig elég, nyelvünkben elöforduló minden betűváltozásoknak, kiütéseknek, hangkövetéseknek, öſzve forradásoknak velös esméretökre; 's ezekkel végtére, a' hamis, és igaz ſzéphangnak valóságos megkülömböztetésére.

B. A' JÓ TANÍTÁSNAK VÉDELME.

Bátrabban mehetünk már által a' meggúnyoltatott Jó Tanításnak igazságos védelmére.

Ebben mí a' megjelentetett három tárgyból az elsöt külön veſzſzük : a' két utóbbit egybe foglaljuk.

1. A' RÉGISÉG JÓL VÉTETIK FENÉKÜL A' NYELVTANÍTÁSBAN.

Megírta a' mí Gondos Révaink a' közelebb való ſzükséges segedelmeket egy helyes nyelvtanításnak elkéſzíttetésére, olly derék okokkal, a' Bévezetésben: hogy azokban, Versegin kívül, más Értelmes Férfiak nem ellenkeznek. Elsö ezek között, a' mostani, 's a' régi nyelvnek velős esmérete, teljes terjedésében. Ennek legelsö haſzna jelenvaló perünknek eligazúlása. „A' mit a' külömbözö ſzokásról kérdésbe veſzünk, a' kettő „közül mellyik a' jó, erről mí akkor végezhetünk „legigazabban: ha a' ſzokásnak változását, 's állandóságát, a' nagy időnek a' miénkig lefolyó „rendében, mintegy írótáblán, magunk előtt látjuk, világosan, és bizonyosan megkülömböztetve." Kéntelen még is több helyeken ezt erősebben vítatni a' megáltalkodott nyelvrontók ellen: kik a' régiségekre semmit sem hallgatnak. Ki kell nekünk is itt kelnünk azon nyomosabb okokkal.

a. A' MOSTANI NYELV MERŐ ZÚRZAVAR; A' ROSZ, ÉS JÓ SZOKÁSNAK EGYMÁSSAL VALÓ ELLENKEZÉSE MIATT.

Nyelvünknek mostani állapatja mind azon zavarodás. A' jó ſzokással ellenkezik a' roſz, 's olly nagy már elhatalmazása: hogy habzóvá, kétségessé, 's bizonytalanná teſzi a' megválaſz-

tást. A' nyelvben fő bíró a' ſzokás, ime' derék okon épít az egyik vetekedő fél: nem ellenzi a' másik, de külömbséget vet közbe, a' jó ſzokást emlegeti, 's azt esméri fő bírónak. Azonnal hevesebb a' vetekedés: ez is, amaz is a' magáját vítatja jónak, söt jobbnak, a' legjobbnak, felhozatott többféle okokkal, egymást rontással. Meſzſzebbre, 's többekre terjed az egyiknek ſzokása: a' másik is azont mondja a' magájéról. Ellenvetés támad azután: kikre terjed? A' tanúlatlan népre, a' símúltabbra; a' tiſztára, a' keveredettre; és így tovább ſzinte az illetlen tsúfolódásig. Kapdosnak végtére a' ſzóvisgáláshoz, a' hasonlósághoz, a' ſzéphanghoz: de itt is a' sok ellenkezés, viſzſzaértéssel, meg nem egyezhetéssel, még inkább oſztja a' megſzakadtakat.

b. A' RÉGISÉGNEK BIZONYOS A' MEGEGYEZÉSE, MARADVÁNYAIBAN TUDÓS ÍRÓ NYELVET HAGYOTT.

Vallyon az, a' ki a' mostani ſzokásból a' jót akarja megválaſztani, annak megbizonyodására, a' mostani bizonytalanságból, nem mehet e feljebb a' régire? És ha ebben közönséges állandó megegyezést talál a' mostani közül valamellyikkel: nem ragaſzkodhatik e bátran ugyan e' hez, mint jó ſzokáshoz, a' közönségesen, 's állandóúl megyegyező régi ſzokásnak bizonyos maradékához?

Nem ma támadott a' Magyar Nyelv. Közel ezer eſztendeje már annak, hogy itt vagyon tsak

Europában,

Europában, félbeszakadatlan megmaradásával. Ditső Eleinkről szállott reánk, mind azokkal a' szép tulajdonságokkal, világos törvényekkel: a' mellyekkel tsodálatosképen jeleskedik, a' mellyekkel ugyan ők ékesítették fel, ők tartották meg, 's tökélletes készületében adták által. A később idő, ez a' mostani, éktelenűl rontott benne: volt annak hajdan jeles virágzása. Ennek boldog ideje közel három száz esztendeig tartott: kiváltképen Pázmán alatt, elötte, 's utána. De feljebb eső ideje is közönségesen megegyező állandóságot mutat azokban, a' mikből áll nyelvünk valósága. Nem volt nemzetünkben az a' nagy keverék, a' melly most vagyon; nem hagyta el nyelvét, nem szégyenlette, mint most: gyönyörködött benne, azon beszéllett, egy uralkodás alatt öszveértő társait arra édesgette (*); fentartotta közönségesen, egyenlöen, 's olly hívséges gondossággal; hogy azon még tudós író nyelvet is hagyott maga után.

(*) A' Horvátok, azon egy Koronának Hívei, a' melly alatt vagynak még most is, nem írtóztak a' Magyar Nyelvtől. Közülök a' Fő Méltóságok azt annyira kedvellették, 's olly igen jól értették; hogy azon íratott Jeles Munkákkal is áldoztak a' Hazának: Zrínyi Miklós (1651) *Ádriai Tenger Syrenájával*, 's egyéb Védő Írással, *Ne bántsd a' Magyart*; Magyar Fordításokkal, Draskovits János, Fő Tárnok Mester (1610), a' *Fejedelmek Oráikkal*; Draskovits György, Pétsi Püspök (1561), a' *Lirini Vintzével.*

Érdemes Tanítónknak szavait hozom már elő: a' ki ezen tárgyról bővebben értekezik, a' Magyar Deákságnak Másod Kötetjében a' Magyar Szép Tollról *Literaturae Hungaricae Tomo II. de Stilo Cultiore Hungarico*), Első Részben a' Szép Tollnak Közönséges Tulajdonságairól, 's nevezetesen az Első Fejezetben a' Hibátlanságról (*de Emendata Locutione*). Vajha kinyomtatva láthatnók már, még tsak kézírásban rejtező, Magyarúl íratott, ímé' Jeles Munkáját!

„Megvolt a' Rómaiknál (úgy mond ő) a' „tudós nyelv, az író nyelv, a' mint Adelung „nevezi, die Schriftsprache. — Vagyon nekünk is „tudós író nyelvünk. — Áldjuk az eget fentar„tatott kintsünkért. Közel három száz esztendőt „számlálhatunk, a' melly idő közben sokat írtak „Hazánknak Érdemes Tanúlt Fiai. Akkor, még „szűk határinkban is, messzebb terjeszkedett „a' mí nyelvünk: azon beszéllett a' számosabb „por nép, a' polgár, a' nemesség, a' fő uraság, „a' fő papság. 'S ugyan azért közönségesebb, „és egyenlőbb volt. Azok a' Jámbor Lelkek, „Nemzetünk Írói, midőn a' nyelvnek nagy bőv„ségéből, sok különös tulajdon szóllásiból, gon„dos írásaikba annyit raktak öszve a' mí szá„múnkra: ugyan azzal híven által adták egyszer's „mind, a' közönséges, egyenlő, régi szokásból, „az igaz szóhajtogatást, a' valóságos szószár„maztatást, a' helyes szókötést."

E' háromból áll igazán a' nyelvnek belső valósága. Ezekből tehát a' mit közönséges állandó megegyezéssel mutatnak a' régi nyomtatott könyvek, még a' kézírások is, tsalhatatlan bizonyos törvény az, a' mostani hasonló szokásnak, a' regiségből való igaz maradéknak, megerősödésére, 's helyben hagyatására. Illyen a' többi közül kiváltképen a' megbővült gyökerű igéknek megkülömböztetett saját formájok: a' melly mellett már untig buzgódott Öregebbik Társunk a' Szolnoki Nyelvrontó ellen. Szóllunk másutt, illő helyen, egyebekről is: a' miket a' mostani szokás állhatatosan fentart még a' közönséges egyenlő régiből; a' rosznak, akármint törekedjék fenmaradásán, később, vagy gyorsabb leszállíttatására.

c. JÓL MARADUNK TEHÁT, 'S JÓL BÚZGÓDUNK A' RÉGISÉG MELLETT.

A' velős nyelvtanúlásban tehát jó okon veszszük fenékűl, és fő törvényűl, bizonyos eligazúlásunkra, a' tiszteletre méltó régiséget. E' mellett megmaradó buzgóságunkat, 's állhatatos bátorságunkat, meggyőződésből, örömest jelentjük Kedves Tanítónknak előhozatott Értekezése Béfejezésével.

„Olly buzgón akarom nyelvünk hibátlanságát: hogy többször is kikelek mostani Íróink „ellen; ámbátor úgy érje miatta szegény fejemet „a' sok rút szidalom, mint a' jégeső. Felesen „közülök bírnak ugyan jó ízléssel, bővelkednek

D 2

„mindenféle ſzép tudománnyal, jeles dolgokban „foglalatoskodnak, írásaikban mínd azon Ma- „gyar ſzavakkal élnek, azokat a' nyelvnek tulaj- „don ſzóllása ſzerént veſzik: azonban ezt a' sok „jót tsak nem mindnyáján megſzeplősítik, egy- „néhány, de ſzűntelenűl azonképen elő fordúló, „hibás ſzóhajtogatásokkal, és helytelen ſzóköté- „sekkel. Némellyek pedig, ime' gántsokon ki- „vűl, még a' ſzóſzármaztatásban is, magok fe- „jéből költ ieleményekkel, új képtelenségeket „ſzaporítanak. Apróságnak, 's magokra nézve „ſzükségtelennek tartják a' gondosabb nyelvta- „núlást. A' puſzta ſzokáshoz ragaſzkodnak: 's „mikor annak magával meg nem egyezhető el- „lenkezésén fenakadnak; ide 's tova haboznak, „'s a' nyelv ellen tusakodnak. Zavarják a' jó ſzo- „kást a' roſzſzal; megveſztegetik a' jó ſzokáson „gyarapodott hasonlóságot. Nintsen velős okon „megállapodott egyezésök. Ezekben mí ugyan „ő utánok el nem igazúlhatunk.

„Térjünk viſzſza a' régiekhez. Nálok talál- „juk fel, a' hibátlanságot megtartásra, a' ſzóhaj- „togatásnak, ſzóſzármaztatásnak, ſzókötésnek „tsalhatatlan ſzabásait. Ezeket én, tőlök vévén, „igazán a' tudós nyelvből, állandó megegyezés- „sel közönségessé lett jó ſzokásból, igyekeztem „hívségesen elő adnom az én Nyelvtanításomban."

2\. A' RAGASZTÉKOK, VALAMINT A' GYÖKEREK, MIND JELENTŐ SZAVAK, MEGKÜLÖMBÖZTETÉSÖK IGEN VILÁGOSÍT A' TÖRVÉNYEKBEN. 'S MUTATJA NYELVÜNK HATHATÓSÁGÁT. ODA SEGÍTENEK AZ ATYAFISÁGOS NYELVEK.

Következik a' Jó Tanításnak védelmére a' többi különös állatásoknak világos elő adatások. Ezek mind azon gyümöltsei, a' fzemre hányatott, 's meggúnyoltatott gondos fzóvisgálásnak: mellyet a' mí Kedves Tanítónk, jó okon, és nagy tekínteten megállapodó eltökélléssel kezdett, és ditsöségesen folytat. Megtetfzik ezennel mondásunk valósága.

a. A' SZÓVISGÁLÁSNAK JÓ OKON, ÉS NAGY TEKÍNTETEN, MEGÁLLAPODÓ VALÓSÁGA.

Szerentsésen jött Révai arra a' mennyei gondolatra; hogy tsak úgy kéfzíthet ő tökélletes Magyar Nyelvtanítást: ha abban a' nyelvnek törvényeit azon renddel adja elő; a' mellyen ment maga a' nyelv, magát formáló nevekedésében, több együgyű réfzekből lassanként öfzverakatott, tsodálatos erejű, külömböző sok képeire, a' fzóhajtogatásban, 's a' fzófzármaztatásban, a' helyes fzókötésnek ezen teljes kéfzületében. Itt azonnal fzemébe tünt, 's meggyőződéssel fzívére hatott, a' mélyebb fzóvisgálásnak fzükséges volta: hogy nyelvünkben mind megválafzfza egymástól azokat a' sok réfzeket; 's eredetöket, és jelentésö-

ket kinyomozza; 's öſzvealkatásoknak igaz törvényeit ezekből megértse.

Látta, hogy ezen az úton mennyire mentek a' napkeleti nyelvekben, kiváltképen a' Zsidóban, a' Nevezetesebb Nyelvtanítók: kiknek ſzámokból Schultens Albertet sokſzor emlegeti Schroeder Gvilhelm Miklósnak méltó ditséretével (*Inst. ad Fund. Ling. Hebr. in Praef.*) „Hos inter, in„signibus meritis, et laudibus eminere celeber„rimum Albertum Schultensium, cui vniuersa „Literatura Orientalis immensum quantum de„bet, latere neminem potest." Ő is tehát ennek az útnak indúlt, a' Zsidó Nyelvtanítóknak példájok után: 's még magát a' Zsidó nyelvet is, a' többiekkel, haſznára fordította, a' miénknek segedelmére; mellyet bövségesen nyújt belölök a' tsodálkozásra méltó nagy atyafiság. Ezen okból ſzorgalmatosan elövette az éjſzaki atyafiságos nyelveket is.

Igen megörült rajta; 's feltételében még inkább megerösödött: hogy késöbben ezen az úton találta Adelungot is; azt a' Legjelesebb Német Nyelvtanítót, tsak egyedül az útnak jóságáért, 's ugyan a' Zsidó Nyelvtanítóknak példájok után. Mert a' belsö segedelmek nem ſzolgálnak úgy a' Német nyelvben, mint a' miénkben. Erről ſzépen ſzóll ö Híres Munkájában (Lehrgebäude der deutſchen Sprache. Erſter Band. Seite 181.). Elbeſzélli a' Nyelvtanításnak eddig volt ſzomorú állapatját, 's kiváltképen pedig a' ſzóvisgálással viſzſza elö

nevetséges ſzokást. Megjelenti ennek okát, 's általmegyen a' derék útra. Magyarúl adjuk ſzavait. „Ez a' rendetlen kitsapás onnat eredett, hogy „senki sem akarta magára vállalni a' fáradságos „munkát: hogy egy, vagy több nyelveknek min„den ſzavaikat igaz alkató réſzeikre feloſztaná; „bennek a' lételhez valót, 's az eredetit, a' mel„lekesleg valótól, 's a' késeitől megválaſztaná; „az emberi éſznek nyomozná menetelét gondol„kodása kifejtődésében; és ezen az úton, nem „tsak egy, hanem minden nyelveknek első ere„detökre felmenne. Fáradságos volt ez, mert „még töretlen volt az út: ellenben könnyebb „volt puſzta hasonlóságok után a' hangozatokban „ſzóeredést feſzegetni. — Illyen környűlállások„ban nem volt tsoda: hogy nevetségessé 's utá„latossá lett az értelmesek előtt a' ſzóvisgálás. — „Egyedűl a' Zsidó nyelvnek volt ebben, utóbbi „testvérei között, tekíntetesebb felsősége. Ki„tsiny terjedésében, a' nagy tiſzteletből, mel„lyel viseltettek hozzája a' Zsidók, 's a' Kereſz„tyének, kötelességűl vették, azt a' legkisebb „réſzetskékig megvisgálniok, 's annak ſzavait, „bizonyos derék okok ſzerént, az első gyökér„hangozatokig feloldaniok. Mivel az, a' mi egy „nyelvben meglett, illő változásokkal mindenik„ben lehetséges: tsak nem álmélkodást indít, „hogy olly hoſzſzú idő folytában senkinek sem „jutott eſzébe más valamelly nyelvben is azon „forgódásnak alkalmaztatása."

b. A' SZÓVISGÁLÁSNAK HASZNAI.

Eſzébe jutott a' mí Megbetsűlhetetlen Révaínknak. Önkényén is ugyan, a' maga bélátásával, a' mint már megjelentők, azután a' jeles példáknak is tekíntetökre, a' megkívántató segedelmekkel, több derék okon, bizonyosan meghatároztatott törvények ſzerént, kereſztűl kotsúl jár ő az egéſz nyelvben ſzorgalmatos ſzóvisgálásával, nagy haſzonnal, Nemzetünk ditsöségére.

1) A' GYÖKEREK, 'S A' RAGASZTÉKOK MIND JELENTŐ SZAVAK.

A' ragaſztékokat elválaſztó éles nagy éſzſzel az első gyökérſzavakra vezet ö : 's a' ragaſztékokat is, a' mint idővel egy ſzóban megsokasúltak, egymástól megkülömbözteti; mi járúlt a' gyökérhez első formálással, másoddal, harmaddal, és így tovább az utólsóig. Megmutatja világosan, hogy még a' ragaſztékok is mind ſzavatskák, 's valamint a' gyökerek, úgy ezek is mind bizonyos jelentésűek.

A' beſzéd ſzerzésnek tzélja a' volt bizonnyal; hogy az emberek egymással közölhessék gondolatjaikat, tökélletesen, minden öſzvefüggésekkel; a' fő gondolatoknak több mellékesleg való gondolatokkal egymásba fonyódásokkal. Ezekre mind annyi jelek, vagy ſzavak, kívántattak : a' fő gondolatokra, a' mellékesleg valókra; a' ſzámra, minémüség terjedésére, külömb külömb másra nézésre, ſzemélyekre, állapatra, mivelésre, ſzenvedésre, időkre, módokra, és így tovább

minden történhető mérséklésekre. Mind ezeknek jeleik, ezeneket jelentésökkel, szükségesképen jelentő szavak. 'S ugyan ezek pedig a' gyökerek, 's a' gyökerekkel egybefoglaltatott ragasztékok.

Legyen valamelly gyökerünk saját jelentésével, p. o. az *ír* ige, az *írásnak* egyenes jelentésével, meghatároztatott személyre nézés nélkűl. Ha ez a' szó ragasztékkal bövűl, p. o. az *at* szótskával, *ír-at;* bövűl annak elsö saját jelentése másod jelentéssel: mert e' már nem puszta *írás*, hanem *írást tétetés.* Ha e' hez tovább új ragaszték járúl, p. o. *hat*: az *ír-at-hat* szónak, elsö saját, és másod jelentése már harmadikkal szaporodik; mert ez *írást tétetésnek lehetösége.* Ha ez ismét új ragasztékot veszen, p. o. az *ok* szavatskát, *ír-at-hat-ok:* így már az elsö saját, másod, és harmad jelentés negyeddel, elsö személyre nézéssel, nevekedik: mert ez *írás tétetésnek lehetősége elsö személyre nézve.* Azon *ír-at-hat* megbövűlt képhez teszünk más ragasztékot, p. o. *ás* szavatskát, *ír-at-hat-ás:* ezen nevekedéssel az elöbbeni szó már bövebb jelentésü, *írást tétetés lehetöségének tselekedése*, vagy *mivelése.* A' négy ragasztékok, *at*, *hat*, *ok*, *ás*, a' magokkal hozatott új jelentés miatt, bizonnyal már magokban jelentő szavak. Igy vagyon ez akármi más példában is.

Észbe véteti ezt velünk még belsö érzésünk is. Érezzük, ha mindjárt homályosan is, minden nevekedéssel mindenik megbövült szóban az

együtt nevekedő jelentést: érezzük, hogy mindég többet mondunk, hogy sem előbb mondottunk a' kevesebb ragafztékú fzóval.

Ez a' mí meggyőződésünk: hogy, valamint a' gyökerek, úgy a' ragafztékok is együl egyig mind jelentő fzavak. 'S a' ki ezt tagadja, vakmerően fzóll a' befzéd fzerzésnek tzélja ellen, a' maga belső érzése ellen.

Mivel igazán fzavak a' ragafztékok: nyilván vagyon az is, hogy mind betűfogásúak (*syllabicae*) eredeti képökben. Betűfogás nélkül valókká lettek némellyek (*asyllabae*) magánhangzójoknak elvefzésével, a' foglalásban, sebes kimondással, a' hol a' mássalhangzók könnyen megengedték. De a' hol nehezebb a' mássalhangzóknak megütközésök, vifzfzatér az elvefzett eredeti magánhangzó. Elvefzett ez a' magánhangzó öfzveforradással is az előtte való magánhangzóval. Tovább mivel fzavak a' ragafztékok: réfzei tehát a' befzédnek, még pedig első renden való réfzei, az az, nevek, névmásai, és ígék. Az öfzvefoglalásban elvefzett előttünk azoknak ezen meghatároztatott képzeletök, kiváltképen azóta, hogy meg fzűntünk a' befzédben velek úgy élni, mint külön álló fzavakkal, 's e' miatt az értelmök is homályba jött. Azonképen fzokáson kívűl estek, 's homályba keveredtek, sok első eredeti gyökereink is: hogy azokat elhagyván tsak a' tölök fzármaztakkal éltünk. Imezek, és amazok, nálunk *kiavúlt gyökerek*, *kiavúlt fzavak*, *az eredeti nyelv-*

nek *szavai* (radices, voces exoletae, voces linguae primigeniae): azok pedig, mellyekkel most is élünk eredeti együgyű képökben, *szokott, esméretes gyökerek* (radices vsitatae, et notae). Nintsenek nálunk azok a' rémítő tsodák, *eleven, holt, egészen holt, néma, amphibia ragasztékok:* a' mellyekről Versegi annyit regéz, 's a' mellyekért méltán megdorgáltatik Jeles Társunktól a' *Megfogyatkozott Okoskodásban.*

2) MEGHATÁROZÓ KÜLÖMBÖZTETÉSÖKBEN SEGÍTENEK AZ ATYAFISÁGOS NYELVEK.

Világosak némelly ragasztékaink, p. o. a' *hat* íge, illő változással *het*, ime' foglalásban *ír-hat, kér-het:* ebben az annak a' jelentése, mellyet másutt is megtart, *hat-ok, hat-ó, mindenhat-ó.* Némellyek könnyen megfejtethetők, p. o. az *et* íge, illő változással *at*, ime' foglalásban *kér-et, ír-at*, az az, azt teszi, hogy kérjen valaki, azt teszi, hogy írjon valaki. Az *et* bizonnyal a' mostani megbővült *te-sz-en* ígének első eredeti gyökere, a' *te* íge, előre esett maganhangzójával *et:* mellyel ugyan ezen puszta képében még most is élnek a' Finnok, és Esztek, *te-en, te-et, te-e, te-en, te-ed, te ep;* mí most süvöltő lehelettel mondjuk, a' névmásainak is megváltozásokkal, *te-sz-em, te-sz-ed, te-sz-i;* hajdan az első formálással mí is úgy ejtettük *te-sz-én, te-sz-ed, te-sz-ő,* a' süvöltő lehellet nélkűl *te-én, te-ed, te-ő.* Ezt

az első eredeti gyökeret a' mi nyelvünk is bizonyosan mutatja két formálásokban, a' tehetős, és miveltető ígében, *te-het*, *té-tet.* Többeket is meghatározhatunk, efzes visgálással, a' mellyek homályosabbak. Tovább mehetünk a' leghomályosabbakra, a' gyökereknek első saját jelentésök mellé hozatott másod jelentéseknek megkülömböztetésökkel: ezek bizonnyal a' ragafztékoknak saját jelentéseik. A' ragafztékokat elválafztással, azoknak eléggé meghatároztatott mellékesleg való jelentéseikkel, a' kiavúlt gyökerek is fzépen előadatnak, azoknak első saját jelentésökkel.

Igen segítenek ezekben az atyafiságos nyelvek: a' mellyekben azon ragafztékok, vagy kiavúlt gyökerek, még külön álló fzavak; 's bizonyos jelentésökkel a' miénket, a' mellyről még kétségeskedünk, világosítják, 's megerősítik.

Az okos visgáló ezen két ígében *süt*, és *sül*, az első jelentésen kívül, melly azon egy mind a' kettőben, *assatio*, éfzbe vefzi a' másod jelentést, mellyet külömbözőnek talál: mert az egyikben mivelés vagyon, a' másikban fzenvedés, *assatio actiua, assatio passiua.* Elválafztván a' ragafztékokat, a' külömböző másod jelentésnek fzavait, a' *t*, és *l* betűt, a' mi megmarad, az a' gyökér fzó, *sü*, bizonnyal *assatio*, a' sülésnek termé fzet fzerént való hangja, *sü sü sü:* fzóvá lett, terméfzeti hang követés, *onomatopoeia.* Ezzel illy pufztán, kitsiny változással, élnek még most is az

Árabsok, *scha*, *schaj*, név, és íge képében, *assum*, *assat*. Tudjuk már, mi a' *t* betű: betűfogás nélkűl való ragafzték, elvefztette magánhangzóját, *te*, a' *te-fz-en* ígének első gyökere, igazán íge, *facit*. Tehát *sü-t* annyi, mint *assationem facit*, *assat*. Könnyű azt is tudnunk, mi az *l* betű: ez is betűfogás nélkűl való ragafzték, elvefztette magánhangzóját, *le*, a' *le-fz-en* ígének első gyökere, igazán íge, *fit*. Tehát *sü-l* annyi, mint *assatio fit*, *assatur*.

Tudjuk, mí az *et*, illő változással *at*, a' *kér-et*, és *ír-at*, megbővűlt ígékben. Ezt mí elválafztjuk még az ollyan ígékben is, mellyeket közönségesen nem tartunk fzármazatoknak, *fzer-et*, *köv-et*, *ug-at*, *mut-at*; 's az első eredeti gyökerekre jövünk, a' mellyek megvagynak még az atyafiságos nyelvekben: *fzer* a' Törökben, és Persában, *amor*, *amatio*, *amans*; *köv* az Árabsban, *vestigiorum pressio*, *secutio*; *ug* az Efzteknél, *latrare*, *latratus*; *mut* ismét az Árabsoknál, *tensio*, *expansio*, *manus tensio versus aliquid*. A' *fzer-et* foglalás tehát igazán ezt tefzi, *amorem facit*, *amationem facit*, *amat*; a' *köv-et* pedig, *vestigiorum pressionem facit*, *secutionem facit*, *sequitur*; az *ug-at* azonképen *latratum facit*, *latrat*; a' *mut-at* végtére *tensionem facit*, *manus tensionem facit versus aliquid*, *ostendit*.

Esméretes ígék, és gyökerek nálunk, *húny*, és *nyom*. Vagynak ezektől egymás után három ragafztékokkal nevekedett fzármazatink: mellyek-

ben a' ragafztékokat megfejtjük, a' Lapp, Török, Zsidó, és Árabs, atyafiságos nyelvekből. Az első formálás, *húny-or*, *nyom-or*, igazán *nictus fit*, vagy *nictum facit*, *pressio*, *afflictio fit*, vagy *pressionem*, *afflictionem facit*; *húny-or-og* pedig, és *nyom-or-og*, másod formálással, *nictus fit iteratus*, *pressio*, *afflictio fit iterata*; *húny-or-og-at*, *nyom-or-og-at*, az *og* formálónak magánhangzóját kiütve, *húny-or-g-at*, *nym-or-g-at*, már harmad formálással, *nictum fieri iteratum facit*, *pressionem*, *afflictionom fieri iteratam facit*.

Az *or* formálónak vezérlésével, mellynek illő változása *er*, *ör*, első gyökereket fejtegetésre fordúlunk, p. o. ezekben az igékben, *köny-ör-ög*, *gyöny-ör-köd-ik*. Itt is az atyafiságos nyelvek segítenek. A' *köny* eredeti gyökérnek megvagyon világos nyoma az Árabs nyelvben, *kan*, azon jelentéssel, *humiliter rogauit*, *humilis rogatio*: a' *köny-ör-ög* ige tehát ezt tefzi, *humilem rogationem facit iteratam*, közönségesen *rogat*, *rogitat*. Mutatja a' *gyöny* eredeti gyökeret is a' Zsidó *hgan*, azon jelentéssel, *deliciatus est*, *delectatio*. A' *ked* formáló, illő változással *köd*, *kod*, világos azon nyelvből kettős jelentésével: minthogy benne vagyon a' vifzfzatérő névmása a' tétel igéjével, *se facit*, *se praebet*, *se exhibet*. Az *ik* névmása *ille*. Így tehát a' vifzfzatérő ige (*verbum reflexum*) *gyöny-ör-köd-ik*, mind a' három ragafztékaival igazán ezt tefzi *delectationem agentem se exhibet ille*, rövidebben *deliciantem se*

exhibet ille, közönségesen *delectatur*. A' *gyöny-ör* igéből származott részesűlő a' *gyöny-ör-ü*.

Így világosodnak nyelvünkben a' többi ragasztékok is, igen kevesektől megválva, és több más kiavúlt homályos gyökerek, élesen látó visgálással, a' hangozat, és jelentés megegyezéséből.

3) FELVEZETNEK A' NYELVNEK EREDETÉRE.

Teljes gyönyörüség az illyen foglalatosság: ha ugyan gyönyörködtet valamelly betses tárgynak kezdetére felvezető bizonyos tudományunk. 'S mi lehet pedig nekünk betsesebb Ditső Eleinkről reánk maradott nyelvünknél? Mí bizony ezen az úton felmentünkkel, a' szavaknak alkató részeiket egymástól elválasztgatva, mikor a' szaporábbakból kevesebb tagúakra, 's végtére az elválaszthatatlanakra jutunk: felérünk lassanként, ennek a' nyelvnek megállapodott korából, közép időbéli tsodálatos nevekedésére, onnat feljebb első felserdülésére, szóllásra fakadó gyermekségére, az eredeti nyelvre.

4) MEGBIZONYODOTT TSALHATATLAN TÖRVÉNYEKET ADNAK ELŐNKBE.

Lehetetlen tovább nem örülnünk olly nagy tapasztaláson épült bizonyosságunknak: mikor, innet viszszafordúltunkban, látjuk az első együgyü törvényeket; mi okos renddel, mi velős ítélettel, 's meghatározással gyarapodtak, 's közönségesen megállapodtak; minden nemben illő ha-

sonlóságot tartással; 's idövel magát mind inkább kedvelltetö fzéphangot követéssel. Minden réfzeket értünk nyelvünkben, a' gyökereket, a' ragafztékokat: értjük, ugyan azonok a' megbövült jelentéseknek mi öfzveillöségökkel, mi erövel, járúlnak egymáshoz. Azért mind világos, mind bizonyos: mit miként hajtogassunk a' maga nemében; és mitöl mit miképen fzármaztassunk; 's mind ezekkel hogyan éljünk a' fzókötésben. Alig is tudunk olly fzerentsés nyelvet, a' millyennek találjuk a' miénket: mellynek megnyilt kebeléböl a' befzédnek minden törvényei, önkényeken, olly tifztán, 's olly igazán folynának. A' mí Nyelvtanításunk mind azon Megbizonyodott Világos Tudomány lehet: a' mellyböl kifzorúl minden habzó vélekedés, gyanítás, találgatás. Hogy még eddig illyenhez nem juthattunk: oka, az igaz segedelmeket, 's ezek között kiváltképen ezt a' mélyebb fzóvisgálást, elmulató gondolatlanságunk.

5) MUTATJÁK A' NYELVNEK HATHATÓSÁGÁT, 'S EGYÉB TULAJDONSÁGAIT.

Minden réfzeknek az illyen oktatással világosan megfejtetett jelentéseik, bizonyos tudományunkból gerjedö édes örömünkre, azon világossággal mutatják már, az öfzvealkatott, 's több jelentésekkel megbövült, nyomos fzavaknak eleven hathatóságokat: mellyet eddig mí is tsak homályosan éreztünk; 's az idegenekkel, győző okainkat

kat nem tudtunkban, még el nem hitethettünk. Szóllhatunk már, magunk között, 's mások elött, minden ſzóhajtogatásnak, minden ſzóſzármaztatásnak, a' mennyi réſzekkel esik, mind annyi különös jelentésekkel öſzvefogó erejéről, tsak egyes ſzavakban is. Már az illyen ſzavakból egybeköttetett egéſz beſzédünket azonképen hatalmasnak, felségesnek, méltóságosnak hirdethetjük.

A' mí ſzavainkban tovább, a' sok ragaſztékoknak annyiféle jelentésekből, vagyon minden gondolatokra bizonyos meghatározás. És mivel a' tiſzta gyökereknek tiſzta ragaſztékokkal öſzve alkatásokban igazak a' törvények; a' nyelvnek megegyező közönséges ſzokásán megallapodott hasonlóságok ſzerént folyók: vagyon a' mi nyelvünkben hibátlanság, vagyon épséges tiſztaság. A' külömböző mássalhangzóknak, mellyekkel bövelkedik nyelvünk, most erősebb, és gyengébb, most keményebb, és lágyabb zengésökkel; a' magánhangzóknak, most sebes, és lassú menetelökkel, most éles, és tompa ejtésökkel; mind a' két neműeknek kellemetes változással mértékeltetett elegyülésökkel, egymást váltó, rövidebb, és hoſzſzabb ſzavainkban, vagyon a' mí nyelvünknek kedvessége, vagyon ſzéphangja, vagyon ſzépfolyamatja.

C. A' GÚNYOLÓ TUDATLAN ROSZ ERTÉSEK, 'S NEM IGAZ MONDÁSOK.

Mind megállanak, a' miket eddig bizonyítottunk. Jó a' mi Kedves Révainknak Tanítása.

Versegi az Érdemes Férfiát ezért tsak rút indúlatból gúnyolja, tudatlan rofz értéssel, nem igaz mondással. Erre is adjuk már egynéhány éfzrevétellel dorgáló válafzunkat.

1. A' RÉGISÉGEKET NEM TERJESZTHETJÜK, HOGY EGYSZER 'S MIND NE ERESZKEDJÜNK AZ ÉKESSZÓSZERETÉSBE. 'S MÍ NYELVET NEM SZÉPÍTÜNK, HANEM TSAK TANÚLJUK, 'S VÉDELMEZZÜK A' SZÉP NYELVET.

Versegi tifzteli, és betsűli, Révainak Munkáit, míg tsupán tsak régiséginket terjefztik elönkbe: de mihelyt a' philológiába erefzkednek, nyelvfzépítő igyekezeteknek nem esmérheti. Ezekben a' tudatlan rofz értést már eléggé látjuk: kettő benne a' képtelenség.

a. A' RÉGISÉGET TERJESZTÉSNEK ROSZ ÉRTELME.

A' mit Révai tefzen a' régiséget terjefztéssel, kétség kívűl nints ez a' Versegi feje után: de igen ám az ékesfzófzeretésnek (*a' philologiának*) igaz értelme fzerént vagyon. Ennek egyik jeles foglalatossága a' fzavaknak eredetöket, jelentésöket, 's vifzontagságaikat megvisgálás. És ugyan erre azon ékesfzófzeretésnek egyik fő segedelme a' teljes régiség. Beleerefzkedik maga az ékesfzófzeretés a' régiségekbe: a' mí Értelmes Révaink tehát imezeket ama' nélkűl elönkbe nem terjefzthette oktalanúl, tsak mutogatásra: hogy rajtok a' tudatlanok ezek után is nevetkezzenek,

tsúfolódjanak, 's bolondúl regézzenek. A' nyelvnek ezekből következő velős esméretére nézett ő: 's a' kik erre törekeſznek, azoknak kedvökért fáradott bennek jó foganattal.

b. A' NYELVSÉZPITÉS ROSZ IGYEKEZET.

Versegi sokſzor emlegeti másutt is, nem tsak itt, a' nyelvſzépítést: erről sem egy a' mi értelmünk. Méltó ezt is meghánynunk, 's megmutatnunk, mi igen roſz az ő igyekezete.

1) VERSEGI NEM TALÁL SZÉP NYELVET, 'S AZÉRT RÚTAT TSINÁL.

Bizony tévelyeg itt Versegi. A' teljes régiséget megveti, 's abban ő ſzépséget nem talál. A' mostani zúrzavarban sem látja annak ſzépségét: 's már fiatal korában érzette, hogy nem ſzép. A' Német Magyar Nyelvtanítás elött (*), a' hol inkább ajánlania kellett volna nyelvünket

(*) Elöljáró beſzédjéből ide írjuk ſzavait. Ezekkel öſzve kell vennünk azokat is, a' miket ugyan onnat már feljebb hoztunk elő jegyzésképen (a' 45 lapon).

Kaum hatte ich, noch in früher Jugend, die Bearbeitung einiger literärischen Aufsätze in der ungarischen Sprache begonnen: als ich in ihr auch schon den Mangel wesentlicher Eigenschaften und Erfordernisse, einer kultivirten Sprache fühlte, nämlich, Reinheit, Richtigkeit, und Bestimmtheit der Ausdrücke. Statt nun durch Berathung älterer und neuerer Schriftsteller, zurechtweisende Auflösung meiner Zweifel, und Licht auf unsichere Pfaden zu gewinnen, verirrte ich mich, besonders in Hinsicht der Rechtschreibung, und der Uebersetzung aus fremden Sprachen, auf immer dunklere Nebenwege.

az idegeneknek, ő annak gyalázója, 's hírdeti fogyatkozásait, a' mint már olly korán érzette: nintsenek benne a' megszépült nyelvnek lételhez-való tulajdonságai, a' tisztaság, a' hibátlanság, a' kifejezésekben való meghatározás. Ő teszi a' szépülésnek tetején ragyogyó nyelvek mellé a' miénket. Ő szépít rajta, a' megvettetett régiségnek vezérlése nélkül, a' mostani zúrzavarban széljel kapdosva, a' maga feje után. A' szép nyelvnek meggyaláztatásával tétetett nagy ígéret oda ment végtére: hogy mí ugyan ő benne, a' *Híres Nyelvszépítő* helyett, *Tzégéres Nyelvrútítót* reműlve látunk.

2) MÍ A' SZÉP NYELVET TANÚLJUK, 'S VÉDELMEZZÜK.

Mí ellenben szépnek találjuk a' mí nyelvünket, olly szépnek, hogy tsodálkozunk rajta, 's nem győzzük magasztalni. Ezt a' szép nyelvet tanúljuk nagy fáradsággal: 's buzgón védelmezzük, ugyan az ő tiszta várában készült fegyvereinkkel, a' fattyú fiak ellen, kik szépségét rútítják. Nyelvszépítő Szerzőket mí nem esmérünk Adelunggal: kinek értelmes szavait e' dologról a' mi Kedves Révaink felhozta Látánúl a' Bövebb Nyelvtanításban (pag. 943.). „Proprie non ipsi „(Scriptores) excolunt linguam; sed colligunt „tantum, quod est vniuerse bonum, et pulchrum „quodque in lingua adest iam excultum; idque „inde sumtum proponunt nationi in quodam toto „pulchre connexo, — Eorum exempla et alios

„docent, illud ipsum bonum, ac pulchrum, quod
„ reuera adest iam in lingua, imitatione ad rem
„ natam accommodare. — Atque hi non possunt
„ alii esse, nisi qui, praeter sufficientem rerum
„ cognitionem, habeant et suae linguae cognitio-
„ nem eruditam, atque vna sint et pulchri sensu
„ praediti. "

3) VERSEGI SZÉP NYELVET NEM TANÚLHATOTT, NEM IS TANÚLHAT.

Hogy Versegi fiatalkorában nem láthatta még a' nyelvnek ſzépségét, nem tsoda: mert még akkor, olly jó úton, 's olly mélyen nem tanúlhatta. De az ugyan igen is nagy éktelenség, hogy már akkor olly büſzke indúlat volt benne: hogy a' maga tiſztátalan, hibás, és határozást nem találó, kitsiny nyelvtudásához mérte azt a' nyelvet, a' mellyet még nem tanúlhatott. A' maga fogyatkozásait arra fogta vakmerően: még most is arra fogja. A' korán megsértetett ártatlan nyelv, méltó büntetésűl, homályba borúlt elôle minden ſzépségeivel: 's vakoskodó tudatlanságában hagyta már akkor, 's megáltalkodást ereſztett reája, örök ſzégyenére.

4) ÉRTELMES MONDÁSSAL, KETTŐS SZÉGYENÉRE, NYELVTANÚLÁSRA KÖTELEZ MÁSOKAT.

Tiſzteletes Virág Benedek Úrnak értelmes mondásával figyelmetesekké teſzi (a' 2 lapon) ſzoros kötelességökre könyvſzerzőinket: hogy azt a' nyelvet, a' mellyen írni akarnak, ne tsak

tudják, hanem *tanúlják* is. Értjük mí ezt: ne tsak *tudják*, akár hogyan, a' magával ellenkező ſzokásból, ſzédült fejök után; hanem *tanúlják* is, ſzorgalommal, jó oktatásokból, hogy velős esméretére juthassanak.

De kit emleget itt Versegi? Hogyan egyez vele a' nyelvtanúlás értelmében, 's a' nyelvet betsülésben? Virágot emlegeti, kit mí is tiſztelünk, és ſzeretünk; kinek serkentő jeles példájára ébredünk, 's buzgón indúlunk.

5 E' pedig a' nyelvtanúlás kedvéért elmerül a' régiségekben: ajánlja azokra a' gondos ügyelést, sürgeti felkerestetésöket, napfényre hozatásokat. Hogy általunk is többſzör hirdettessék a' nemes öſztönözés: ide írjuk ſzavait Elöljáró Beſzédjéből a' Négy Prédikátziók előtt (a' 10, és 11 lapon). „Méltó dolog bizonyára a' régiebb Ma„gyar Munkákra ügyelni. — Int az üdő, hogy a' „tiſzteletes régiségeket keresve keressük, és ha„zafi társainkat arra buzdítsuk, hogy ſzemesek, „hogy vígyázók legyenek: hogy az elfüstösödött, „'s rongyosodott könyveket, írásokat, mellyek „sokſzor ſzelemeneken, és ſzurdékokban méltat„lanúl hevernek, és senyvednek, vagy a' tudat„lanság birtokából ſzabadúlást várnak, tehetsé„gek ſzerént igyekezzenek öſzveſzerezni. A' ki „maga nem érkezik valamit köz haſzonra fordí„tani, közölje mással. Tegye ajándékát a' Haza „Oltárára: mellyet itt Pesten Ő Excellentziája „Széchényi Ferentz Gróf Hazafiúsága, és Böke-

„ zősége épített. Int az üdő, ez a' békeségnek „ ideje int: hogy a' múltakra emlekezvén a' jövendőkre kinézzünk."

Ugyan ő, a' Kedves Virág, noha Szerentsés Fordító, Kellemetes Szerző, Felséges Költő, méltó nevezettel Magyar Horátz, még most is, mikor ennyire ment, ha valahol megfogyott volna, magát vádolja, nem a' nyelvet, mellyet érdeme ſzerént több helyeken felségesen magaſztal. Halljuk előſzör tsak arról, a' mit most említénk, mi egyenesen, mi ſzépen ſzóll Léliusa végén az Emlekeztetésben. „Ha a' tárgy méltó„ságát nem úgy magyaráztam, a' mint kellett „volna: annak az én tudatlanságom, nem a' Ma„gyar nyelv az oka; a' melly bizonyára felséges, „és édes zengésű." Ez ugyan jeles oktatás még most is Verseginek, ha foghatna rajta. De folytassuk tovább a' ditséretet Virág ſzavaival Horátz Poetikájából (a' 22 lapon). „A' mí nyelvünk, „mikor kell, nyájas, kényes, gyenge; mikor „kell, komor, kemény, erős; ſzóval, kéſz min„den indúlatra."

Ditsérte belső meggyőződésből a' mi Kedves Révaink is Hazai Nyelvünket, Boldogúlt Leopold Főhertzeg Nádor Ispányunk előtt (*Joan. Nic. Révai Latina, pag.* 119.).

Si vacuum oblectant sparsi sermone lepores:
Te trahat illecebris Hungara lingua suis.
Cerne libens curis grauior, voluatur vt vltro
Ardua dicturo grandis in ore sonus.

Laetus et hoc videas, rimantibus abdita rerum
Vt vis verborum diues et apta fluat.
Da plausum, victrix pallentem dictio vultum,
Dum facit et motas currère lacrimulas.
O! faueas linguae tam multa dote superbae,
Vt facis, et studio digna sit illa tuo.
Exemploque tuo, quem fert praeposterus error,
Erubeat totas protinus ille genas.
Degenerem doceas, Hunno non sanguine dignum,
Tam male torpentem quem sua lingua latet.

Hallottuk Nemzeti Nyelvünknek Jeles Méltóságát azon Érdemes Tanítónknak Serkentő Beſzédjéből (*Prolusio Secunda habita in Auspiciis Collegii Hungarici die* 11. *Novembris, anno* 1803.) Abból tudjuk, mi felségesen szóllott már ötven eſztendővel ez előtt Ribíni János, Soproni Evangelicus Tanító, a' maga Tanítványihoz, Buzdító Beſzédjében. ,, Plura sunt, et multo quidem plu-,, ra, quae me ad patriae linguae admirationem ,, rapiunt. Siue enim perspicuitatem, maximum, ,, et rectae cognitionis, et bonae dictionis orna-,, mentum, considero; hac praestanti virtute ,, multis aliis antecellere nostram deprehendo: si-,, ue maiestatem, e toto dictionis habitu mirabi-,, liter elucentem, expendo; nihil nostra magni-,, ficentius, nihil grauius, nihil splendidius, inue-,, nio. Vis vti, concitato, aut vehementi dicendi ,, genere? Hungarorum sermone, sunt enim ala-,, cres, atque excitati homines, praestabis id ,, quam optime. Adhibenda est circumducta ora-,, tio? Longiores illae, et, vt ita dicam, circum-

„ ductae Hungarorum voces, atque loquendi for-
„ mulae, expromendae sunt. Quicunque tandem
„ dicendi character exprimendus est, tenuis, me-
„ diocris, sublimis; quicunque affectus significan-
„ dus, amor, odium, laetitia, tristitia, ira, spes,
„ metus: potest is stilo Hungarico, recte expri-
„ mi; potest commode ore Hungarico declarari.
„ Blanda est Italica oratio, non nego. Venustus
„ est sermo Gallicus, concedo. Grauis est dictio
„ Germanica, probe scio. Sed cuncta haec ita
„ sunt in lingua Hungarica conspicua: vt, qua
„ potissimum excellat virtute, difficile dictu esse
„ videatur."

5) A' SZÉP NYELVEK KÖZÖTT RAGYOG A' MIÉNK, TSAK NYELVTANÍTÁSAINK ROSZAK.

Íme! ott vagyon már a' mí Mennyei Nyelvünk, lételéhez való tsodálatos belsö tulajdonságival, a' ſzépülésnek tetején ragyogó Híres Nyelvek mellett: ott vagyon felségesen, némellyeket sokakban ſzinte meghaladó méltósággal. Hogy azt a' Világ ott nem látja: annak nem a' Nyelv az oka, hanem az ellenkező környülállások: mellyeket egy Nyelvtanító meg nem változtathat. Az ö tiſzte tsak ez, ha ugyan ennyire mehetett már, 's tiſztán láthatja a' Nyelvnek Fényes Felsöségét: hogy azt valóságos helyén mutassa. Jelentheti, ha úgy bízik magához: hogy azt ezen méltóságos ſzékében mind e' korig még egy Nyelvtanító sem látta tökélletesen.

A' mi Nyelvünk magában tiſzta, hibátlan, alkalmas minden meghatározásra, felséges, mennyei: tsak a' Nyelvtanítások tiſztátalanak, hibásak, tétovázók, alatsonyak, egy ſzóval roſzak, kiváltképen az utóbbiak irtóztató mértékben roſzak; mert ollyanok írják, kik eddig tsak *hallották*, 's tsak úgy *tudjuk*, nem pedig *tanúlták* a' Nemzeti Nyelvet. Ezek ismét a' Kedves Virágnak értelmes ſzavai (*Lélius elött az Ajánló Levélben*). Ugyan az ő jeles mondásával dorgáljuk utólſzor is mind azokat: kik a' magok vétkes fogyatkozásait vakmerően az ártatlan nyelvre fogják. „Most sokan a' nyelv ellen panaſzolkodnak: „de hát miért nem jártasak abban? Azt akarják „tudni, a' mit nem tanúlták: azzal ſzeretnének „bővelkedni, a' mit nem ſzereztek. Ne legyünk „Hazánknak henye fiai, és nem leſzünk Nyel„vünknek ótsárlóji." Még azok is henye fiak, a' kik roſzúl tanúlnak, mert roſzúl töltik az időt, 's a' nyelvet ótsárolják. *Abutuntur otio praepostere negotiosi, indigne calumniosi.*

2. NEM IRTÓZTATÓ SZABAD FELVÉTELEK RÉVAINAK TUDÓS FEJTEGETÉSEI. NYELVÜNKNEK SAJÁT ALKOTMÁNYÁT IGAZÁN MUTATJÁK.

Igen rakásolja Versegi, tudatlan roſz értésével, a' sok nem igaz mondást. Többekről ſzóll, de Révait tsak magát érti, a' kinek már elhíresedett Derék Munkáira mutat azonnal, 's ötet ezekkel olly világosan nevezi, mint ha tulajdon

nevén egyenesen nevezné. 'S mikor így bánik, nem tsalfaság e nevetséges maga mentése, hogy ő ſzemélyt nem nevez? Nem azok előtt beſzéll e, a' kik tudják a' képes ſzóllásokat: *inuentum pro inuentore*, *opus pro auctore*, *definitionem pro definito*? Ezek mind egyre mennek, 's azért mí nem képeskedünk a' nevekben szótſzaporítással, mikor a' dolgokra ſzükségesebbek világosító ſzavaink. Versegi ſzóll tehát Révairól, tudatlanúl, roſz értéssel, nem igazán: hogy ő a' régi ſzavakból, formálásokból, hajtogatásokból, 's kifejezésekből, akár helyesek, akár hibásak legyenek, irtóztató tudós ſzabad felvételeket (*hypothesiseket*) épít.

a. A' SZABAD FELVÉTELEKNEK MIBEN LÉTÖK.

Mitsodák a' *hypothesisek*, abban az értelemben, a' mellyben itt vétetnek gúnyolóképen? Bizony ſzabad felvételek: olly dolgoknak, a' mellyek nintsenek, ollyan felhozatások, mintha valósággal megvolnának; elmefuttató enyelgések, ſzépítés kedvéért, tudós enyelgések. Hol vagynak az illyen ſzabad felvételek? Abban az állatásban: hogy minden ragaſztékok jelentő ſzavak, 's ugyan mind jelentő gyökerekhez járúlnak, betűiknek külömb külömb változásokkal, mellyet bennek idő jártával tett a' ſzéphang. Hol ezekben az irtóztatóság?

b. TUDÓSAK, MEGEGYEZŐK, NEM IRTÓZTATÓK.

Ha ezek a' ſzabad felvételek, mivel már úgy neveztetnek, tsupán tsak elmefuttatások volnának is: bizony nem irtóztatók, mert tudósak, ſzépen megegyezők. A' formálásokkal megbővült jelentő ſzavakban, a' fő jelentéssel egybefoglaltatott mellékesleg való többi jelentések, mellyeket együtt érzünk olly erősen, hogy azokat nem tagadhatjuk, a' feloſztatott réſzekben külön vétetnek, 's a' mint járúltak jelentést ſzaporítással az első jelentőhöz, azon renddel megmutattatnak. Kiki öſzveillőséget lát ezekben, világosságot lát, értelmesekből teljes értelmet veſzen. Ez ugyan mind azon kellemetesség, 's gyönyörködünk benne. Igazán irtóztató a' Versegi állatása: mert mind azon ellenkezés, józan okoskodással öſzve nem férhetés. Jelentőből, és nem jelentőből, az az, világosságból, és homályból; söt két, három, 's több nem jelentőből is, következőképen mind annyi homályból, ő még is jelentőt, többes jelentőt, mind azon világosságot tsinál. Ez is *hipothesis*, ſzabad felvétel; de tudatlan, és homályos. Tudós a' miénk, és világos.

c. A' NYELVNEK SAJÁT ALKOTMÁNYA NEM SZABAD FELVÉTEL.

Mí azonban feljebb is mehetünk. A' mit mí állatunk, ſzóll a' mellett a' beſzéd ſzerzésnek tzélja: nyilván mutatják azt tsak a' mí nyelvünkben is több igazán jelentő réſzek; ezekből a' ha-

sonlóság a' homályosokat is ollyanoknak mondja; 's alkalmasan megfejtegeti; az atyafiságos nyelvek pedig teljesen megvilágosítják. Így ment a' nyelvnek első eredetéből felserdülő nevekedése a' teljes megállapodásig: 's ezek mind azon történt dolgok benne, mind azon valóságok. A' nyelvnek első ſzerzőiben, 's gyarapítóiban, nagy éſzt, és okoskodást mutatnak. Tudták ezek, mit gondolnak, mitsoda renddel, mitsoda foglalással, a' több képzeletekben. Mindenekre egyes ſzavakat rakogattak öſzve bővült értelemmel. Ez igazán a' magát ábrázoló nyelvnek saját alkotmánya (*linguae sese efformantis genuinum systema proprium*). Ugyan ez egyedül a' nyelvnek minden réſzeiben világos, törvényeiben bizonyos: 's a' nyelvnek megállapodásából annak nevekedésére, és első eredetére, bátorságos egyenes úton felvezet; abban velős esméretet, és teljes tudományt ſzerez. Nem láthatja ezt Versegi a' fél világossággal, 's a' fél homállyal; annyival is inkább nem a' kettős, hármas, és többes homállyal: azért fakad ő a' gúnyoló nagy nem igaz mondásra, *hypothesis*, *tudós hypothesis*, *irtóztató tudós hypothesis*. Valaki azont mondja vele, nem tudván eſzével élni, tsak tekíntetből, hasonló vakoskodásában; az ugyan a' Versegi Szamara, akár mint takargassa nagy füleit a' reá nem illő oroſzlán bőrrel, tanító hivatallal, vagy egyéb fényes állapattal.

d. MIND HELYES FORMÁLÁSOKRÓL SZÓLLUNK.

Abban is mind azon nem igaz mondás vagyon: *akár helyesek, akár hibásak a' formálások.* A' melly formálásokat gúnyol Versegi, 's a' maga efze után hibásaknak hirdet: mí azokat mind helyeseknek bizonyítjuk, hol itt, hol amott, a' mint előfordúlnak, ezen tudós tsatáinkban. Bélát élesen a' mí Értelmes Révaink a' nyelvnek minden törvényeibe: 's jól tudja a' helyest a' hibástól megválafztani. Az illyen Nagy Tanító alatt, ki mindent erős okokkal világosan mutógat, mí Hív Tanítványok, ezekben is jól látunk. A' Tudós Világ előtt fzóllunk: látja ügyünk igazságát, ebben is dorgálja velünk a' tudatlan nem igaz mondót.

3. RÉVAINAK KŐFALAS BOLTJA MIND IGAZ DRÁGA ÁRÚKKAL MEGRAKATOTT. ABBA SEMMI SEM JŐ TSAK TETSZÉSEŐL, HANEM MIND KEMÉNY PRÓBÁVAL.

Elkezdette már Versegi, 's úgy kell végig folytatnia, a' sok nem igaz mondást, tsúfolódva is. Azt kívánja Révai, hogy azon dolgokban, mellyek neki tsak azért tetfzenek, mert boltjába valók, egéfzen a' régiekhez ragafzkodjunk: másokban pedig az ősi könyvfzerzőktől vele együtt fzabadon eltávozzunk.

Boltossá tefzi Révait megvetőképen: mert hitvány ennek az árúja, az ö boltjába való. Legyen úgy, boltos a' mí Kedves Révaink. Va-

gyon boltja, vágatott kövekből, erős oſzlopokon, erős bolthajtásokkal, tágasan, és hoſzſzan rakatva. Az ékesſzóſzeretésnek orſzágából vette hozzá a' műſzereket: maga volt az építő, mert ezen tudományban is járatos nagy ditsőséggel. Kellemetes ſzép renddel vagynak benne az állások, a' fiókok, az aſztalok: alkalmas nagy ajtók a' béjáratra, és kimenetelre; ſzép magas ablakok a' teljes világosságra. Az árúk ismét az ékesſzóſzeretésnek böv orſzágából ſzereztettek nagy gondossággal, tartományok ſzerént. Ott vagyon a' teljes régiség tiſzteletes igaz képében, kéz írásokban, 's nyomtatott könyvekben: a' nyelvnek minden története a' mí időnkig. Illő helyet foglalnak, a' távúlabb, és közelebb való atyafiságos nyelvek, minden ſzükséges kéſzületekkel. Talpon állanak, az éles ſzemű, 's keményen visgáló két árúlátók: a' böltselkedés, az ítéletértés. Szüntelen forgásban vagynak az árútpróbáló eſzközök, és igaz mértékek: a' meghatároztatott jó ſzokás, a' hasonlóság, a' ſzóvisgálás, a' ſzéphang. Itt ugyan semmi sem tetſzhetik, a' mi ezt a' négy mértéket tökélletesen meg nem üti. Illy jeles nagy bolt még soha sem volt a' Magyarság Piatzán. Örül ezen a' Ditső Nemzet. Megjelent itt a' többi sátorok között a' Versegi sátora is, töredezett görbe sátorfákan, ringyrongy ponyvával. Igen rázta a' ſzél, meg nem állhatott. A' fiatal árúlátók is megvisgálták roſz árúját; kihirdették, mi veſzedelmes, 's tűzre ítélték. Az il-

lyen hurta áros tsak írígy bánatjában rútolja a' nagy boltost.

Ha kemény valaki a' megválafztásban, kiváltképen az a' mí Gondos Révaink. A' régiségekből nem akar ő mindent vifzfzahozni, hanem tsak a'hoz ragafzkodik, a' mi bennek megállapodott a' közönségesen megegyező állandó jó fzokáson: a' mostaniból is tsak azt veti el, a' mi ettől a' jó fzokástól elüt éktelenségével. A' formálásokról forog leginkább köztünk a' pör, nevezetesen az igékben. Most ezekben, a' rofz, és jó fzokás igen elzavarodott: 's a' régiségnek közönségesen megegyező állandó jó fzokása válafzthatja meg a' jót a' rofztól. *Ennék a' beteg, ha megengednök*, ezt a' jó fzóllást így is halljuk ma: de rofzúl is mondják, *enne a' beteg, ha megengednénk.* A' jó megegyez a' mindenkoron fentartatott régi jó fzokásnak fzóllásával, még a' durvább formálásban is, mellyben változást tett lassanként, a' fzéphang. A' nyelv története ezt így mutatja: *enne-ik, enné-ek, enné-j-ek, enné-k a' beteg; ha megengedne-ük, engednő-ök, engednö j-ök, engednö-k.* A' formálás azon egy, mert a' fzemélyeket formáló névmásai azonok, az *ik,* és *ük.* Tsak a' fzéphang tett bennek változást: előfzör, hasonló, és közép hangkövetéssel; azonközben a' fzéphanggal foglaló *j* betűnek is közbevettetésével; végtére, ezt elhagyván, öfzveforradással. A' formálásnak ezen öfzveforradott képein megállapodott a' közönségesen megegyező

régi

régi ſzokás, 's ugyan azokat úgy adta által nekünk is. Ezekhez ragaſzkodik tehát a' mí Okos Révaink, 's ezeket ajánlja. Az előbbi képeket, noha jók, ſenkire sem tolja: tsak azt mutatja, hogy megvagynak a' nyelv történetében, 's világosítják az öſzveforradással lett későbbi képeket. Ezekben tehát, 's több illyenekben, ſzabadon eltávozunk a' régi ſzerzőktől: a' mostani ſzokásból pedig tsak azt hagyjuk jóvá, a' mí reánk maradott a' közönségesen megegyező régi jó ſzokásból, 's ezzel még most is megegyez.

4. MÉLTÁN MEGKÍVÁNJUK ÍRÓINKTÓL, HOGY AZ ÉKESSZÓSZERETÉSBEN JÁRATOSAK LEGYENEK.

E' HOZZA HELYÉRE A' MAGYAR ATÉNÁT.

Nem hagyhatjuk éſzrevételünk nélkül Verseginek jelentését: mellyet igen is engedelmesen megtett az ékesſzóſzeretésbéli nyomozásokról, és ezeknek helyes megítéltetésökre ſzükséges tudományokról; hogy ezeket mí nem várhatjuk, nem is kívánhatjuk, Iróinktól.

a. AZ ÉKESSZÓSZERETÉSNEK SZÜKSÉGE.

Mí bizony várjuk, 's igen megkívánjuk. Mert előſzör is ugyan abban foglalatoskodik az ékesſzóſzeretés, a' mi nélkül senki sem lehet Jó Író: a' nyelvnek termeſzetét, és ſzépségét magyarázza, hogy annak segedelmével, külömb külömbképen, mind írásban, mind beſzédben kinyilatkoztathassuk gondolatinkat. Azután, valaki tollhoz nyúl közülünk, többire mind bátran

beſzéll az ékesſzóſzeretésnek tárgyairól: felhordja derék okait, mért ír ő így, vagy amúgy; mért külömböz a' többiektől, 's jobb úton jár, hogy sem azok. És ugyan ezektől annyival is inkább megkívánjuk az ékesſzóſzeretésben való jaratosságot, a' mellyet már úgy is magok fitogatnak, kérkedéssel, sokſzor sértésekkel is: hogy arról ne regézzenek, annak ne mutogassák tsak külső héját, ide 's tova kapdosó bizonytalansággal. Jól értsék tehát azt, és tudják velősen: a' miről a' Nagy Közönség előtt bátorkodnak ſzóllani, mint annak Tsalhatatlan Tanítóji.

b. ÍRÓINKTÓL NEM ESMÉRTETIK.

Szomorú állapat, hogy mind azokban, a' kik erről hangosabban beſzéllenek, igen tapaſztaljuk mind e' korig a' nagy fogyatkozást. Egyik sem tudja közűlök az Igaz Magyar Ékesſzóſzeretésnek valóságos tzélját, teljes foglalatosságát, minden megkívántató segedelmeit, bizonyos fő törvényeit. 'S az illyen meghatározatlanságban fel 's alá futosnak, félre vagdalkoznak a' levegőben, haſzontalanúl, az előbbeni tudatlanságnak öregbedésére.

c. MEGMUTATJA ÉRDEMES TANÍTÓNK, MÍ IS UTÁNA.

Meghatározást mutat a' mí Fáradhatatlan Révaink. Tsodálatos dolog győzéssel, 's bélátó nagy éſzſzel, ő egyedűl azt teſzi, sok viſzontagságokkal háborgattatott rövid életében, ennek tökélletes megbizonyodására: a' mit sokaktól,

kedvező állapatban, késöre is alig várhatnánk. Tágas ennek a' mezeje: de olly ſzép benne, 's olly könnyü, mindenfelé a' feloſztás; hogy a' legſzükségesebb dolgokat mind közel érhetjük. Azon meghatározást, a' mint vettük, mí is híven már megmutatók, ſzükségesképen, a' felhevült pernek bizonyosabb eligazúlására, Serkentö Elöljáróinknak böltsen ſzóllásokra: hogy világosan tudja kiki, miröl, meddig, miképen tsatázzon. Kellemetlen nekünk, a' mint már többſzör is jelentjük, a' mi tsatánk: minthogy ebben, nem tsak az ellenkező okokra világosító megtzáfolást adással, hanem még a' mostkolódó indúlatokra is dorgáló feleletekkel kéntelenül buzgódunk. Berne vagyunk már, végét kell ſzakaſztanunk a' Nemzet Javáért. A' többi virágzóbb nemzeteknél is úgy mentek az illyen tudós vítatások.

d. HÉLYÉRE HOZZA A' MAGYAR ATÉNÁT.

Megínt lángodoz a' Ditsö Haza Nemzeti Nyelvünknek Méltóságáért. Bizonnyal úgy kívánja azt is, valamint törvényeit, boldogúlása alkotmányát, minden bétsúſzótt idegentöl megválaſztva, eredeti tiſzta fényében látni, betsülni, 's fentartani. Úgy mutátja azt a' feltámadó, 's magát józan értelemben ajánló, Igaz Magyar Ékesſzóſzeretés (*Genuina Philologia Hungarica*). Ennek elterjedésével bizodalmasan várjuk a' közönséges megegyezést: 's meglátjuk végtére a' Magyar Házában a' Magyar Atenát. A' *Tiſzamellékiek*, magokat elhittökben, nem engedik azt a' *Dunamel-*

lékieknek. Bizony pedig nálok sints igazán. Nálok is éktelen hibák, iſzonyú nagy ſzámmal, vagynak ſzokásban: 's a' mit dalolnak, magokat hányással, *Dunán túl Magyarúl, Isten engem! nem tanúl;* bizony reájok is illik méltó fordúlással azon pirongatás, *Tiſzán túl Magyarúl, Isten engem? nem tanúl.* A' *Pápistát* is kizárja belőle a' *Kálvinista:* pedig ő sem lakik benne, ſzéljel tanyáz a' *Szoli* puſztákán, 's az ő beſzédje is éktelen *ſzoliság*, esméretesebb nevén *soloecismus.* Eustachius után ſzóllunk (*ad Dionysii versum* 875): „Aiunt etiam soloecismum inde (ex So- „lis) originem cepisse: quod Attici quondam „homines ibi habitantes elegantiam Attici sermo- „nis mutilarint, et per habitationem in Solis „agrestres quasi facti sunt." Nálunk ez a' Magyar *ſzoliság*, mivel annak ſzerentsétlen védője *Szolnoki*, 's azt ezen vidéknek ſzokásával is erősíti, ezek után *ſzolnokiság* lehet. A' dolog hasonlósága a' névben is talál némű némű hasonlóságot. Mindenütt *ſzolnokiság* vagyon zavaros nyelvünkben: az ellenkező tiſztátalanság nyomja az igaz tiſztaságot. Lappang a' ſzegény Magyar Aténa, ebben a' pór támadásban. De a' tiſztátalanságnak elüzetésével, 's a' tiſztaságnak helyrehozatásával, mellyet bizonnyal megteſzen az Igaz Magyar Ékesſzóſzeretés, azonnal megtetſzik a' ſzépséges Magyar Aténa, 's mindenütt egyaránt leſzen a' Dítső Hazában, az Íróknál, a' Várasak-

ban, a' Vármegyékben, az Orfzág Gyűlésén, az Isten Házában.

II. SZAKASZ.

VERSEGIT NEM KÖVETHETÉSÜNKNEK NYOMOS OKAIRÓL.

Szóllunk már Verseginek megtsalatkozásáról: hogy írígykedő motskolódásival, 's tsúfolódva felhozatott hitvány okaival, nem juthatott tzéljához; 's hafznára volt inkább, hogy sem ártalmára, oktalanúl megtámadtatott ellenségének; minket sem vonhatott magához idegenítő mozgásával.

Révainak tekintetét ő ugyan semmiben sem kisebbíthette, hanem inkább öregbítette. Bételjesedett az ő fzerentsétlen törekedésével is ama' teljes mondásnak valósága: *contraria, iuxta se posita, magis elucescunt.* Világosabban megtetfzik már az ellenkező nagy külömbség. Teljesebb tündöklésében jelenik Révainak élesen látó fzemessége, józan okoskodása, egyenes úton járása, győző derék okokon megállapodott tanítása, az eredeti fzép nyelvnek általa nap fényre hozatott minden belső titka, nagy lélekkel védelmeztetett tifzta épsége: ellenben pedig sűrűebb setétségben borong Verseginek vakoskodása, minden okoskodással vifzfzaélése, útatlan helyeken botló tévelysége, az elkortsosúlt rút nyelvnek általa még nagyobb homályba keveredett tsúfos regéje,

alatsonysággal bétolakozó tifztátalan megrongáltatása. A' Tudós Magyar Világ, a' ki mind a' kettőt most már figyelmetesebben fogja fzemléini, méltán gerjed ellenkező indúlatra: ettől való nagyobb írtózásra, megvető útálásra, őrízkedő gondosságra; ama'hoz pedig buzgóbban ragafzkodó fzeretetre, többre betsülésre, bizodalmasabb követésre.

Illyen állapatban minket sem ronthatott meg: kik nem indúlunk tsak vakon akármi tanításra; mert tudunk efzünkkel élni, 's kiváltképen e' kettőről, nyelvünk méltóságához képest, köz javunknak hozzánk tartozó igaz esméretére, keményebben ítélünk. Látjuk az éktelen külömbséget, meg is mutatjuk belső meggyőződésünknek nyilván való bizonyságára: ezért fzóllunk most, ezek után sem hallgatunk, ha fzükséges lefzen, nyilván kikelő tudós tsatáinkban. Itt ugyan, mivel az idegenítő fzándékot dorgáljuk, tsak a' ra néző némelly okokkal jelentjük megtsalatkozását. Egyenesen kimondó bátorsággal tudtára adjuk tehát az egéfz Tudós Magyar Világ előtt: hogy Révaihoz, az Orfzáglástól bölts válafztással adatott Érdemes Tanítónkhoz, híven ragafzkodunk; Versegit pedig, az illyen hivatalba magát bétoló Ámítót, teljességgel nem követhetjük.

Minden Tanítóban, hogy tekíntete legyen, 's másokat követésre indíthasson, megkívántatik, a' többi tehetségek, 's tulajdonságok közűl, kiváltképen e' három: hogy mindég igazat mondjon; tanítása ne legyen magával ellenkező tsátso-

gás; 's abban vakoskodó tudatlanságát el ne árúlja. Ugyan ezek Verseginek fő hibái, mellyeket egynéhány szárvasabb példákkal ezennel megbizonyítunk; a' mellyektől azonban a' mi Kedves Révaink olly ment, mint a' Világosság Angyala. Előttünk tehát hogyan lehetne amannak tekíntete, 's őtet hogyan követhetnők: imezt pedig, igazán Mennyei Örzőnket, hogyan hagyhatnók el, hogy megínt setétségben bolyongjunk?

I. §. A' SZARVASABB NEM IGAZ MONDÁSOK.

Több hamis mondást, illetlen reáfogást, álnok félretsavarítást, eléggé felhányt már Verseginek, a' megbővült gyökerű forma mellett nemesen buzgódó, Öregebbik Társunk. Legtzégéresebb ott a' szokásnak nem igaz felhozatása: mellyet a' Nagy Közönség, a' maga tapasztalásából, azonnal megdorgál vakmerőségéért. Azon egy ajakon járnak ott az újabb ellenvetések is. Itt ezeket tsak említjük: mert ide valók, 's a' rosz fogásokkal kapaszkodó tekíntetet alább szállítják. De gondosabb meghányatással egyebekhez látunk.

A. A' RÉGISÉGET MEGVETÉSBEN.

Szörnyűség, hogy Versegi, Első Értekezésének már kezdetén, a' régiséget megvető kéfzűletében, nem igaz mondással tátja száját (az 1 lapon): „régi, és mostani könyvszerzőink között „nints talám kettő, a' ki egymással a' Magyar „orthographiában, és a' szóknak formálásokban,

„ 's inflexiójokban, tökélletesen megegyezne." Elöttünk bizony tsak ezzel is mindjárt megtsökkent tekíntete: mert láttuk már, hogy nem járatos a' dologban, mellyet tárgyúl válaſztott; 's azt üztében nem ſzóllhat egyebet, a' mint azután tapaſztaltuk, a' nem igaz úton tsavargó éktelenségnél. Minket Érdemes Tanítónk példája annyira gerjeſztett; hogy mí is felbujnók a' régiségeket teljesebb meggyőződésünkre. Szükséges óvásokkal gondosan olvastuk, 's tudjuk *bizonyosan*, nem *talám* ſzóval, mit kell felölök mondanunk. Azon felül megválaſztjuk a' dolgokat is: a' mellyekből áll nyelvünk belső valósága; 's a' mellyek tsak mellékesleg valók. Tudjuk annak mostani állapatját is e' két nemű dolgokban. Erről is jobban ſzóllhatunk, 's az egybevetést igazabban tehetjük.

1. A' HELYESÍRÁSRÓL.

Külön veſzſzük tehát a' helyesírást (az *orthographiát*): 's arról adjuk előſzör ſzükséges éſzrevételeinket.

a. A' HELYESÍRÁS MELLÉKESLEG VALÓ DOLOG.

A' helyesírás nem fő dolog a' nyelvben; ha fogyatkozása vagyon is, azzal nem rontja a' nyelvnek valóságát. Írja bátran a' ſzerző akar mellyik írással a' három közül ezeket az igéket, *ne haborod-j-am*, *ne háborod-j-ál*, *ne haborod-j-ék*, vagy *ne háborod-gy-ám*, *ne háborod-gy-ál*, *ne háborod-gy-ék*, vagy pedig *ne háborogy-gy-am*, *ne*

háborogy-gy-ál, ne háborogy-gy-ék: megmarad a' nyelvnek épsége az ígehajtogatásban; mert a' megbővült gyökerű formának ide illő saját névmásai vagynak benne. Megbomol azon épség, mihelyest idegen névmásaival esnek ezen ſzemélyek, vagy megtsonkúlnak, ha mindjárt a' legjobb írással is íratnak: *ne háborod-j-ak, ne háborod-j, ne háborod-j-on.* Hasonlóképen megveſztődött a' nyelv épsége ezen ſzókötésben, még a' leghelyesebb írással is, *a' vitézek zsold-já-hoz való a' jó tartás:* mert a' birtokosra néző névmása az egyes ſzámú ragaſztékban nem egyez a' több-bes ſzámú birtokossal. Ezt megtartván, nem ront a' ſzerző a' nyelvnek épségében, akármellyik írással éljen: *a' vitézek zsold-jok-hoz, zsold-gyok-hoz, zsol-gyok-hoz való a' jó tartás.*

b. A' NEM EGYEZÉSNEK OKAI.

Kellemetessé tenné azonban a' nyelvet mind nálunk, mind pedig az idegeneknél, az írásnak azon egy törvénye, ha megegyezés lehetne benne. Nem volt a' régieknél, nints a' mostaniaknál. De az a' mondás még sem igaz, sem amazokra, sem imezekre nézve: hogy ebben *talám* két író között sem volt *tökélletes* megegyezés. A' *talám* ſzó kétségeskedés; a' *tökélletes* pedig apróságokat vadáſz; p. o. *ſzömöm*, vagy *ſzemem.* Voltak, most is vagynak, kettőnél több ſzerzők: kik között ſzembe tűnő megegyezés találkozik. Ebben ugyan mindég ſzámosabb felekezet ſzámosabbal ellenkezik. A' régiekben eltűrhetjük az egye-

netlenséget: mert nehezebben esett azoknak a' nem elegendő Latán betűket minden hangozatinkra alkalmaztatniok; söt ditséretet, 's háládást érdemelnek tőlünk, hogy a' megegyezésre több módokat igen elmésen találgattak. A' mostaniak abban vétkesek: hogy őket, még annyi világosságban, a' mennyire jöttünk már, tsak a' kevély megáltalkodás ofztja.

Mí azok ellen, kik a' közönséges kimondást nyesik fzüntelenűl, győző okokkal fzóllunk a' fzófzármazás mellett: úgy még is, hogy minden fzéphangot ki nem zárunk, mellyet a' közönséges állandó jó fzokás hózott bé, a' mássalhangzóknak némelly nehezebb ütközésökben. Ellenkezőink mikor a' fzófzármazás ellen tsatáznak, a' melly bizony könnyebb hangot javasol, *ad-ja*, *mond-ja*, *véd je*, *kérd-je:* mint ha süketek vólnának, a' közönséges kimondásra sem hallgatnak, mellyet annyira hánynak, 's a' mellynek kényeskedő restsége közép hangot ejt, a' gyökér, és ragafzték megromlásával, *agy-gya*, *mon-gya*, *végy-gye*, *kér-gye;* hanem velünk, magokkal is ellenkező, harmadik erőfzakosabb ejtésű írást tolnak helyébe, *ad-gya*, *mond-gya*, *véd-gye*, *kérd-gye.*

c. VERSEGI APRÓSÁGOKKAL VESZŐDIK.

Kéfz nevetség mitsoda apróságokkal mi nagyon vefződik Versegi (a' 9 lapon): kétséges benne, mellyik írást válafzfza — a' régit e, *gimilc* vagy *gimils*, *zum* vagy *fzum*, és *nugulm*, — vagy

a' később könyvekben lévőt, *gyümölts*, *fzöm* vagy *fzem*, *nyugalom.* Hol vagyon az Okoskodó, az Ítéletértő, Nagy Ékesfzófzerető? Mi az oka, hogy a' régiek így írták, tsak imént mondók: a' mi hangozatinkra nem elegendő Látán betűkkel való élés; a' mellyeket kezdetben nehezebb volt mindenképen meghatározniok, találgatva későbben jöttek erre. Az utóbbi idők, egéfz a' miénkig, fzépen mutatják, mi hangozattal ejtettek a' régi írású fzavak: illyen éfzrevételekkel kéfzül a' régi írásnak kultsa, 's mindenek nyilván vagynak; nem fzükség illy gyermekes kétséget támafztanunk. A' nyelvnek történetében mindent öfzve kell fognunk, egymással öfzvehasonlítanunk, egyben a' másikra világosítást keresnünk, 's úgy jutunk a' bizonyos valóságra. Kinek kitsoda kénteleníttetik illy oktatást adni? Szomorú állapat!

d. MÁSUTT IS JELENTI GYENGESÉGÉT.

Bizony nagy gyengeségét jelenti másutt is Versegi, Német nyelven íratott Magyar Nyelvtanítása előtt, az Elöljáró Befzédben (*). „A' helyett, úgy „mond ö, hogy a' régi, és új fzerzöktől tanátsot „kértemben, kétségeimnek igazra vezető feloldá- „sokat, 's a' bizonytalan ösvényeken világossá- „got vehettem volna, eltébolyodtam, kiváltké- „pen a' helyesírásra, és az idegen nyelvekből

(*) Felhoztuk már Verseginek ezen fzavait Németül is, az előbbeniekkel egybefoglalva (a' 67 lapon).

„ való fordításra nézve, hová tovább mind homályosabb mellékútakra." Első, 's kiváltképen való nehézsége ſzegénynek a' helyesírás. Úgy jár, a' ki a' roſz közűl kitetſző sok jó okokra megáltalkodásból nem hallgatt, 's mindég tsak ellenkező hallatlanra vágyik. Apróságokban is rútúl botorkáz.

Az idegen nyelvekből való fordítás igazán nehéz: de azt is könnyen győzi, a' ki mind a' két nyevet tökélletesen érti, a' mellyből, 's a' mellyre fordít; 's tudja tovább, hogy az egyikből nem ſzót ſzóra, hanem tsak az érelmet kell a' másiknak tulajdonsága ſzerént kifejeznie. Ezen tehetségre ſzépen vezet a' Magyar nyelvnek tágas esmérete: mellyet a' mostaniakban is kereshet, de bizonyosabban, 's bővségesebben feltalál a' régiekben, még pedig az ollyan írókban is, kiket a' magát mereſztő mostani fordító, tárgyaikra, 's állapotjokra nézve, igen alatsonyoknak tekínt.

2. A' NYELVNEK LÉTELÉHEZ TARTOZÓ FŐ DOLGOKRÓL.

Nyelvünknek valóságához tartozók, a' mint már feljebb is megjelentők, a' ſzóhajtogatások, 's a' ſzóſzármaztatások, a' helyes ſzókötésekhez való ſzükséges kéſzűletek. Ezek valósággal nyomos fő dolgok: méltán ébreſztik figyelmünket, 's felette igen megkívánják ſzorgalmunkat. Igazat kell bennek látunk. Ezekben mí ugyan a' régieknél, több ſzázadokra feljebb mentünkkel,

mindenütt közönséges ſzokáson bizonyosan megállapodott egyezést találunk: a' mostaniaknál vagyon az egyenetlenség, az éktelen zúrzavar. Ha tsak ezekről ſzóllana Versegi, a' közönséges panaſzſzal megegyezne mondása. De mikor a' régieket is azon vádlással terheli: a' Tudós Világ előtt, méltán veſzi vakmerősége jutalmát, 's pirúlhat érette; hogy maga, járatlan, és tudatlan lévén mind ezekben, másokat is, kik előtt olly bátran ſzóll, azonképen járatlan, és tudatlan, 's könnyen hívő, gyáva emberkéknek gondol. Itt ugyan őtet Tanúló Ifjak, Révainak Tanítványai, a' Nagy Közönségnek helybenhagyásával, nyilván dorgálják nem igaz mondásáért, 's gondosabb éſzrevételekre tanítják.

a. A' SZÓHAJTOGATÁSOKRÓL.

A' ſzóhajtogatásokat nem veheti egéſz terjedésökben; hogy ezek a' beſzédnek minden réſzeiben, egyenetlenek, és zavarosak volnának. Egyedűl az ígékben (*verbumokban*) ellenkeznek egymással tsak a' mostaniak, de ezek is nem mindnyáján; nem pedig a' régiek. A' mostaniak gondolatlanúl elveſztették az ígehajtogatásnak, közönséges egyenlő ſzokással, az ígéknek külömbségök után, jó okon megkülömböztetett hasonlóságait (*analogiáit*). E' miatt, noha tsak egynemű réſzekben vagyon a' zavaros egyenetlenség, még is nagy ez; és igen éktelen, tsúfítja a' nyelvet: mert ezek az egynemű réſzek felette ſzámosak; 's megkülömböztetett három hasonlóságaik-

nak elkeveredésökkel a' hiba is felette sok minden beſzédinkben. De az, a' ki derekán fogja a' dolgot, ott foghatja pedig a' Jeles Ékesſzóſzerető, a' millyennek hányja veti magát az ellenkező, ezt az éktelen nagy fogyatkozást, tsak hamar, és könnyen, kipótolhatja. A' nyelvnek történetét, a' régiséget, tudnia kell: elmulathatatlanúl ſzükséges tudomány ez a' valóságos ékesſzóſzeretésben. És épen itt, ebben a' tiſzteletre méltó régiségben, ugyan az ígehajtogatás, a' megkülömböztetett három hasonlóság ſzerént, közönségesen, és állhatatosan megegyez. Tudjuk már, mit kell a' mostaniakban jóvá hagynunk, a'hoz tartó hívséges ragaſzkodásunkkal: azt minden bizonnyal, a' mi nálok a' magával olly ſzépen megegyező régiségből azon épséggel fenmaradott. Az ellenkezőnek apróságokon kapdosó egynéhány gyáva ellenvetéseire, együtt is másut is feleltünk már, felelünk is még alkalmasabb helyen: a' hol őtet tudatlansága példáinak előhozatásokkal külön dorgáljuk.

b. A' SZÓSZÁRMAZTATÁSOKRÓL.

Meſzſzebbre terjed a' mostani egyenetlenség a' ſzóſzármaztatásokban, az ígékre, 's a' beſzédnek többi réſzeire. A' józanabb fél iſzonyodik a' megbódúltnak vakmerőségén: hogy maga fejéből költ új éktelenségekkel rútítja a' nyelvet, annak közönséges ſzokáson megállapodott hasonlósága ellen, mindenből mindent koholásával. Kárhoztatja az újító törekedést, 's vele ſzóll a' tejes ré-

giség. Mert abban megegyez minden író: egyaránt ſzármaztatják mindnyáján a' ſzavakat, megkülömböztetett nemeikben mind saját hasonlóságok ſzerént. Itt ugyan nints közöttök semmi egyenetlenség. Versegi a' mostaniakból, roſzúl ítél, 's hamisan ſzóll a' régiekről: kiket ſoha sem forgatott, söt távúlról is írtózott látni, kevély eſzét megelözö bal vélekedése miatt. Íme még ezt is Tanúló Ifjak hányják ſzemére! Arról bizonyít, hamisan pedig, 's vakmeröen, a' mit nem látott, 's nem tud.

B. AZ ESETEKRÖL SZÓLLÁSBAN.

Versegi nem igazán hozza fel (a' Német Magyar Nyelvtanításban) (a' 45 lapon) a' mi Kedves Révainknak állatását az esetekröl (*casusokról*); és így tovább is nem igaz mondással patvarkodik hibákat mutató tsátsogásában.

1. RÉVAI ÁLLATÁSA AZ ESETEKRÖL.

Világosan ſzóll a' mí Világos Révaink Bövebb Nyelvtanításában (pag. 203), 's egyenesen azt mondja: hogy a' mí nyelvünkben nintsenek igazán esetek, abban az értelemben, a' melly ſzerént más nyelvekben magyaráztatnak, hogy a' végezeteknek puſzta változásaik; mert, a' miket eseteknek mondanak, a' mí nyelvünkben, a' nevezö esettöl megvalva, mind környülírások, más jelentö ſzavatskáknak, és többnyire utóljárúlóknak ſegedelmökkel. Ugyan erröl bövebben ſzóll ö másutt is az utóljárúló ſzavatskáknak eredetöket megfejtésében (*in originibus postpositionum*).

A' másra nézés (*relatio vnius ad aliud*, das Verhältniß,) közönségesen a' nyelvekben esetekkel jelentetik, és elöljárúlókkal, egyéb különös módokon kivűl. De a' melly nyelvekben nintsenek esetek, mint a' miénkben, erre tsak az elöljárúlók ſzolgálnak, nálunk utóljárúlók. Illyen a' Zsidó nyelv is, a' mellyről Schultens Albert így ſzóll (*Inst. ad Fund. Ling. Hebr. pag.* 179): „*Casus*, quatenus designant *diuersos vocis exitus*, „a nominatiuo ad ablatiuum vsque, apud Hebraeos „non dantur: quum vna tantum sit terminatio „singularium, dualium, et pluralium, ſecundum „istas quidem relationes. *Vis* tamen, et *potestas* „*casuum*, vt a nulla lingua abest, ita ab Hebraeis non incuriose sane habita; sed, quantum „forma vocum permittebat, definita fuit. — *ar*„*ctiore constructione*, — *per praepositiones*. Még egyſzer mondjuk: a' mi Kedves Révainknak egyenes állatása ez, hogy a' mí nyelvünkben nintsenek esetek (vagy *casusok*). De mivel a' Latán nyelvnek segedelmével tanúljuk a' miénket, 's ebben pedig vagynak esetek: azokat a' Magyar környűlírásokat, a' mellyek a' Latán esetekkel közel egyet jelentenek, tsak könnyebbség kedvéért nevezi eseteknek, 's ugyan ezért még más kettőt is így veſzen elő a' többi Magyar környűlírásokból.

2. DORGÁLÓ FELELETEK.

Ez így lévén, a' mint igazán előadók, nem hagyhatjuk egynéhány dorgáló felelet nélkűl Verseginek garázdálkodó nem igaz mondásit.

a. ELSŐ

a. ELSŐ FELELET.

Révainak ugyan a' Versegitől felhozatott eseteknek nem tsak ſzámok nem tetſzett; hanem még az esetekről való beſzéd is egéſzen álomnak látſzott. Engedelmesen ſzóllott még is felőlök: mert látta, hogy ezen elnevezésben fekvő tudatlanság még nem nyelvrontás. Versegit nem is nevezte; mert jól tudta, hogy ez ugyan nem első találmánya Verseginek tsak Magyar Hazánkban is. Ezt ő már 1778 eſztentőben Váradon olvasta a' Bihari Prédikátornak még kézírásban lévő Nyelvtanításában: mellyről Bóldogúlt Károlyi Antal Gróf Úrnak parantsolatjára ítéletet kellett hoznia. Olvasta a' Lapp, és Finn, Nyelvtanításokban. De ezekben is ollyan tudatlanság az esetekről való álmodozás, mint a' miénkben. Hijában való a' ſzőrſzál hasogató megkülömböztetés. Ugyan az igaz ékesſzóſzeretésnek titkai (die Geheimnisse der ächten Philologie), mellyekkel Vesegi úgy kérkedik, hogy azokba mélyebben béhatott (weiter gedrungen) azt mutatják világosan mindenik példában, nem tsak egyben, kettőben: hogy ezek nem esetek, hanem igazán mind környűlírások, a' miknek tartja a' mí Értelmes Révaink, és nyilván megmutatja.

b. MÁSODIK FELELET.

Az első nem igaz mondásra több nem igaz mondást rakásol Versegi, hogy Révait még inkább gúnyolhassa: ez (úgy mond ő) hibásan tartja eseteknek a' *mutatiuus casust*, a' *substitutiuust*, a'

genitiuust. Hogyan tarthatja hibásan, mikor teljességgel nem is tartja eseteknek? A' mit *genitiuusnak* neveznek, annak Révai belső titkát régen látta, ſzerentsésebben is fejtegeti ſzegény Verseginél, Bővebb Nyelvtanításában (pag. 513); a' mellyet már előbb is (pag. 204) jelentett, és eléggé megvilágosított. A' többiekről is helyesebben beſzéll, az ékesſzóſzeretésbéli derék okokra, a' nyelvnek belső titkaiba, élesen béható látással. Tsak azt látja mindég; hogy ezek mind környűlírások, több jelentő ſzavak. Némellyek másranézést jelentenek. Némellyek kettős ſzolgálatot teſznek, hol másranézést, hol határozó mellékſzavat (*aduerbiumot*) jelentéssel. Másranézések vagynak ezekben a' kifejezésekben: *a' halmot határ-rá tevők, a' halmot határ-úl vevők, a' jeg-en, a' rét-en járánk.* Az utóbbi ragaſztékok azonban határozó mellékſzavakat is tsinálnak: *ſzép-en akartuk tenni, de rút-úl esett.* Ime' határozó mellékſzóban *ſzép-en* azon *en* ragaſzték vagyon, melly a' másranézést jelentő ſzóban hallatik, *jeg-en*: 's mind a' kettő azon egy módon igazán *in pulchro, in glacie.* A' napkeleti nyelvekben, úgy a' miénkben is, a' határozó mellékſzavak többnyire utóljárúlókkal leſznek: *ſzép-en áll, édes-en ſzóll, nap-pal, éj-jel rajta vagyon,* hajdan *nap-val, éj-vel,* igazán ezeket teſzik: *in pulchro stat, in suaui loquitur, cum die, cum nocte in eo est,* a' miket azonban a' Latán a' maga módja ſzerént így mond, *pulchre stat, suauiter loquitur, diu noctuque in*

co est. Így vagyon ez a' Zsidó nyelvben, a' mit is Schroeder ſzavai bizonyítanak (*in Syntax pag.* 87): ,, Adverbia composita sibi praemissas habent ,, praepositiones tales, quae, modum rei designan- ,, tes, nominibus vim tribuant aduerbialem: vt ,, *bimhêrâ*, in festinatione, id est, festinanter; *be-* ,, *thâmim*, in integro, id est, integre; *elchinnâm*, ,, ad gratiam, id est, gratis; *alnekallâ*, secun- ,, dum leve, id est, leuiter." Mire nem jövünk, ha azt, a' min el nem igazúlhatunk nyelvünkben, az atyafiságos nyelvekben is megnézzük, nagyobb világosság, és bizonyosság kedvéért.

c. HARMADIK FELELET.

Versegi az eseteknek maga feje után meghatároztatott ſzámokat még ezen éſzrevételével is erősíti: ha régóta *datiuust* formál a' *nek*, *ablatiuust* a' *től;* nem tudom, mért nem formálhatnak eseteket a' felhozatott végezetek is. Szaván fogjuk Versegit. Valamint régóta *datiuust* formál a' *nek*, *ablatiuust* a' *tïl*, azonképen régóta formál *genitiuust* az *é;* ezt tehát mért tolja ki az esetek-nek ſzámokból? Oka vagyon reá, mellyet az Értelmes Révai igazabban megmutat. Ez az *é* igazán névmása, az esméretes *ő*, itt viſzſzatérő névmásának jelentésével vagyon (*valore pronominis reciproci*): ez a' ruha az atyám-é, *haec vestis est patris mei sua.* A' miről vagyon a' ſzó, azt juttatja eſzünkbe: az a' ſzép ló a' ſzomſzéd-é, az a' rongyos ſzűr a' koldús-é, *pulcher ille equus est vicini-suus, lacerum illud causape est mendici-suum.*

Jelentő ſzó, név helyett vagyon, névmása. Szintén úgy jelentő ſzó, söt egyenesen név, a' *nek*, együgyüen *relatio*, *oppositum*, *aduersum*; a' *töl* már foglaltatott képében *ex obiecto*; és így a' többi ragaſztékok is mind illyenek. Ezek a' kifejezések, *Péter-nek*, *Pál-nak*, *Péter-töl*, *Pál-tól*, igazán környülírások, két jelentő ſzavakból állók: *Petri-relatio*, *Petri-oppositum*; *Pauli-relatio*, *Pauli-oppositum*; *ex obiecto Petri*, *ex obiecto Pauli*. Igazán jelentő ſzó a' *nek*, a' *töl*: mert azonképen bövül bíratást jelentő névmásaival, mint akármi más esméretes ſzó, p. o. *név*, és *rét*. Mondjuk nev-em, nev-ed, nev-e, *nomen-mei*, *nomen-tui*, *nomen-eius*; rét-em, rét-ed, rét-e, *pratum-mei*, *pratum-tui*, *pratum-eius*: ſzintén úgy mondjuk nek-em, nek-ed, nek-i, bizony ezen bövült jelentéssel *relatio-mei*, *relatio-tui*, *relatio-eius*, vagy *oppositum-mei*, *oppositum-tui*, *oppositum-eius*; hasonlóképen töl-em, töl-ed, töl-e, *ex obiecto-mei*, *ex obiecto-tui*, *ex obiecto-eius*. Jelentő ſzavak ezek, igazán nevek, ollyanok a' többi utóljárúlók is, határozók is, valamint a' napkeleti nyelvekben, úgy a' miénkben is. Schultens igy ſzóll ezekröl (pag. 237.): „Declinantur praeser-„tim, *adverbia*, et *praepositiones*, vtpote veri „nominis *substantiua*, vel *adiectiua*, maximam „partem, — in his, *naturam*, et *vim linguae* „statim agnoscent, qui ad *mysteria grammatices* „se penetrarunt." Schroeder is azonképen kezdi a' réſzetskékröl, az az, a' határozókról, 's az

utóljárúlókról, fzólló tanítását (In Synt. pag. 35.): „Particulae feparatae cum fere omnes, origine, „et proprietate sua sint nomina: mirum non est, „interdun eas, vim, et significationem propriam „tenere, atque planissime sequi nominum con- „structionem." A' melly okon tehát kizáratik a' *genitiuus* az eseteknek fzámokból: ugyan azon kizáratik méltán à' *datiuus*, az *ablatiuus*, a' többi is együl egyig. Egy fzóval, nintsenek eseteink, hanem tsak utóljárúlókkal kéfzült környülírásaink vagynak a' másranézést jelentésre.

Ezekből némellyek régóta vétetnek már esetek gyanánt, az idegen nyelvek miatt, a' mellyekkel egybevettetik a' miénk tanúlás kedvéért, 's a' mellyekben vagynak esetek. Ezekre az idegen esetekre felelnek a' mi környülírásainknak némelly módjaik, de igazán nem esetek. Igy kellene fzóllanunk, 's ezekből a' módokból tsak annyit jelentenünk, könnyebbség kedvéért, az eseteknek rendjökben: a' mennyi megfelel az idegen nyelvekben találkozó esetekre. Vagyon a' Német nyelvben *genitiuus*, vagyon a' Latánban: erre felel a' mí jelentő *é* ragafztékunk, a' tehát e' fzamból el nem maradhat. Így megyünk a' többiekre is, de mindég világosító magyarázattal, hogy mi történik igazán a' mi nyelvünkben. A' mik ide nem tartoznak, alkalmasabb helyen magyaráztatnak az utóljárúló fzavaknak rendjökben, annyival is világosabban, hogy az idegen nyelvekben azon

ragaſztékok mind ollyan nemü ſzavak, tsak hogy nálok elöljárúlók.

C. EGYÉB MAGYARÁZATOKBAN.

Bátran elmondja Versegi a' sok nem igazat, hatalmas hanggal, mintha mind azon valóság volna, a' többi magyarázatokban is. Ennek példái a' vakmeröséggel tudatlanságot is mutatnak: a' mint ezt tsak eddig is már eléggé meglátók az elöbbiekben. 'S a' melly példák itt következnek, oda is illenek, a' tudatlanság jelei közé, mellyekből egynéhányakat utólſzor hozunk elö: azonban mí ezeket itt fogjuk fel, a' nem igaz mondásban megtetſzö nagyobb vakmerőségök miatt.

1. A' *VÉNHÜSZIK* ÍGÉBEN.

Nem ſzenvedheti Versegi a' *vénhüſzik* igét: mert a' *h* lehellet, és a' süvöltö *üſz* formáló, vagyon benne. Kikel tehát ellene (a' 69 lapon), 's írtóztató feles nem igaz mondással jelenti annak eredetét. Elövefzi azt máfodſzor is (a' 71 lapon) a' többi ezen némű ígékkel.

„Egyik verse a' Rithmistának *feküſzik* ſzó-„val végződik. Cadentiának egéſz nyelvünkben „nem talál mást, hanem tsak (*ezt a' ſzót*) *eskü-„ſzik*. De ennek haſznát nem veheti. Noſza meg-„pödöríti tehát Rikóti módjára bajuſzát, és oda „írja e' ſzót (*vénhüſzik*) a' helyesen formált*atott*, „és mindenütt ſzokott *vénül* helyett."

Erre ſzorúl a' régiségeket megvetö Nagy Ékesſzóſzeretö: hogy ſzörnyüségesen elmondja a' nem igazat, 's annak erösödésére még más nem igazat

is költ tenyéſző furtsa eſzével. Azt gondolja Versegi, hogy mind olly rövid tehetségű, 's verskoholásokkal keservesen kínlódó, gyáva emberkék előtt ſzóll: kik, vele együtt, a' nyelvnek mostani zavaros ſzokásánál más tiſztábbat, régiebbet, 's igazabbat nem tudnak.

a. A' NYELVNEK IGAZ TÖRTÉNETE AZ ILLYEN FORMÁLÁSOKBAN.

A' nyelvnek története ezen *vénh-üſz-ik* igének helyes voltát, ſzármazásának igaz törvényét, 's a' többi ezen nemű igékkel közös hasonlóságát, világosan mutatja. Vagyon ennek a' tiſzteletes régiségben, tiſzta eredetű, közelebb való más társa is, a' *fek-üſz-ik*, és *esk-üſz-ik*, igén kívül, a' *kérk-üſz-ik* ige, maga a' negyedik, *vénh-üſz-ik*. Vagynak távúlabb való társai, a' formáló magánhangzójának tsak illő változásával, *al-uſz-ik*, *alk-uſz-ik*, *vaj-uſz-ik*. Ezeknek igaz társaik a' többi ſzámos igék is: a' mellyek ugyan azon formálóval lettek, tsak hogy a' ſzéphang ennek magánhangzóját gyengébb kerekséggel mondatta bennek: *tselek-eſz-ik*, *meleg-eſz-ik*, *kövér-eſz-ik*, *düh-öſz-ik*; *nyug-oſz-ik*, *rak-oſz-ik*, *nyomor-oſz-ik*, *savany-oſz-ik*. A' ſzéphang illyen változást tétetett még az elsőkben is: *fek-eſz-ik*, *esk-eſz-ik*, *kérk-eſz-ik*, *vénh-eſz-ik*; *al-oſz-ik*, *vaj-oſz-ik*. 'S ugyan ebből megtetſzik világosan, hogy az utóbb felhozatott igékben is egy volt az első formálás: *tselek-üſz-ik*, *meleg-üſz-ik*; *nyug-uſz-ik*, *rak-uſz-ik*, és így a' többiekben. Azon egy ezekben a' for-

máló, a' magánhangzónak változása azt nem rontja, eredeti egéſz képeben *üſz*, *uſz*, *eſz*, *öſz*, *oſz*, igaz jelentésével *est*, *fit*. Némelly ígékben a' formálónak magánhangzójával felettébb valónak tetſzett a' hangosság (*nimia visa est vocalitas*), egyes mássalhangzók között; azt tehát ezekben elhagyatta a' ſzéphang követés, rövidebb, és erősebb ejtéssel: *al-ſz-ik*, *nyug-ſz-ik*; *fel-ſz-ik*, *tselek-ſz-ik*, *meleg-ſz-ik*.

A' nemzetnek jó réſze, a' maga ſzóllásának módjában, a' formálónak süvöltő fogi betűjét nyelvi betűvé tette (*literam dentalem mutauit in lingualem*) az *ſz* betűt *d* betűvé; ugyan ezeknek több nemzeteknél ſzokásban lévő könnyű eltserélődésökkel: de itt már a' formálót betűfogásos egéſz képében véve, a' magánhangzónak illő változásával. Így jöttek ſzokásba illyen képekben is azon ígék nagy ſzámmal: *kérk-üd-ik*, *kérk-ed-ik*, *vénh-üd-ik*, *vénh-ed-ik*, *tselek-ed-ik*, *meleg-ed-ik*, *kövér-ed-ik*, *düh-öd-ik*, és így a' többiek; azonképen imezek is, *alk-ud-ik*, *alk-od-ik*, *vaj-ud-ik*, *rak-od-ik*, *nyomor-od-ik*, *savany-od-ik*, és úgy a' többiek. Bizonyos nyomokra találunk, hogy íme' változás meglett még ezen ígékben is: *fek-üd-ik*, *esk-üd-ik*, *al-ud-ik*, *nyug-od-ik*.

A' süvöltő fogi betű tsak a' jelentő módnak jelenvaló idejében hallatott; a' többi időkben, és módokban, lehellet gyanánt vétetve, annak törvénye ſzerént változott; 's még ezen változással is, az illyen ígékben, megkülömböztetett nemök-

höz képest, saját hasonlóságokra nézve, rendes ſzabású volt az ígehajtogatás: *fek-üv-ék*, *esk-üv-ék*, *kérk-üv-é-k*, *vénh-ûv-ék*, *tselek-üv-é-k*, és így tovább; azonképen *al-uv-é-k*, *nyug-ov-é-k*, *alk-uv-é-k*, *vaj-uv-é-k*, itt is ſzintén úgy tovább. A' nyelvi betû, meſzſzebbre terjedvén, többekben megerősödék; minden változás nélkül megmarada mindenik időben, és módban, tökélletesen rendes ſzabású ígehajtogatással: *kérk-üd-é-k*, *kérk-ed-é-k*, *vénh-üd-é-k*, *vénh-ed-é-k*, *tselek-ed-é-k*, *meleg-ed-é-k*, és így tovább; hasonlóképen *alk-ud-é-k*, *vaj-ud-é-k*, *rak-od-ék*, *nyomor-od-ék*, itt is ſzintén úgy tovább.

Ezek a' nyelvben mind igazán megtörtént dolgok: több ſzázadok mind igazán úgy mutatják. Megvolt ezek között, azon egy formálással, a' *vénh-üſz-ik*, a' *kérk-üſz ik* íge is, azon jósággal. Azon egy jóságúak ezek, mind a' süvöltő fogi, mind pedig a' nyelvi betûvel: ha mindjárt nintsenek is most egyaránt ſzokásban. Ezekben semmit sem tsinált, megſzorúlásában, tsak kínjából, a' nyelvnek hasonlósága ellen, az ízeveſzett verskoholó. Felhordotta ezekre a' mí Gondos Révaink a' nyomos bizonyságokat Bővebb Nyelvtanításában (pag. 865, et seqq.).

b. A' *VÉNHÜSZIK*, ÉS *KÉRKÜSZIK* ÍGÉNEK FORMÁLTATÁSA.

A' *vénh-üſz-ik*, 's a' *kérk-üſz-ik*, társ igéknek formáltatásokat úgy mutatjuk, a' mint történt valójában. A' mostani *vén* ſzónak valaha más képe is volt, *vénhe*: a' melly e' napiglan megvagyon

a' Finn nyelvben, *wanha*. A' régi jó formálás ebből lett, a' magánhangzónak, de nem a' *h* lehelletnek, kitörletésével, az egéſz formálónak, 's a' ſzemélyt mutató névmásának a' gyökérhez való járúlásával: vénhe, *senex*; vénh-üſz-ik, *senex-fit-ille*, *senescit*. Az Eſzteknél megvagyon még most is a' *kérk* gyökér; igazán hochmüthig, hoffärtig, stolz, prangend: Latánúl *superbus*, *elatus*, *se ostentans*, *iactuosus*: ebből lett azon formálással a' kérk-üſz-ik íge, *se ostentans-est-ille*, *jactuosus-est-ille*. E' tehát nem viſzſzatérő íge (*verbum reflexum*): a' millyennek hibásan tartják közönségesen illyen elválaſztással *kér-ked-ik*; mintha a' *kér* gyökértől ſzármaznék. Későbben lett a' tiſztább *vén* gyökérből, *ül* farmálóval, a' *vén-ül* íge: mellyel most némellyek inkább élnek; de a' *vénh-üſz-ik* jó íge ki nem avúlt még, annyival is inkább nem a' *vénh-ed-ik*. Mondunk a' *fekete* ſzóból épen illyen két ſzármazatot, *feket-ül*, és *feket-ed-ik*, 's mind a' kettőt jóvá hagyjuk. Ezekben vagyon talám valami külömbség is: mí legalább érezzük, 's alkalmasént magyarázzuk.

2. A' *GY* HANGNAK *D* BETŰBŐL VALÓ EREDETÉBEN.

Nagyon törekedik Versegi a' *gy* hangnak eredetét a' *d* betűből megmutatni: 's mivel e' réſzről is igen megfogy az erősítő okokban, nem igaz mondással is támogatja állatását (a' 71 lapon). „Ezen irregularis verbumoknak imperativusaik-„ból, *igyál*, *idd*, *higyél*, *hidd*, 's a' t. világo-

„san kitetſzik, hogy a' *gy* hang *d* betüből lett.“ Kik előtt beſzéll Versegi? A' képtelen nem igaz mondással azért kell e' ki olly bátran: hogy tudatlanoknak tart másokat; vagy bizony maga tudatlan? Hol vagynak az igaz ékesſzóſzeretésnek titkai, a' mellyekbe ő olly mélyen béhatott? Még azt sem látja, mi történik ezen igéknek parantsoló módjokban?

a. A' NYELVNEK IGAZ TÖRTÉNETE EBBEN A' FORMÁLÁSBAN.

Ennek a' módnak formálója a' *j* betű. A' puſzta gyökerekhez járúl, azoknak elveſző lehelletök kipótoltatására kettőztetik, 's ezzel megerősödött vékony hangját vastagabban ejti. Az *e-ſz-ik*, *i-ſz-ik*, igékben ez így ment első formálással, *e-j-j*, *i-j-j*. Ezen közelebb való gyökérekből lettek a' ſzemélyek: egyenesen ſzóllva, *e-jj-ék*, *i-jj-ék*; *e-jj-él*, *i-jj-ál*; *e-jj-em*, *i-jj-am*; mutatóképen pedig, *e-jj-e*, *i-jj-a*; *e-jj-ed*, *i-jj-ad*; *e-jj-em*, *i-jj-am*. Utóbb vastagabb hanggal ejtette ezeket a' közönségesen megegyező ſzokás: *e-gy-ék*, *i-gy-ék*, *e-gy-él*, *i-gy-ál*; *e-gy-em*, *i-gy-am*: *e-gy-e*, *i-gy-a*: *e-gy-ed*, *i-gy-ad*, *e-gy-em*, *i-gy-am*. Azonképen ment a' *le-ſz-en*, *te-ſz-en*, *ve-ſz-en*, *vi-ſz-en*, *hi-ſz-en* igékben is az első formálás: *le-j-j*, *te-j-j*, *ve-j-j*, *vi-j-j*, *hi-j-j*; vastagabb ejtéssel, az *e* magahangzónak meghúzatásával, a' parantolás ereje miatt, tsak egyedül ezen egy betüfogású képekben, *lé-gy*, *té-gy*, *vé-gy*, *vi-gy*, *hi-gy*. És ezek igazán az egyenes formában ezen igéktől a' parantsoló

második egyes személyek, nem pedig, a' mint Versegi tudatlanúl regéz, *le-gy-él*, *te-gy-él*, *ve-gy-él*, *vi-gy-él*, *hi-gy-él*. Ezekből lesznek, mint közelebb való gyökerekből, a' harmadik egyes személyek, *le-gy-en*, *te-gy-en*, *ve-gy-en*, *vi-gy-en*, *hi-gy-en*; ezekből az első egyes személyek, *le-gy-ek*, *te-gy-ek*, *ve-gy-ek*, *vi-gy-ek*, *hi-gy-ek*. Úgy formáltatnak a' többes számú személyek is a' közelebb való gyökerektől.

b. A' *D* BETŰ ERED A' *GY* HANGBÓL.

Látók itt a' második egyes személyeket az egyenes formában: *e-gy-él*, *i-gy-ál*, *té-gy*, *vé-gy*, *vi-gy*, *hi-gy*. Látók azonokat a' mutató formában egész képeikben: *e-gy-ed*, *i-gy-ad*, *te-gy-ed*, *ve-gy-ed*, *vi-gy-ed*, *hi-gy-ed*. Ezekben, valamint más igékben is, a' szokás rövidítést hozott bé, az *ed* névmásának magánhangzóját kitörléssel, más példákban nagyobb tsorbával is: *e-gy-d*, *i-gy-d*, *te-gy-d*, *ve-gy-d*, *vi-gy-d*, *hi-gy-d*. De ezeknek kimondatásokban nehezebb volt a' nyelvnek ütközése, vagy erőltetése: könnyebbség kedvéért tehát, mellynek azután széphang lett a' neve, a' *gy* betűt a' következő *d* betűvé tette bennek azon szokás, *e-d-d*, *i-d-d*, *te-d-d*, *ve-d-d*, *vi-d-d*, *hi-d-d*.

Nem tudatlan e az, a' ki ezekben a' nyelvnek ezen igaz menetelét nem tudja? Igazat mond e tovább, hogy a' *gy* hang *d* betűből ered? Megfordítva mondana igazat: a' *d* betű a' *gy* hangból ered, itt ugyan, ezekben a' példákban, *i-gy-ad*, *i-gy-d*, *i-d-d*, *hi-gy-ed*, *hi-gy-d*, *hi-d-d*, és

így tovább. Ha feljebb menne a' *gy* betűnek eredetére, melly itt *j* betűből lett: még azt is igazán mondhatná, a' *d* betű a' *j* hangból lett, *i-jj-ad*, *i-gy-ad*, *i-gy-d*, *i-d-d*, *hi-jj-ed*, *hi-gy-ed*, *hi-gy-d*, *hi-d-d*.

Leſzen a' mí nyelvünkben *d* betűből *gy* betű, de nem magából, hanem *d* és *j* betűnek egy betűvé lételéből: az is a' kimondásban kényeskedő restségből esik, mellyet mí a' helyesírásban jóvá nem hagyhatunk. Szóeredet ſzerént való formálások ezek *ad-j-a*, *véd-j-e*, a' parantsoló módban, azon egy hasonlóságot tartással, mint ezen ígékben, *ír-j-a*, *kér-j-e*. A' kimondásban kényeskedő restség a' *d* és *j* betűt nehéznek tartja külön kiejteni, *ad-j-a*, *véd-j-e*: azért a' kettő között való harmadik hangra tér, a' *gy* betűre; 's annak világos jeléűl, hogy ezt kettőből tsinálja, ugyan ezt kettőzteti, egyiknek is, másiknak is kipótoltatására, a' hol nem jár előre más valamelly mássalhangzó, mint ezen példákban, *agy-gy-a*, *végy-gy-e*.

3. AZ OSZTÓ, ÉS REND SZÁMOKBAN.

Nagy nem igazat mond Versegi, saját belső érzése, és a' közönséges értelem ellen, Német Magyar Nyelvtanításában, nevezetesen pedig Tiſzta Magyarságában (a' 48 lapon), az oſztó, és rend ſzámokról. Méltó itt is az ö ſzavait felfognunk, 's utánok vetnünk rövid éſzrevételünket.

a. VERSEGI ÁLLATÁSA.

„*Ik*, az oſztó ſzámokhoz, *másod*, *ötöd*, *hetted*, 's a' t. függeſztetvén, rendſzámokat tsi-

„nál belőlök, *második*, *ötödik*, *hetedik*, *tizen-*
„*egyedik*. A' comparativusokhoz, superlativusok-
„hoz; és egynéhány pronomenhez ragasztatván,
„rendet jelent: mint add nekem a' *szebbikét*, az
„*utóbbik* héten, a' *legjobbikat* elvesztettem, *mel-*
„*lyiket* akarod? *egyiket* sem."

b. A' MÍ ÉSZREVÉTELÜNK.

Rend számok ezek, 's nem osztók, első képökben, *másod*, *ötöd*, *heted*. Így élnek ezekkel e' napiglan a' Lappok, így éltek a' mí őseink, mí is így élünk még igen gyakorta: *másod* tsillag, *ötöd* magzat, *heted* nap; *secunda stella*, *quinta proles*, *septimus dies*. Úgy mondjuk a' Hitvallásban: harmad napon feltámada; *tertia die resurrexit*.

Rend számok ezek második megbővült képökben is: *más-od-ik*, *öt-öd-ik*, *het-ed-ik*; de az értelmök is megbővült, a' renden kivűl mutató erő vagyon bennek, mellyet nem érzünk már, *secundus-ille*, *quintus-ille*, *septimus-ille*. Azonban eléggé érezhetjük a' hasonlítókban, és felűlhaladókban, a' *szebb-ik*, a' *leg jobb-ik*: mert ezekben a' *szebb*, a' *leg-jobb*, nem értetik rendben lenni az *ik* által, Versegi álmodozása szerént; hanem a' többi *szép* és *jó* közűl tsak kimutattatik, 's azoktól megkülömböztetik, *pulchrior-ille*, *optimus-ille*. Úgy esik ez a' többiekben is, még a' névmásaiban is: *utóbb-ik*, *más-ik*, *egy-ik*, igaz jelentésökkel, *posterior-ille*, *alter-ille*, *vnus-ille*.

Érzette ezt még a' Debretzeni Grammatica is (a' 161 lapon), mikor azt mondja: „*ik* —

„több közűl egy meghatároz*tat*ott dolgot jelent, „mint *ſzebb-ik*, *ſzáz-ad-ik*, 's a' t." Homályban is úgy érzette: mert nyilván vallja másutt (a' 47 lapon), hogy bizonytalan, az *ik* hol vette magát; 's ugyan ott egyebekett is úgy zavar, hogy megtetſzik annak igaz jelentéséről való bizonytalansága. Ez az *ik* mindenütt mutató, azon példákban is, *pirosod-ik*, *ſzaporod-ik*, igazán *rubescit-ille*, *multiplicatur-ille*. Mutató névmása: egyébbé nem lehet, akármint tsigázza Versegi, mindenütt, és mindég mutató névmása.

II. §. A' MAGÁVAL ELLENKEZŐ TSÁTSOGÁS TETEMESB PÉLDÁKBAN.

Következik második állatásunknak megbizonyodása: hogy Versegi tanítása magával ellenkező tsátsogás; mellyet az együtt járó sok nem igaz mondás, a' nagy tudatlanság, annyival is írtóztatóbbá teſzen. Elég leſzen itt is tsak egy két tetemesb példát előhoznunk.

A. ELSŐ PÉLDA. A' NYELVET TETSZÉS SZERÉNT MEGVÁLTOZTATÓ SZABADSÁGNAK ELLENT ÁLLÓ SZÉP TÖRVÉNYBEN.

Felhozzuk ſzóról ſzóra Verseginek jeles törvényét: mellyet munkája elején (a' 2 lapon) igen is ſzépen írt a' nyelvet tetſzés ſzerént megváltoztató ſzabadság ellen; hogy világosabban megtessék a' reá következett ellenkezésnek ſzörnyűsége.

A' SZÉP TÖRVÉNY.

„A' kik tovább, ſzabad embereknek tartván „magokat, nemzeti jussaik közé ſzámlálják azt „is, hogy nyelvünket tetſzések ſzerént megvál- „toztassák: azoknak megkellene gondolniok, „hogy, más ember is élhetven e' roſzúl értetett „ſzabadsággal, nyelvünkből végtére, érthetetlen „*jargon*, és rendetlen zúrzavar válhatnék; a' mi- „nek következése még az is lehetne, a' mit Her- „der megjövendőlt, hogy nyelvünk a' föld ſziné- „ről kevés idő múlva egéſzen elenyéſzik.

„Egy különös helységnek, vagy vármegyé- „nek, ſzokását a' nyelvben törvénynek tenni, „hasonló következésű igyekezet volna. Just ad- „nánk így mindenik helységnek arra, hogy nyel- „vét tsínosnak, és tökélletesnek tartsa: 's a' Pa- „lótzok dialectusokat ſzint olly tekintetű birónak „kellene a' philologiában vallanunk, mint Nem- „zetünknek akármellyikét."

2. A' TÖRVÉNNYEL VALÓ ELLENKEZÉS.

Vallyon mért irta ezt Versegi? Hogy mások megtartsák: maga pedig kedve ſzerént bontsa, 's tapodja. Hogy annyival is méltóbb legyen a' ſzidalomra, 's útálatra: mert tudja, mihez kell magát tartania, még is attól eltávozva, egéſz tanításában, mindenütt ellenkezőt teſzen.

Ő az egyenesen, ki a' mostani jó ſzokást, mellyet könnyen megkülömböztethetne, 's a' tiſzteletre méltó teljes régiséget, és minden igaz segedelmeket, 's ékesſzóſzeretésbéli józan törvé-

nyeket büszkén megvet, 's a' maga feje után, szabad kényére, változtatja, bontja, rendetlen zúrzavarrá teszí ösi szép nyelvünket. Ha foganatja lehetne ártalmas törekedésének: bételjesitené nem sokára Herder jövendölését, 's földünk színéről egészen elenyésztetné legdrágább kintsünket.

Szép törvénye elött valamivel feljebb maga jelenti: hogy, a' külömböző útnak indúlt Írók között, „némellyek, ama' vármegyének, vagy „helységnek szokásával oszlopolják hibáikat, melly„ben nevekedtek." Ezek között bizony ő a' fő: a' rosz következésű igyekezetben ő öli magát. Szolnok vidéke, maga Szolnok, az ő születése helye, kéntelenül is oszlopa neki: mellyel támogatja a' megbövült gyökerű íge hajtogatásnak megbomlott elkeveredését. Szegény Szolnok maga kárhoztatja elfajúlt rosz fiát: 's igen szégyenli, hogy ennek szédült fejéből költ *éktelenségek* a' nyelvtanításban már *szolnokiságoknak* neveztetnek. Több izenetekkel, 's tudomány tételekkel, maga Szolnok, 's annak egész vidéke, hazudtolja abajdotz származatját: hogy anyai kebelében tsak a' rosz beszédnek sepredéke ragadott reá; hogy tsak ezt hirdeti sok nem igaz mondással közönségesnek; gonosz indúlattal elhallgatja a' felesebb jó szokást.

Annyira eltávozott Versegi a' széptörvénytől: hogy már, nem vármegyéje, nem helysége, hanem egyedűl a' maga tetszése után, mind azon hibákból tsak magának öszvetoldozta nyelvét tartja tsinosnak, és tökélletesnek, a' Magyar világon.

Nála minden viſzſzaélés, minden éktelenség, jó ſzokás, nyelvſzépítés. Bizony a' Palótzoknál, kiket ő gúnyolva megvet, 's azonképen a' Götseieknél, sokkal jobb Magyar Oskolát találnak az értelmesek. Ezeknél tsak a' kimondás írtóztató a' mí kényes hallásunknak; de a' ſzóhajtogatás, a' ſzóſzármaztatás, a' ſzókötés, a' régi jó ſzokáshoz való ragaſzkodásból, igazabb, helyesebb, és igen világosító. 'S a' mint Érdemes Tanítónk jó okon ſzóll felőlök: nálok vagyon nyelvünknek élő leveles háza (*viuum linguae archiuum*).

B. MÁSODIK PÉLDA.

A' GYÖKEREKRŐL, ÉS RAGASZTÉKOKRÓL VALÓ ÁLLATÁSBAN.

Elrémít bennünket, 's egéſzen elidegenít, Verséginek ſzörnyű állatása a' gyökerekről, és ragaſztékokról: a' mellyek nála elevenek, félelevenek, holtak, némák, ſzárazon, és vízben élők. Míis ezekről ſzóllottunk már valamit: de Jeles Társnnk bővebben értekezik a' *Megfogyatkozott Okoskodásban.* Igazán ellenkezés, józan okoskodással öſzve nem férhetés Verseginek dolga: hogy ő homályból, és világosságból, még annyival is inkább kettős homályból, tsak ugyan még is kettős világosságot teremt. Ez a' világosság bizony mindég homály, vagy felében, vagy egéſzen. Az illyen tanitás mindég hibás, 's mind azon tévelygés: a' mit is utóbb a' tudatlanságnak jelei között világosan megmutatunk. Ugyan e' miatt nyelvünk hathatóságát, mellyet tsak homályosan értünk,

egéſz erejében nem érezhetjük, 's nem láthatjuk teljes világában: és erről itt ſzóllunk tsak egy hibás, és homályos magyarázatnak, helyes, és világos meghanyatásában.

1. VERSEGINEK ÁLLATÁSA,
A' *LEG*, ÉS *MEG* ELŐRAGASZTÉKOKRÓL.

Értelmesen beſzéll Versegi, a' maga mondja ſzerént, két értelmetlen előragaſztékról (a' 40 lapon). „A' praefixumok ſzoros értelemben olly „előhangok, mellyek magokban semmit sem „teſznek, de a' ſzónak értelmét, ha elejébe té„tetnek, megváltoztatják. Illyen a' Magyarban „tsak kettő van: *leg*, melly a' superlatiuusokat „formálja, mint *legſzebb*; és *meg*, melly a' tse„lekvés-jelentő verbumokból tselekedet-jelentő„ket tsinál, mint *öl*, *megöl*.

2. HOMÁLYT OSZLATÓ FEJTEGETÉSEK.

Nálunk ugyan a' ragaſztékok mind jelentők; tehát ezek is ollyanok, 's mí tudjuk jelentésöket. És ha a' ſzóhoz járúlnak, annak nem változtatják értelmét, mássá nem teſzik; hanem bővítik, annak saját jelentéséhez más mellékesleg való jelentést hoznak; hogy azzal már többet értsünk, hogy sem előbb értettünk. Ezt előre botsátván külön veſzſzük már mind a' két ragaſztékot.

a. A' HASONLÍTÁSNAK HÁGÓIBAN.

A' hasonlítás (*comparatio*) igen eleven a' mí nyelvünkben, napkeleti körnvűlírásával; de mivel ezt nem értik nyelvtanítóink, a' holt ragaſztékokat holtan rakogatva, holttá teſzik nyelvünket,

Az első, vagy alsó hágó tsak egyenesen mondja a' melléklzóval jelentetett tulajdonságot, p. o. *ſzük*, és *tág*. A' második, vagy közép hágó azt a' tulajdonságot öregbíti, vagy kisebbíti, eggyel, vagy többekkel lett hasonlításban: a' harmadik pedig, vagy a' felső hágó azont teſzi mindenekkel lett hasonlításban.

A' közép hágónak formálóját Versegi, a' többi köz rendű nyelvtanitókkal, tsak a' kettős *bb* mássalhanzóban helyhezteti, magánhangzótól megfoſztva, minden jelentés nélkűl. A' formálásban is azokkal tart. Többes ſzámba teſzi előbb a' ſzavakat, *ſzükek*, *tágak:* ezekben tovább a' *k* betűt feltseréli a' kettős *bb* betűvel, 's megvagyon a' közép hágó, *ſzüke-bb*, *tága-bb*. Ennek elejébe teſzi végtére az értelmetlen *leg* ſzót, 's megvagyon így a' felső hágó is, *legſzükebb*, *legtágabb*.

Homályos itt a' többes ſzám, homályos mind a' két hágóban az öregbedés, 's a' kisebbedés: mert, nem tsak értelmetlen, de még megſzakadozott formálókból is leſznek. Nintsen ez a' nyelvnek saját menetele ſzerént. Abban mind jelentő ſzavak a' formáló ragaſztékok, betűfogásúak, a' mássalhangzókkal vagynak mindég magánhangzók is, ezek tsak a' foglalásban veſznek el, itt is tsak némellyekben.

A' többes ſzámnak formáló ragaſztékja igazán *ök*, illő változással, bizonyos törvények ſzerént, *ek*, *ak*, *ok:* saját jelentése *multitudo*, *multus*; a'

gyökerekhez egéſzen járúl, *ſzük-ek*, *tág-ak*. És így nálunk a' többes ſzám is környűlírás: *angustus-multitudo*, *angustus-multus*; *laxus-multitudo*, *laxus-multus*. Világosabban mutatják ezt az állat nevezők: *gém-ek* igazán *ardea-multitudo*, *ardea-multa*; *hal-ak* igazán *piscis-multitudo*, *piscis-multus*.

A' közép hágónak formáló ragaſztékja valósággal *öb*, illő változással *eb*, *ab*, *ob*: maga a' *bő* ſzó, lehellete elveſzésével, 's megfordúlva, *abundans*, *copiosus*, *nimius*, határozóképen vétetve, *abundanter*, *copiose*, *nimium*; a' *b* mássalhangzót kettőzteti tsak ſzokásból nagyobb zengés kedvéért. Ez is épen járúl a' gyökerekhez, *ſzük-ebb*, *tág-abb*: tulajdonképen környűlírást teſzen, *angustus-nimium*, *laxus-abundanter*, *laxus-copiose*. Elveſzti még is magánhangzóját némelly mássalhangzók után, mellyekkel a' *b* könnyebben fér öſzve: p. o. *édes-ebb*, *nehez-ebb*, így is jól mondatik *édes-b*, *nehez-b*, igaz jelentéssel *dulcis-abundanter*, *grauis-nimium*.

A' felső hágónak formáló ragaſztékja *leg*: jelentő ſzó, mellyel e' napiglan élnek a' Lappok, és Eſztek, *superfluus*, *vltra modum multus*, *valde nimius*. Az előbbi környűlírás elejébe tétetve, de ez is határozóképen, már nagyobb környűlírással jelenti a' fő öregbedést, vagy az alsó kisebbedést: *leg-ſzük-ebb*, *leg-tág-abb*, igazán *vltra modum-angustus-nimium*, *superflue-laxus-abundanter*; azonképen *leg-édes-ebb*, *leg-nehez-ebb*, iga-

zán *superflue-dulcis-abundanter*, *vltra modum-grauis-nimium.*

Mi nagy hathatóságát érezzük így nyelvünknek ha ezek a' jelentö ragaſztékok világosan magyaráztatnak! Megvagyon a' mi hosonlításunkban, több réſzekböl öſzveragadva, a' hatalmas környülírás: hogy abban magát a' termeſzetet halljuk beſzélleni. Ide alkalmaztatjuk Schultens ſzavait a' Zsidó hasonlításról: melly azonképen történik, tsak hogy abban öſzve nem ragadnak a' réſzek (pag. 181.). „Hebraei comparationem, „et superlationem, per circumlocutiones, et si„gnantissimas constructiones ita praestant: vt na„turam loqui sentias." A' hasonlításnak is módját a' mi ſzókötésinkben nyilván úgy látjuk, a' mint valósággal történik, hogy egy dolgot a' másik mellé teſzünk. *Péter nagyobb Pálnál*, *Pál kisebb Péternél*, ezen ſzóllásunk a' *nál* utóljárúlóval, mellynek jelentése *penes*, igazán így esik: *Petrus magnus abundanter penes Paulum*, *Paulus paruus mimium penes Petrum*; 's titkon értjük a' *positus* réſzesülöt, *penes Paulum positus*, *penes Petrum positus.*

b. A' *MEG* RAGASZTÉKRÓL.

Versegi nem ád külön a' *meg* ragaſztéknak jelentést: mert ez is magában, az ö állatása ſzerént, semmit sem teſzen. Ö azonban még a' foglalásban sem érzi annak értelmét, a' hol már teſzen 'valamit. Mert hogyan is mondhatna erröl olly semmi jelentésü magyarázatot: *meg* tse-

lekvés-jelentő verbumokból tselekedet-jelentőket tsinál? A' tselekvés jelentő, és tselekedet jelentő úgy külömböz egymástól, mint *actionem significans*, és *auctum significans*. Mind a' kettő egyaránt illik, az *öl*, és *megöl* ígére.

A' Debretzeni Grammatica a' *meg* szót ugyan többre tsigázza, és roszúl, de annak értelmét, a' mint vele élünk az illyen foglalásban, még is tsak jól tapogatja (a' 277 lapon): ,,*meg-ette*, *meg-*,,*ölte*, *meg-koronázta*, mind tökélletességre való ,,menést jelent." Úgy érti kétség kivűl a' *tökélletességet*, mint a' régiek éltek ezen ígével *megtökéllem*, az az, *perficio*. És bizony ezt jelenti a' *meg* szó a' napkeleti nyelvekben is: *perfecit*, *compleuit*, *consumauit*, 's a' mí foglalásunkban ugyan ezen jelentés határozóképen esik, *perfecte*, *complete*, *consumate*. Az *öl* íge tehát pusztán tsak *ölést* jelent: de a' *meg-öl* íge az *ölést tökélléssel* jelenti, *perfecte*, *complete*, *consumate occidet*, az az, *tökélletesen öl*, *véghez vitellel*.

Ezen ragasztéknak is bizonyosan meghatároztatott jelentésével ha így magyarázzuk az illyen foglalásokat; vallyon nem látjuk e nyilván ezekben is a' mí nyelvünknek nagy erejű hathatóságát? Nem kedvesebb e a' világos tudomány a' homályos érzésnél, a' tétovázó értelem találgatásnál, a' vakoskodó tudatlanságnál? Mind világos részekből természet szerént világos egész készűl, minden ellenkezés nélkűl. Napfény a' mí Világos Tanítónknak magával megegyező minden

oktatása: attól minket el nem tsábít a' magával ellenkező homályos tsátsogás.

III. §. A' VAKOSKODÓ TUDATLANSÁGNAK SÉRTÖBB JELEI.

Valóban boſzſzút állanak Versegin megsértetett hatalmas három Méltóságok, az Ékesſzóſzeretésnek Belső Tanátsosai, Segítő Hív Társai: a' meggyúnoltatott, 's megvettetett Magyar Régiség; a' ſzorúlt határral megtsúfíttatott Szóvisgálás; a' fitogatásra előhozatott, de haſználatosságokban elhagyatott, 's megrútoltatott Atyafiságos Nyelvek. Mert, ezeknek vezérléjök nélkül, a' maga feje után lézegőt nyomja mindenütt a' méltó büntetés, a' vakoskodó tudatlanság. Megmutogatjuk már ennek is némelly sértöbb jeleit: mellyeknek ſzörnyüségökre az Értelmesekben nem támadhat egyéb bámúlásnál, dorgáló nevetségnél, 's méltó elidegenedésnél.

A. ELSŐ JEL.
AZ ÍGÉKNEK SZEMÉLYEIKET FORMÁLÓ *ÉK* RAGASZTÉKBAN.

Azon egy formálónak tartja Versegi az *ék* ragaſztékot mind a' három esetben, a' mellyben előfordúl az ígéknek ſzemélyekre való hajlásokban.

1. AZ ÁLLATÁSNAK MIVOLTA.

Előſzör is a' puſzta gyökerü egyenes formában, az első múlt időnek, 's az ohajtó módnak, első egyes ſzemélyeiben: *lel-ék*, *ſzán-ék*, *lel-n-ék*, *ſzán-n-ék*, reperi, condolui, reperirem, condolerem.

Azután a' mutató formában, a' második múlt időnek, 's a' parantsoló módnak, harmadik többes ſzemélyeiben: *vés-t-ék*, *vés-s-ek*, caelarunt, caelent, obiectum demonstratum. Hasonlóképen az első múlt időnek, 's az ohajtó módnak is, azon harmadik többes ſzemélyeiben: *vés-ék*, *vés-n-ék*, caelarunt, caelent, obiectum demonstratum.

Végtére a' megbővült gyökerű formában, az első múlt időnek, az ohajtó, és a' parantsoló módnak, harmadik egyes ſzemélyeiben: *e-v-ék*, *i-v-ék*, *e-nn-ék*, *i-nn-ék*, *e-gy-ék*, *i-gy-ék*, edit, bibit, ederet, biberet, edat, bibat; *ſzűn-ék*, *ſzok-ék*, *ſzűn-n-ék*, *ſzok-n-ék*, *ſzűn-j-ék*, *ſzok-j-ék*, desiit, consueuit, desineret, consuesceret, desinat, consuescat.

Vakoskodik ezekben a' mélyen bélátó Nagy Ékesſzoſzerető: 's a' ragaſztékokat a' gyökerektől puſztán elválaſztó ſzük tudományánál nem néz több okokra. Bátran végez felőlök, a' maga eſze után: 's teljes végzéséből, mivel már így nem ſzóllhat egyéb, ſzóll a' vakoskodó tudatlanság, vakmerő hatalmaskodással. Ollyannak kell a' nyelvnek lennie, a' millyennek ő képzi: nem pedig ollyannak, a' millyen magában. Azon egy ragaſzték nem lehet olly külömböző formáló. Meghagyja azt az első egyes ſzemélyekben, *lel-ék*, *ſzán-ék*, *lel-n-ék*, *ſzán-n-ék*. A' harmadik többes ſzemélyekből, *vés-t-ék*, *vés-s-ék*, *vés-ék*, *vés-n-ék*, örömest kitolná, mert az ő bélátása ſzerént nem ide való: de eltűri még is, mert már ſzokásban

vagyon mindeneknél. Kigyomlálja, másokkal is ki akarná gyomláltatni, a' harmadik egyes ſzemélyekből: *e-v-ék*, *i-v-ék*, *e-nn-ék*, *i-nn-ék*, *e-gy-ék*, *i-gy-ék*; *ſzün-ék*, *ſzok-ék*, *ſzün-n-ék*, *ſzok-n ék*, *ſzün-j-ék*, *ſzok-j-ék*. A' ſzokáson kapdos, a' melly már változást tett ezekben.

2. VILÁGOSITÓ OKTATÁSOK.

Meg nem állhatjuk, hogy világosító oktatást ne adjunk ennek a' vakoskodó tudatlannak. Azonban ha ezzel rajta nem segíthetünk: legalább megmentünk másokat a' terjedő hályogtól.

a. A' SZOKÁSRÓL VALÓ ÉSZREVÉTEL.

Első bíró a' ſzokás: mí is a'hoz folyamodunk. A' harmadik többes ſzemélyekben a' mostani ſzokás közönségesen megegyez: úgy kell tehát azokat meghagynunk. De külömböz a' mostani ſzokás a' harmadik egyes ſzemélyekben. Illyen esetben, már megmutatók, mit kell tennünk. Ha a' mostani ſzokás nem elég eligazúlásunkra: a' régivel vetjük egybe a' mostanit, 's az a' jó a' mostani külömbözőből, a' mellyikkel megegyez a' közönséges régi. Mi ugyan ezzel győzünk kiváltképen ezekben a' harmadik egyes ſzemélyekben, 's az egéſz megbővült gyökerű formában, a' mellyhez tartoznak ezek a' ſzemélyek. Verseginek nem tetſzik a' régiség, megveti a' velős nyelvtudásnak ezen első fenekét, az ékesſzóſzeretésnek legſzükségesebb segedelmét. Ennek hijával mit várhatunk már egyebet tőle a' vakoskodó tudatlanságnál: mellyel méltán büntettetik

megáltalkodása, hogy még a' mostani ſzokásból is, a' ſzembe tűnő jónak megvettetésével, tsak a' roſzat válaſztja. Elhagyjuk a' többit, mert eleget felhánytuk már. Elég a' nekünk, hogy a' ſzokás mind a' három esetben megállapítja az *ék* ragaſztékot.

b. ÖNKÉNYEKEN TÁMADHATÓ JOBB GONDOLATOK.

Igen tsodálatos a' Versegi feje: hogy ő ezt az *ék* ragaſztékot visgáltában nem jöhetett jobb gondolatokra. Ugyan azért, hogy a' ſzokás, még pedig a' közönséges ſzokás, ezzel a' ragaſztékkal olly külömböző formálásokat teſzen, első egyes, harmadik többes, harmadik egyes ſzemélyeket, nem lehet azt mindenütt azon egynek venni. Mindenütt külömböz annak jelentése: mert, noha mindenütt tsak ſzemélyeket formál, de még is mások mindenütt a' ſzemélyek. Három benne a' jelentés: azon egy a' hangozat. Vallyon mi titok rejtezik ebben? Így eredhetett volna ő az ékesſzóſzeretésbéli helyes nyomozásnak: 's elővehette volna az ékesſzóſzeretésnek ide tartozó segedelmeit.

1) A' HELYES NYOMOZÁSRA VEZETŐ SZÜKSÉGES SEGEDELMEK.

Tanúlta a' napkeleti nyelveket: mért nem tudja haſznokat venni? Azokban az ígéknek ſzemélyeiket formáló ragaſztékok mind névmásai (mind *pronomenek*): 's ezek talám azonok a' mí nyelvünkben is. Vagyon ennek nyilvánvaló jelen-

sége a' mutató formában: *ír-om*, *ír-od*, *ír-ja*, ezen formálás teljességgel úgy esik, mint *nap-om*, *nap-od*, *nap-ja*, Vallyon nintsen e ez úgy a' többi formákban is, 's a' többi ſzemélyekben? De mit kétségeskedem benne: erősít engem a' józan okoskodás is. Névmása az, a' mi ſzemélyt jelent: de az ígékben az e' féle ragaſztékok ſzemélyeket jelentenek; tehát ezek is mind névmásai. Ebben az *ék* ragaſztékban is, mivel ſzemélyeket jelent, bizonnyal névmásai rejteznek. Be nagy dolgot tett a' Szerentsés Révai: hogy ő, ezen az úton jártában, a' Magyar nyelvben előfordúló névmásait, olly nagy fáradsággal, 's mély visgálással, mind megfejtegette! Igy akarnók mí Versegit jó útban vezetni: ha félre nem ragadná nyilvánvaló írígykedése gúnyoló tsavargásokra. Menjen ő, a' mint kezdette: megadják mások a' mi Kedves Tanítónknak a' halhatatlan ditsőséget.

Még egy segedelem vagyon hátra, a' legnyomosabb, a' nyelvnek története. Ezen is elfutok, úgy ſzóll tovább az okos nyomozó, megvisgálom benne a' nyelvnek menetelét ezekben a' formálásokban. A' mint sajdítom, az ékeshang tette lassanként a' külömböző ſzemélyekben a' hajdani külömböző névmásait végtére egy hangozatú ragaſztékká. Ezt ugyan, a' mire itt illy ſzépen és jól mutatunk, nehéz Versegitől megnyernünk: a' ki a' nyelvnek történetét, minthogy régiségekről beſzéll, 's azzal több helyes nyomozásokra vezet, büzke gúnyolásokkal rútolja, 's teljességgel meg-

veti. De örömest hallgatnak erre, a' kiknek kedvökért dorgáljuk Versegit.

A' régi példákat, a' mellyek most már ſzokatlanak, 's régen kiavúltak, mi nem azért hozzuk elő, hogy feltámaſzſzuk: hanem tsak azért, hogy világositsunk velek az utóbbi közönségesen megállapodott formákra, a' mellyektől el nem állhatunk már a' nyelvnek bomlása nélkül. Az imádságos, vagy akármi más apró könyvek, és kézírások, olly tekíntetben vagynak előttünk, mint a' tobbi akármi nagy könyvek. Ezek mind ſzépen megegyeznek, hivségesen mind együtt mutatják mindenik ſzázadban az akkori nyelvnek folyamatját. 'S egyikben sem találunk a' mí mostani nyelvünktől olly igen elütő külömbséget: mint a' Latán régiségekben volt, kisebb idő közzel, a' virágzó nyelvtől. Azért a' mí nyelvünk törvényeit azokból bátran erősíthetjük. Azonok voltak akkor is a' formálások, a' mellyekkel most élünk: tsak hogy azokat akkori ſzéphángjokban a' későbbi ſzéphang megváltoztatta, 's többire öſzve forraſztotta, és ugyan ezeket kiváltképen, a' mellyekről itt ſzóllunk.

2) A' SEGEDELMEK SZERÉNT TÉTETETT OKOS FEJTEGETÉSEK.

Mí tehát ezen bizonyos segedelmekkel bátran fogunk az okos fejtegetésekhez, az utólsókon kezdve a' középsőkről az elsőkig felfelé mentünkkel.

a) A' HARMADIK EGYES SZEMÉLYEK A' MEGBŐVÜLT GYÖKERŰ FORMÁBAN.

Előre botsátjuk, hogy a' mélyebben bélátó okos fejtegető, a' ragaſztékokat a' gyökerektől megválaſztásában, éſzreveſzi, a' ſzemélyeket formáló ragaſztékokon kivül, az időknek, 's a' módoknak is megkülömböztető jegyeiket.

(1) AZ OHAJTÓ MÓDBAN.

Már az ohajtó módnak harmadik egyes ſzemélyében, mellyet legelöl fogunk fel a' megbővült gyökerű formában, nyilván látjuk a' formálás menetelét: hogy az illyen igéknek, p. o. *e-ſz-ik*, *i-ſz-ik*, *ſzün-ik*, *ſzok-ik*, puſzta gyökereikhez *e*, *i*, *ſzün*, *ſzok*, járúlt előbb ezen módnak jegye, a' *na*, illő változással *ne*: *e-ne*, *i-na*, a' lehelletnek kipótoltatására az *n* betőnek kettöztetésével, *e-n-ne*, *i-n na*, azután *ſzün-ne*, *ſzok-na*. Tovább a' nyelvnek története előſzör azt bizonyitja, hogy ezekhez az így kéſzült közelebb való gyökerekhez, a' mellyek ezen képökben a' harmadik ſzemélyre tsak homályosan vétettek, annak világosan mutató jeléül, a' ſzemélyt formáló ragaſzték, igazán a' névmása, az *ik*, melly az első gyökerekhez járatos, eredeti épségében függeſztetett: durván, a' mint nekünk most látſzik, *e-n-ne-ik*, *i-n-na-ik*, *ſzün-ne-ik*, *ſzok na ik*; azután közép hangkövetéssel a' mód jegyének vastag magánhangzójára nézve, *e-n-ne-ik*, *i-n-ne-ik* *ſzün-ne-ik*, *ſzok-ne-ik*; 's annak meghúzódásával is, *e-n-né-ik*, *i-n-né-ik*, *ſzün-né-ik*, *ſzok-né-ik*. Azt is mu-

tatja máſodſzor a' nyelvnek története: hogy az *ik* névmáſának *i* magánhangzója, hasonló hangkövetéssel, az elötte valóhoz alkalmaztatta magát, *e-n-né-ek*, *i-n-né-ek*, *ſzün-né-ek*, *ſzok-né-ek*; 's az egymást érö két magánhangzónak hasadását eltávoztatásra közbevettetett a' ſzéphanggal foglaló *j* betü is, *e-n-né-j-ek*, *i-n-né-j-ek*, *ſzün-né-j-ek*, *ſzok-né-j-ek*. Harmadik valóság a' nyelvnek történetében: hogy, az egymást érö, 's egyenlövé lett magánhangzó, a' mód jegyének, 's a' névmáſának magánhangzója, öſzveforradott, *e-n-né-k*, *i-n-né-k*, *ſzün-né-k*, *ſzok-né-k*.

Az öſzveforradás igen korán kezdett lenni, még az elsö ſzokásnak idejében, noha valamivel ritkábban: ennek pedig elég jelei maradtak még utóbb is a' hasonló hangkövetéssel ſzokottabb élésben; míg végtére egyedül lett uralkodó ſzokássá az öſzveforradás. Ennek az igazán meglett három dolognak hiteles bizonyságait, több példákban, ſzorgalmatosan elöhozza a' mí Kedves Tanítónk a' Bövebb Nyelvtanításban (pag. 745, et seqq.): a' kik pedig ezek felöl bizonyosabbak akarnak lenni magok tapaſztalásával; bátran bújják fel a' teljes Magyar régiséget, ſzámtalanokra találnak.

(2) AZ ELSÖ MÚLT IDÖBEN.

Az elsö múlt idönek jegye igazán *va*, 's illö változással *ve*: a' lehellet elmaradásával *a*, *e*. Amazzal kéſzültek az elsö rendetlen ígék, *e-ve*, *i-va*, imezzel a' többi rend ſzerént valók, *ſzün-e*,

ſzok-a, közelebb való gyökerekké. Minthogy ez is magánhangzóval végződik, a' magánhangzóval kezdődő azon egy névmását azonképen vette magához: és noha nints példánk az első formálásokból, mivel igen korán jött ſzokásba az öſzveforradás, ezt még is bizonyosnak mondjuk a' hasonlóság törvénye ſzerént. Az öſzveforradott kép, *e-vé-k*; *i-vé-k*, *ſzün-é-k*, *ſzok-é-k*, lett az előre ment hasonló hangkövetésből, *e-vé-ek*, *i-vé-ek*, *ſzün-é-ek*, *ſzok-é-ek*, a' ſzéphanggal foglaló *j* betűvel, *e-vé-j-ek*, *i-vé-j-ek*, *ſzün-é-j-ek*, *ſzok-é-j-ek*; e' pedig kéſzült az első puſzta formálásból, *e-vé-ik*, *i-vé-ik*, *i-vá-ik*, *ſzün-é-ik*, *ſzok-é-ik*, *ſzok-á-ik*.

(3) A' PARANTSOLÓ MÓDBAN.

A' parantsoló módnak jegye a' *j* betű, a' *hej* ſzolló ſzavatskából: mellynek süvöltését és *gy* betűvé változását, helyesen mutogatja a' mí élesen látó Kedves Tanítónk a' Bövebb Nyelvtanításban (pag. 702, et seqq. deinde pag. 853.). Ennek a' puſzta gyökerekhez járúltával lettek a' közelebb való gyökerek, *e-gy*, *i-gy*, *ſzün-j*, *ſzok-j*: a' mellyekhez ragadott az *ik* névmása, a' parantsolásnak hathatóságára meghúzódva, *e-gy-ík*, *i-gy-ík*, *ſzün-j-ík*, *ſzok-j-ík*; 's a' hoſzú *í* és *é* magánhangzóknak egymás közt való könyű eltserélődésökkel, a' ſzéphang kedvéért, ſzokásba ment az utóbbi kimondás, *e-gy-ék*, *i-gy-ék*, *ſzün-j-ék*, *ſzok-j-ék*.

---

b) A'

b) A' HARMADIK TÖBBES SZEMÉLYEK A' MUTATÓ FORMÁBAN.

Azon egy névmásaival leſzen, az első többes ſzemélyektől megválva, az ígék ſzemélyeiknek formáltatások a' mutató módban, és a' ſzemélyekre néző biratásnak kifejeztetése a' nevekben: tsak hogy a' formáló törvények valamivel külömböznek, kiváltképen a' harmadik többes ſzemélyekben.

(1) AZ ELSŐ MÚLT IDŐBEN, 'S OHAJTÓ MÓDBAN.

Elkéſzűlnek itt is az ígékben a' közelebb való gyökerek, a' felvétetett időnek, és módnak, a' mellyekről előbb akarunk ſzollani, az első múltnak, és ohajtónak, a' puſzta gyökerekhez ragaſztatott jegyeivel: *vés-e*, *vés-ne*, vékony magánhangzóval zengő példákban; a' mellyekhez vetünk vastag magánhangzóval zengőket is, *ás-a*, *ás-na*. Ezek magánhangzókkal végeződnek. A' nyelvnek története bizonyítja: hogy ezekhez hajdan a' harmadik ſzemélyben, mind az egyesben, mind a' többesben, azon egy törvénnyel járúlt az ide illő névmása, a' mellyel a' nevekhez járúl e' napiglan is a' biratást jelentésre, puſztán, és lehellettel: az egyes *ő*, *jő*, hajdan *vő*, illő változással *a*, *e*, *ja*, *je*, *va*, *ve*; a' többes *ők*, *jők*, hajdan *vők*, ezis illő változással, *ak*, *ek*, *ok*, *ök*, *jak*, *jek*, *jok*, *jök*, *vak*, *vek*, *vok*, *vök*. A' nevekből legyenek példáink; *balta*, *baltá-a*, *baltá-ja*, *baltá-ak*, *baltá-ok*, *baltá-jak*, *baltá jok*; *fejſze*, *fejſzé-e*,

fejſzé-je , *fejſzé-ek* , *fejſzé-ök* , *fejſzé-jek* , *fejſzé-jök*. Hasonlóúl volt ez valaha az igében is : *vés-e*, *vés-é-e*, *vés-é-je*, *vés-é-ek*, *vés-é-jek* ; *vés-ne*, *vés-né-e*, *vés-né-je*, *vés-né-ek*, *vés-né-jek* ; *ás-a*, *ás-á-a*, *ás-á-ja*, *ás-á-ak*, *ás-á-jak* ; *ás-na*, *ás-ná-a*, *ás-ná-ja*, *ás-ná-ak* *ás-ná-jak*. A' mi Kedves Tanítónk felhoz illyen példákat a' tiſzteletre méltó régiségből Bővebb Nyelvtanításában (pag. 660, 751, et 756.): a' mellyek között vagynak némellyek a' hajdani *vő* névmásával is, *hall-á-va*, *fe-led-é-ve*, később éjtéssel, *hall-á-ja*, *feled-é-je*. A' kik többet kívánnak: forgassák fel magok a' régiségnek drága maradványait. Utóbb az igékben, de nem azonképen a' nevekben, az egymást érő magánhangzók öſzveforradtak, mind a' két ſzámban: az egyesben *vés-é-e*, *vés-é* ; *vés-né-e*, *vés-né* ; *ás-á-a* *ás-á* ; *ás-ná-a*, *ás-ná* ; hasonlóúl a' többesben, *vés-é-ek*, *vés-é-k* ; *vés-né-ek*, *vés-né-k* ; *ás-á-ak*, *ás-á-k*, *ás-ná-ak*, *ás-ná-k*.

Ezekben a' legelső durva ragaſztás bizonnyal e' volt : a' nevekben *balta-ő*, *balta-ök*, *fejſze-ő*, *fejſze-ők* ; nem külömben az igékben is, *vés-e-ő*, *vés-e-ök*, *vés-ne-ő*, *vés-ne-ők*, *ás-a-ő*, *ás-a-ök* ; *ás-na-ő*, *ás-na-ök*. Későbben a' ſzépháng kedvellés hozta bé a' hasonló hangkövetést, itt is úgy, mint egyebekben. A' *nek* utólſzavatskának saját magánhangzója a' vékony *e* ; mellyet megtart ſzemélyes névmásaival megbővülve, *nek-em*, *nek-ed*, *nek-i*. Megtartotta ezt hajdan a' vastag magánhangzóval zengő nevekkel is öſzveragadva : *pokolnek*,

halálnek: de utóbb, a' ſzéphang kedvéért, amazokhoz alkalmaztatta, *pokol-nak, halál-nak.* Azonképen a' *ról* utólſzavatskának saját magánhangzója a' vastag *ó*, mellyet ez is megtart ſzemélyes névmásaival nevekedve, *ról-am, ról-ad, ról-a;* de a' vékony magánhangzóval zengő nevekkel már vékonyan ejti, *étel-ről, levél-ről.* A' mí egéſz nyelvünk teljes az illyen hasonló hangkövetéssel; mért hozzuk tehát azt kétségbe az *ő*, és *ők*, névmásáiban? Világos az öſzveforradás törvénye is ſzámtalan példákban; mért ne lássuk azont ezekben is.

A' nyelvnek történetéből bizonyítjuk még ezen állatásunkat, a' hangkövetésről, és öſzveforradásról, igen világosító példával. Helyén teſzſzük ezt, és haſznonnal: mert ide való, 's ebben is nyelvünk tiſztaságát védelmezzük a' mostani nyelvrontók ellen.

Fenakadnak a' vakoskodó tudatlanok íme' kiejtéseinken, *akarók, akarnók a' jót, keresők, keresnők atyánkat*, az első múlt időnek, 's az ohajtó módnak igaz első többes ſzemélyein, a' mutató formában; a' mellyek helyett ők, minket külömb külömbképen gúnyolva, az egyenes formából az ide nem illő képeket tollják erőſzakosan, *akaránk, akarnánk a' jót, kerésénk, keresnénk atyánkat.*

E' mellett viaskodunk mí előſzör a' régi közönséges egyenlő ſzokásnak felhozatásával; és ezzel erősítjük a' mostani közönséges egyenlő ſzo-

kást is, melly ſzépen uralkodik egéſz Erdélyben, 's Magyar Orſzágnak jó réſzén.

Viaskodunk másodſzor, a' háborgók, 's háborgatók ellen, a' hasonlóságnak törvényével. A' mutató formának négy idejében *ük*, és illő változással *uk*, *n* betű nélkül, nem pedig *ünk*, és *unk*, az első többes ſzemélyeket formáló ragaſzték: a' jelentő módnak jelenvaló idejében, *sért-j-ük*, *ront-j-uk*; második múlt idejében, *sert-ett-ük*, *ront-ott-uk*; a' parantsoló módban, *sért-s-ük*, *ront-s-uk*; a' foglaló módnak jövendő idejében, *sért-end-j-ük*, *ront-and-j-uk*. Ollyan példákkal élünk, mellyekben mind a' négy idő megkülömböztetik. Mért bontjuk a' hasonlóságot tsak két időnek, az első múltnak, 's az ohajtó módnak, ama' néggyel ellenkező ragaſztékot tartó ſzemélyével? Hallatik ezekben az *n* betű, *sért-é-nk*, *sért-e-né-nk*, *ront-á-nk*, *ront-a-ná-nk*. Az egyenes formából valók; idegenek, nem ide illők. Tartsuk meg tökélletesen a' hasonlóságot: ezekben is legyenek *n* betű nélkül az első többes ſzemélyek, *sért-ő-k*, *sért-e-nő-k*; *ront-ó-k*, *ront-a-nó-k*.

Segedelemül veſzſzük a' ſzóvisgálást, ennek a' formálásnak a' nyelv történetében feltaláltatott nyomain jártunkkal. Ezekben a' két időkben, az *ők*, és *ók* végezet *n* betű nélkül vagyon: és igazán az ide tartozó, *ük*, és *uk*, ragaſztékból lett, az eredeti nyelvből fenmaradott névmásából. Az első durva formálás ezekben így volt, az időnek, és módnak jegyével elkéſzült közelebb való gyö-

kerekből: *akar-á-uk*, *akar-ná-uk*; *keres-é-ük*, *keres-né-ük*; *sért-é-ük*, *sért-e-né-ük*, *ront--á-uk*, *ront-a-ná-uk*. Közbe vettetett az egymást érő két magánhangzó közé a' ſzéphanggal foglaló *j* betű: *akar-á-j-uk*, *akar-ná-j-uk*; *keres-é-j-ük*, *keres-né-j-ük*; *sért-é-j-ük*, *sért-e-né-j-ük*; *ront-á-j-uk*, *ront-a-ná-j-uk*. Utóbb középhangkövetéssel az *á* és *u* magánhangzóból lett *ó* és *o*; az *é* és *ü* magánhangzóból lett *ő* és *ö*; mellyeket a' ſzéphanggal foglaló *j* betű is azonképen egybe kötött, a' mint már látók az előbbeniekben: *akar-ó-ok*, *akar-nó-ok*; *keres-ő-ök*, *keres-nő-ök*; *sért-ő-ök*, *sért-e-nő-ök*; *ront-ó-ok*, *ront-a-nó-ok*: azután pedig *akar-ó-j-ok*, *akar-nó-j-ok*; *keres-ő-j-ök*, *keres-nő-j-ök*; *sért-ő-j-ök*, *sért-e-nő-j-ök*; *ront-ó-j-ok*, *ront-a-nó-j-ok*. Azonközben a' ſzokás, elegyesleg való éléssel, ezekben is már jókor kezdette öſzveforraſztani az egymást érő hasonló magánhangzókat, 's végtére ebben állapodott meg közönséges megegyezéssel: *akar-ó-k*, *akar-nó-k*; *keres-ő-k*, *keres-nő-k*; *sért-ő-k*, *sért-e-nő-k*; *ront-ó-k*, *ront-a-nó-k*. Szokásban volt még az is ezeken felűl, hogy az *ük* és *uk* ragaſzték, épen maradván, az előtte váló magánhangzót elnyelte, 's annak benne rejtezését meghúzatott hanggal jelentette, kipótolásképen: és így az első durva formálásból *akar-á-uk*, *akar-ná-uk*, *keres-é-ük*, *keres-né-ük*, a' következő képek eredtek *akar-úk*, *akar-n-úk*, *keres-ük*, *keres-n-ük*. Több e'féle példákat híven hoz elő a' mí Gondos Tanítónk Bővebb Nyelvtanítá-

sában (pag. 664, deinde pag. 759.). Ezek mind azon meglett dolgok, egyenes útra vezető valóságok, állatásunkat erősítő bizonyságok.

(2) A' MÁSODIK MÚLT IDŐBEN, 'S A' PARANTSOLÓ MÓDBAN.

Viſzſzatérünk még a' hátra maradott harmadik többes ſzemélyekre a' második múlt időben, 's a' parantsoló módban. Itt ezeknek a' ſzemélyeknek formáltatásokra az elkéſzült közelebb való gyökerek a' harmadik egyes ſzemélyek, a' magok idejének, és módjának jegyeivel, 's a' harmadik ſzemélyt mutató névmásával, *vés-t-e*, *ás-t-a*, *vés-s-e*, *ás-s-a*; melly törvényt nyilván mutat a' nyelv a' többi két időben is, a' jelenvalóban a' jelentő módban, 's a' jövendőben a' foglaló módban, holott ezek az elkéſzült közelebb való gyökerek, *vés-i*, *vés-end-i*, *ás-sa*, *ás-andja*. Ezékhez járúlt a' harmadik egyes ſzemélyt formáló *ő* névmásának a' többese, az *ők* névmása: elejentén épen, azután hasonló hangkövetéssel, végtére öſzveforradással, a' mint most vagynak ezen ſzemélyek. Tsak imént látók ezt világosan a' többi ſzemély formálásnak törvényeiben, magánhangzóval végződő közelebb való gyökerekből. Szemlátomást mutatja a' formálásnak ezen menetelét a' többes ſzemélyekben megmaradott *i* magánhangzó, azután az *e* és *a* magánhangzóknak meghúzatások. Hasonlóságra nézett ezekben is a' nyelv, 's azt hívségesen megtartotta. Így ment tehát az utóbbi példáknak formáltatások: *vés-i-ők*, *vés-i-ik*,

vés-i-k; vés-end-i-ök, vés-end-i-ik, vés-end-i-k; ás-sa-ők, ás-sa-ak, ás-sá-k; ás-and-ja-ők, ás-and-ja-ak, ás-and-já-k. Azonképen volt az elöbbieknek formáltatások menetele: *vés-t-e-ők, vés-t-e-ek, vés-t-é-k; vés-s-e-ők, vés-s-e-ek, vés-s-é-k; ás-t-a-ők, ás-t-a-ak, ás-t-á-k; ás-s-a-ők, ás-s-a-ak, ás-s-á-k.*

c) AZ ELSŐ EGYES SZEMÉYEK AZ EGYENES FORMÁBAN.

Felérünk már az elsö egyes ſzemélyekre, az egyenes formának elsö múlt idejében, 's ohajtó módjában, a' mellyek így vagynak, *lel-ék, ſzán-ék, lel-n-ék, ſzán-n-ék.*

Itt a' közelebb való gyökerek, ezen idönek, és módnak jegyeivel elkéſzült harmadik egyes ſzemélyek, meghatározatlanúl vétetve, *lel-e, ſzán-a, lel-ne, ſzán-na.* Az elsö ſzemélyt formáló névmása azon egy, a' maga eredeti magánhangzójával épen maradó *ék*, minden hangkövetés nélkül éles hangjával, melly megegyez mind a' két rendbéli, *e, ö, ü,* vékony, és *a, o, u,* vastag magánhangzókkal. Az elötte való magánhangzót elnyeli öſzveforradással, mellyet, a' többi példákból kitetſző hasonlóság ſzerént, elejentén minden bizonnyal ez is épen hagyott: *lel-e-ék, lel-ék; ſzán-a-ék, ſzán-ék; lel-ne-ék, lel-n-ék; ſzán-na-ék, ſzán-n-ék.*

Az elsö ſzemélyre néző névmása ez, mert azt jelenti, 's a' helyett vagyon. Azon névmása ez, az eredeti nyelvből, melly több más nyel-

vekben is megvagyon, tsekély változással: legvilágosabban a' Németben ich; azután a' Görögben, és Latánban, *ego;* homályosabban a' többiekben, az Olaſzban *io,* a' Tót eredetűekben *ja,* a' Fantzban *je;* a' Zsidóban viſzſzámenö kiejtéssel, *khi, ókhi;* mellynek társa a' másik *ni, ani,* és ezzel egybefoglaltatva a' hathatóságra *anókhi.* Kettö a' Zsidóknál is a' névmása az elsö ſzemélyre: annyi nálunk is azon egy kútföböl, 's mind a' kettö ugyan az, *ék,* és *én.* Az *ék* nálunk megmaradott egyedül az ígékben, valamint a' Zsidóknál is: tsak hogy ezeknél a' *caph* betű *tav* betűvé lett benne, *pakad-ti,* kezdetben *pakad-khi,* az az, láttam, megnéztem. Az *én* névmásával mi külön is élünk, 's azt megváltoztatva ragaſztékúl is veſzſzük, a' nevekben, és ígekben: azont tselekſzik a' Zsidók is a' magokéval. Így fejtegeti, így mutogatja, világos győző okokkal, a' többi névmásait is a' mí Nagyérdemű Tanítónk; 's ötet ezekben tsak a' vakoskodó tudatlanság gúnyolhatja; a' Jól látó Tudós Világ tsodálja, 's égig magaſztalja.

3) SZÜKSÉGES KÖVETKEZÉSEK.

Mire jöhet a' kétségeskedö az illyen nyomozásokkal: a' mellyekben ötet olly derék segedelmek olly bátorságosan vezetik, a' napkeleti nyelv története, a' fö törvények, 's ezek felett a' meg nem veſztödött józan éſz? Nem azon egy az *ék* ragaſzték a' három külömbözö formálásokban, noha azon egy annak hangozatja. A'

későbbi ſzéphang követés tette egy hangozatúvá a' külömböző három formálót.

Az elsö *ék* igazán elsö ſzemélyt jelentő névmása, eredeti épségében, hangkövetés nélkül, az elötte valo magánhangzót elnyelö erővel, a' puſzta gyökerű egyenes formában, az elsö múlt idönek, 's az ohajtó módnak elsö egyes ſzemélyeiben, *lel-ék*, *ſzán-ék*, *lel-n-ék*, *ſzán-n-ék.*

A' másod *ék*, a' mutató formának harmadik többes ſzemélyeiben, *vés-é-k*, *vés-né-k*, *vés-t-é-k*, *vés-s-é-k*, nints eredeti képében, nem együgyű, két maganhangzó rejtezik benne, hasonló hangkövetéssel, 's öſzveforradással. Annak eredeti együgyű képe *ök*, igazán harmadik ſzemélyt jelentö többes névmása: az elötte való *e* magánhangzóhoz alkalmaztatta magánhangzóját, *e-ők*, *e-ek*; 's ezzel utóbb eggyé tette hoſzſzú hanggal, *e-ek*, *ék*.

Ezt is örömest kiírtaná Versegi, mert egynek tartja az elsövel, következöképen nem ide tartozónak: tsak az a' ſzerentséje a' ſzegény jó ſzavatskának, hogy mellette ſzóll a' közönséges egyenlö ſzokás. De a' vakoskodó tudatlanságnak keménykedését bizony más közelebb való éſzrevétel is enyhíthette volna, 's talám ezzel maga is megmenekedhetett volna betegségétől. Vékony magánhangzókkal zengenek ezek a' ſzemélyek: *vés-ék*, *vés-n-ék*, *vés-t-ék*, *vés-s-ék.* Ezeknek társaik, a' vastag magánhangzókkal zengők, *ás-ák*, *ás-n-ák*, *ás-t-ák*, *ás s-ák*, eſzébe ötlethették vol-

na: hogy ez az *ék* társa az itt való *ák* ragafztéknak; 's azt a' fzéphang törvénye, az elötte való magánhángzókra nézve, változtatja, 's külömbözteti ezen társától; nem egy tehát azzal az első *ék* ragafztékkal, nem is azt jelenti, hanem azt, a' mit társa jelent, igazán a' harmadik többes fzemélyt. Valamit tapogatott Versegi *proludium* nevezetű írásában: a' hol ő (*demonstratiua*) mutató formálókat emleget. Jó fzikra tsillámlott elötte: kár, hogy meg nem fogta rofz taplója. Jámbor! mitsoda az a' mutató formáló? és mit mutat? Nem de nem fzemélyeket e? Mitsoda az, a' mí fzemélyeket mutat? Bizony névmása. De, bezzeg! itt vagyon megínt a' nagy homály. Ezeket a' névmásait hogyan hozzuk, a' formálásokban külömbözőképen megváltozott képeikből, igaz eredeti képeikre? No! ugyan azért azt a' Nagy Férfiat, ki az egéfz Ditső Nemzetnek ezekben olly fzerentsésen világít, ne rútoljuk oktalan gúnyolásokkal, ne útáltassuk; hanem betsüljük inkább, a' mint megérdemli, fzeressük, és híven hallgassunk okos fejtegetésire.

A' harmad *ék*, a' megbővült gyökerű formában, az első múlt időnek, az ohajtó, 's a' parantsoló módnak harmadik egyes fzemélyeiben, hasonlóúl nints eredeti képében. Nem együgyű, két magánhangzó rejtezik benne, hasonló, és közép hangkövetéssel, 's öfzveforradással, az első múlt időnek, 's az ohajtó módnak fzemélyeiben: *e-vé-k*, *i-vé-k*, *e-n-né-k*, *i-n-né-k*; *fzün-é-k*, *fzok-*

é-k, *ſzün-né-k*, *ſzok-né-k*. Annak eredeti együgyü képe *ik*, igazán harmadik egyes ſzemélyt jelentö névmása: az elötte való vékony *e* magánhangzóhoz hasonló hangkövetéssel alkalmaztatta magánhangzóját, *e-ik*, *e-ek*, *e-ve-ik*, *e-n-ne-ik*, *e-ve-ek*, *e-n-ne-ek*; a' vastag *a* magánhangzóhoz pedig közép hangkövetéssel jártatta, *a-ik*, *e-ek*, *i-va-ik*, *i-n-na-ik*, *i-ve-ek*, *i-n-ne-ek*; 's ezzekkel végtére eggyé tette hoſzſzú hanggal, *e-ek*, *ék*, *e-ve-ek*, *e-vé-k*, *e-n-ne-ek*, *e-n-né-k*, *i-ve-ek*, *i-vé-k*, *i-n-ne-ek*, *i-n-né-k*. Együgyü ugyan, de eredeti képétöl elhasonlott a' parantsoló módban. Az *ik* a' parantsolás hathatóságára meghúzódott *i* magánhangzójában, *e-gy-ík*, *i-gy-ík*; a' ſzéphang utóbb mérsékelte ennek igen nagy élességét, *e-gy-ék*, *i-gy-ék*.

Ezek tehát, 's a' többi okos feſzegetések, 's valóságra vezetö egyenes igaz útak, nem bizonytalan ſzabad felvételek, nem tudós elmefuttatások, nem játſzó enyelgések: 's a' ki ezekre mosolyogva vonogatja vállait, 's bennek a' tébolygó Otrokotsit katzagja (a' 13 lapon); az ugyan, nem tsak vakoskodó tudatlanságát, de ezzel együtt írígykedö gonoſz indúlatját is nyilván mutogatja.

B. MÁSOD JEL.

A' NYELVTANÍTÁSBÉLI FIGÚRÁKBAN.

Régen mondják már az Okoskodó Nyelvtanítók: hogy a' nyelvtanításbéli sok figúrák (*figurae grammaticae*), réſzént hibákat, réſzént tudatlanságot fedezö hitvány lepeletskék. Szomo-

rú állapat, hogy a' Magyar Nyelvnek Híres Szépítöje, a' Nagy Versegi, ezekre ſzorúlt: 's olly gyakran forog nyelvén kiváltképen az *epenthesis*, a' *paragoge*, az *energia*. Ezek bizony hatalmas ſzavak lehetnek, mert Görögök: alkalmasak, a' tudatlanok elött, a' tudatlanságnak tudós ſzínt adásra. Lássuk a' velek játſzó gyáva ſzemfényveſztést.

1. AZ EPENTHETICA BETŰK.

Felkapjuk elöſzör is az *epenthesist*. Ezt több betűkre fogja Versegi: kereſztűl megyünk rajtok három jelesebb oſztással.

a. AZ *M* BETŰ.

Szokásunk ſzerént felhozzuk saját ſzavait (a' 40 lapon tétetett magyarázatból): „Az epenthe-„ticák (felesleg közbe járúló betűk, tsak a' „ſzéphang kedvéért, minden jelentés nélkűl), mel-„lyek a' ſzó és formativa közé tétetnek, mint *m* „e' ſzóban *fut-am-od-ik*.“ Így beſzéll a' Debretzeni Grammatica is (a' 166 lapon): „Néha *m* „közbejárúlóval, így *foly-am-od-ik*, *fut-am-od-*„*ik*, *vet-em-ed-ik*.“

Mi bizony, a' nyelv történetének útasítása ſzerént, inkább azt tapaſztaljuk: hogy ezekben, 's az illyenekben, az *am*, *em*, betűfogás igazán formáló ſzó, 's jelentése vagyon. A' *foly*, *fut*, *iſz*, *úſz*, *tsúſz*, *ſitz*, *él*, *vet*, 's több illyen elsö gyökerekből, igazán anyaſzavakból, elsö formálással, bővebb jelentésű ígéket tsinált, az *ik* névmásának magához vételével, a' harmadik ſzemély-

nek nyilván mutató jeléül: *foly-am-ik*, *fluxum*, *cursum-facit-ille*, *fluxum*, *cursum-agit-ille*, az együgyü jelentéssel ſzólló *foly* igéből, *fluit*, *currit*, és így a' többiekben, *fut-am-ik*, *iſz-am-ik*, *úſz-am-ik*, *tsúſz-am-ik*, *fitz-am-ik*, *él-em-ik*, *vet-em-ik*. Illyenekkel igen élt a' teljes régiség. Érdemes Tanítónk elég példákat hoz elö Bövebb Nyelvtanításának a' Szóſzátmaztatást fejtegetö Réſzében. A' mostani fösvénykedö világ hátrálja ennek kiadatását. Tudják ezeket, 's valóságokról nem kétségeskednek a' régiségekkel örömest esmérkedö Jámborok.

Ezekből utóbb, mint közelebb való másod rendü gyökerekből, az elôbbinél is bövebb jelentéssel, hoſzſzabbra nyúlt ígék lettek, az *od*, *ed*, ismét jelentö formálónak hozzájok járúlásával: *foly-am-od ik*, *cursum agens-fit-ille*, és így a' többiek, *fut-am-od-ik*, *iſz-am-od-ik*, *úſz-am-od-ik*, *tsúſz-am-od-ik*, *fitz-am-od-ik*, *él-em-ed-ik*, *vet-em-ed-ik*.

A' későbbiek, ezeken a' megnyúltakan kapdosván, lassanként ſzokáson kivül hagyták, 's végtére egéſzen elfeledték a' rövidebbeket. Ide is illenek Kedves Tanítónknak Hensel éſzrevételével támogattatott ſzavai a' Bővebb Nyelvtanításban (pag. 308.). „Prolixiora demum inualuerunt, „simplicibus in desuetudinem venientibus. Vti „*linguae assolent*, *quo illae diutius durant*, *eo* „*magis artefactas*, *et prolixiores voces*, *exaucto-* „*ratis simplicibus affectare:* quod praeclare no- „tat Henselius, et in nostra quoque lingua Hun-

„garica cumulatissima docent exempla.“ Az elsö formálással késztült hajdan jó ígék *kegy-ed*, *irg-at*, már egéfzen kiavúltak; helyettök vagynak most a' bövebb formálással megnyúltak divatjokban, *kegy-el-m-ez*, *írg-al-m-az*. Úgy esnek már sokáson kívül a' feljebb elöhozattak *foly-am-ik*, *él-em-ik*, 's a' többiek: helyökbe jönek nagyobb kelettel a' hofzfzabbak, *foly-am-od-ik*, *él-em-ed-ik*, 's a' többiek. Jók ezek, de amazok is jók: megvagynak mind ezek, mind amazok, a' nyelvnek tárházában.

A' vakoskodó tudatlanság mit mondat még is a' régiséget megvetö Versegivel: ennek a' mostani emberkének feje után rofz az, a' mit a' teljes régiségnek fzokása jónak bizonyít! „Az *am*, „és *em*, végzést (úgy mond ö a' 63 lapon) tsak „az idegenekben találni, mint *balsam*; és egy- „néhány rofzúl formált*atott* fzóban, mint *úfzam*, „*futam*, *kellem*: mellyekben az *am*, és *em*, az „anyafzókból *ufzamodik*, *futamodik*, *kellemet*, „helytenül megtart*at*ott epenthetica: mire néz- „ve formativának nézni semmiképen nem lehet.“ Itt, a' sok nem igaz mondást, minden bizonyság nélkül hatalmasan fzóllást, hogy foganatosan megfedjük: elég a' régiségnek méltóságos tekíntetét ellene vetnünk. Mellékesleg tsak azt jegyzük még is, vakoskodó tudatlanságának bövebb megbizonyodására: hogy ö, megfordúlt renddel, a' formálásokkal megfzaporodott fzavakat monja anyafzavaknak, 's azokból jelenti a' rövideb-

beknek eredetöket. Erre a' mí Kedves Tanítónkkal jó okon emlegetjük Hensel ſzavait a' Bövebb Nyelvtanításból (pag. 307.): „Nec aliquid omni„no ipsi naturae ordini dici potest conuenientius. „Cum non minus in productione vniuersi huius „orta ex simplicibus fuerint composita. — Omni„no rationi consentaneum est, simplicia praece„dere compositis.“

b. AZ *N* BETŰ.

Halljuk még tovább Versegit: az ő eſze után az *n* betű is epenthetica (a' 70 lapon). „Egy„néhány verbumban az *ít*, vagy *ét*, formativá„ban *n* epenthetica van, mint *emelínt*, *érínt*, „*tsapínt*: mellyek helyett *emelít*, *érít*, *tsapít*, „sem roſz. Tsak *tekínt*, és *tapínt* helyett nem „merném *tekít*, és *tapít*, verbumokkal élni: ta„lám, mivel az első néma gyökérből, a' másik „pedig a' Német tappt verbumból ſzármazik.“

A' minek Versegi nem tudja jelentését, a' neki mind epenthetica, ha bent vagyon a' ſzóban. Ha ezeknek az ígéknek tsak homályosan is értené mellékesleg való jelentésöket, mellyet az *ín* formáló ád: bizony magától is jobb gondolatokra jöhetne. Ezek az ígék *emelínt*, *érínt*, *tsapínt*, 's több illyenek, kitsinyítők (*diminutivumok*): *minute*, *paulisper*, *leuiter leuat*, *leuiter attingit*, *leuiter ferit*. Az *ín* formáló *minutus*, *paruus*, *pusillus*. Ki mondja ezt? A' nyelv titkaiba élesen bélátó Nagy Révaink úgy fejtette meg jó okon a' Szóſzármaztatásban. Vajha láthatnók már

mennél elöbb ezen Réſzét is kinyomtatva Bövebb Nyelvtanításának! Soha nem ſzóllott még valaki olly nyilván, és igazán, ezen ſzövevényes dologról. Ott vezet ö minket a' nyelvnek belsö rejtekébe. Ugyan ott világosan megválaſztva adja elönkbe az *it*, *et*, és a' puſzta *t* formálót is. Az *it* rövid hanggal, közös a' Törökökkel, azon jelentéssel *facit*, *it-mek* a' határozatlan módban *facere.* Ebben az *i* magánhangzó el nem valik a' *t* mássalhangzótól, de *j* betüvé változik, a' mint utóbb fogjuk látni. Másik formáló az *et*, illö változással *et*, ez is *facit*, viſzſzamenö kiejtéssel, igazán *te*, a' megbövült *te-ſz-en* igének gyökere. Harmadik a' puſzta *t*, a' magánhangzónak kimaradásával, igazán az elöbbi *et*.

Ezekben mi tudatlanúl vakoskodik Versegi! Az *ít*, vagy *ét*, formálót hoſzſzú hanggal veſzi, a' mint a' formálásokban találja, *épít*, *tágít*, *épét*, *tágét*; 's nem tudja, hogy ezekben a' hoſzſzu *í*, vagy *é* öſzveforradással két magánhangzót foglal magában. Azután ezt a' megoſzolhatatlan *it* formálót ö megoſztja, és közbeveti a' puſzta *n* betűt, *i-n-t*. Ezt mind roſzúl teſzi, nem a' nyelvnek menetele ſzerént. A' kitsinyítés formálója igazán *ín*, vagy *én*. E' járúl elöbb az *emel*, *ér*, *tsap*, 's a' többi gyökerekhez, *emel-ín*, *ér-ín*, *tsap-ín*, vagy *emel-én*, *ér-én*, *tsap-én*. Ezekhez jö utólſzor a' puſztá *t* formáló, *emel-ín-t*, *ér-ín-t*, *tsap-ín-t*, vagy *emel-én-t*, *ér-én-t*, *tsap-én-t*: a' melly képekben, a' három réſzekböl már hármas az igaz jelentés,

jelentés, a' gyökereket név gyanánt véve, *leuationem paruam facit, tactum paruum facit, ictum paruum facit*; közönséges kifejezéssel, *leuiter leuat, leuiter attingit, leuiter ferit*. A' *rett-en*, *lobb-an* származások, a' *rett*, *lobb* gyökerekből, más jelentésű, *en*, *an*, formálóval, teljességgel úgy veszik magokhoz a' puszta *t* formálót a' másod származtatásban, *rett-en-t*, *lobb-an-t*. Hogy igazán betűfogás, az *ín*, *én* formáló, 's épen járúl az első gyökerekhez, és utána jő a' puszta *t*: nyilván mutatják más megbővült származások, ugyan ezekben az igékben, *ér-ín-get*, *tek-ín-get*, vagy *ér-én-get*, *tek-én-get*. E' már elég világosítás: az *n* ebben a' formálásban nem epenthetica.

A' vakoskodó tudatlanságból hasonló az utóbbi állatás: „*emelínt*, *érínt*, *tsapínt*, mellyek helyett *emelít*, *érít*, *tsapít*, sem rosz." Igen is rosz: a' régiség semmi példával sem támogatja. De mit mond tovább? „Tsak *tekínt*, és *tapínt* „helyett nem merném *tekít*, és *tapít*, verbu„mokkal élni: talám, mivel az első néma gyö„kérből, a' másik pedig Német *tappt* verbumból „származik." Eltalálta szarva között a' tölgyét: vagy tsak találgatja, mert *talám* szóval mondja, vakoskodik tehát. Akár néma, vagy szólló, akár Német, vagy Magyar a' gyökér: az illyen kitsinyítő igéknek azon egy a' formáló törvényök; 's e' miatt nem merünk mí, a' *tekínt*, és *tapínt* helyett, *tekít*, és *tapít* fattyú igékkel élni. Itt vagyon a' dolog veleje. Többet is mondunk még,

Tsak Verseginek *néma* a' *tekínt* példában a' *tek* gyökér; nekünk *ſzólló*. Szoll a' napkeleti nyelvekben: ez a' *tek* ott *pupilla*, *visus*. Így tehát a' *tek-ín-t* íge igazán *visum-minutum-facit*, közönséges kifejezéssel *spectat*; a' *tek-ín-g-et* gyakorlással vagyon már, *visum-minutum-iteratum-facit*, az az, *adspectat*, *inspectat vicibus iteratis*. Ugyan a' napkeleti nyelvekből tudjuk, hogy a' *tap* gyökér is az eredeti nyelvből való, 's e' közös kútfőből jött hozzánk, 's a' Németekhez. Igaz jelentése *palma*, mostani ſzavunkkal *tenyér*: a' *tap-ín-t* tehát annyi, mint *tenyer-ín-t*, hogy hasonló formálással éljünk világosítás kedvéért, *palmam leuiter adhibet*, *leuiter attrectat*, *leuiter palpat*; a' mit bizony *tappal*, az az, *tenyérrel*, ſzoktunk tenni. E' mind azon napfény: a' megkivántató segedelmek támaſztják. De a' ki ezeket büſzkén megveti, amazt sem láthatja. Rajta vagyon a' méltó büntetés, a' vakoskodó tudatlanság.

c. A' *J* ÉS *V* BETŰ,

Verseginél tovább, a' *j*, és *v* betű is epenthetica (a' 45, és 70 lapon). „A' két öſzveakadó vocalis közé epentheticat kell tenni, mint „*fá-j-a*, *ſzö-v-i*, mellyeknek gyökereik *fa*, és *ſzö*. — „E' formativában a' *j* epenthetica, mint *símijt*, „vagy *síméjt*, tsak a' köz néptől hallatik *simít* „helyett."

A' világosító ſzükséges tudományoknak elhagyatásokkal mindenütt tsak tudatlanságban kell Verseginek vakoskodnia. A' nyelvnek története,

a' tiſzteletes régiség, a' napkeleti nyelvek, bizony másképen mutatják, ezekben, és hasonló példákban, a' *j*, és *v* betűket.

1) A' *V* BETŰ.

Szóllunk előſzör is a' *v* betűről. Ez a' *v* betű lehellet, a' többi *j*, és *h*, társaival. Hajdan ez a' lehellet kimondatott ezekben az igékben, *ſzöv*, *löv*, *növ*, *nyöv*, *hív*, *siv*, *riv*, *rov*; kimondatott a' nevekben is *lov*, *hov*, *tov*, *lév*, *müv*, *nyüv*. Idővel nyugvásra jött, a' mint a' napkeleti nyelvtanítók mondják, az az, ki nem mondatott, de jelenléte jeléűl az előtte való magánhangzót meghúzta: *ſző*, *lő*, *nő*, *nyő*, *hí*, *sí*, *rí*, *ró*; *ló hó*, *tó*, *lé*, *mű*, *nyű*. Azonban mozgásba hozatott, ismét a' napkeleti nyelvtanítóknak ſzóllások ſzerént, az az, kimondatott: ha azon ſzavak magánhangzón kezdődő ragaſztékokkal megbővűltek, 's mozdúlásával az előtte való magánhangzót többire rövid hanggal hagyta: *ſzöv-i*, *löv i*, *növ-ök*, *nyöv-ök*, *hív-om*, *sív-ok*, *rív-ok*, *rov-ok*; *lov-am*, *hav-am*, *tav-am*, *lev-es*, *müv-es*, *nyüv-es*. Így már bizonnyal nem epenthetica ez a' *v*, nem közbenjárúló: hanem a' gyökérnek saját betűje, gyengén hallatott lehelletének jele. Ezt mí most a' puſzta gyökérben elmulattunkkal nem érezzük: de a' ſzármazatokban halljuk viſzſzatérését. 'S mikor ennek okát nyomozzuk, a' mostani homályban hová nem bolyonghatunk: ha a' régiség a' nyelvnek előnkbe adatott menetelével nem világit? Gyengén, vagy inkább nem is hallatik már beſzéd

közben a' *h* lehellet, mellyet írásinkban kiteſzünk még is íme' nevekben, *méh*, *juh*: halljuk azonban, 's annyival is bátrabban kiírjuk, a' ſzármazásokban, *méh-ek*, *juh-ok*, *méh-éſz*, *juh-áſz*. Ezekben nem epenthetica a' *h* lehellet. Vagyon ennek hasonlósága, azon terméſzete miatt, a' *v* lehellettel: a' sem epenthetica tehát a' feljebb elöhozatott példákban.

2) A' *J* BETŰ.

Már lássuk a' *j* betűt is. Ez itt a' felhozatott példákban két külömbözö formálónak a' réſze: e' ſzerént tehát megválaſztva kell azt magyaráznunk.

a) NÉVMÁSÁNAK A' RÉSZE.

Az egyik példa a' *fá-j-a* ſzó, mellyben a' *j* epentheticának mondatik, 's ennél fogva a' többi hasonló ſzavakban is, *almá-j-a*, *fejſzé-j-e*. Az itt a' vakoskodásnak igaz oka: hogy nem tudja a' fejtegetö, mitsoda az illyenekben a' formáló. Az *ő* névmása az, eredeti lehelletével *hő*, *vő*, *jő*, 's az utólsó uralkodik most illö változással, *ja*, *je*. Magánhangzón végzödö ſzavakhoz ragad, és némelly mássalhangzóktól sem idegen bizonyos ſzavakban, p. o. *kard*, *kert*. Magánhangzón végzödnek íme' ſzavak *fa*, *alma*, *fejze*, *rege*; a' biratást jelentö lehelletes névmása járúl tehát hozzájok, úgy a' *kard*, *kert*, ſzavakhoz is: *fá-ja*, *almá-ja*, *fejſzé-je*, *regé-je*, *kard-ja*, *kert-je*. Ennek réſze a' *j*: és így már nem epenthetica.

b) *IT* FOMÁLÓNAK A' RÉSZE-

A' másik példa a' *símíjt* íge, 's ennél fogva a' többi hasonló ígék, *ſzabadíjt*, *segíjt*, *édesíjt*, más kimondással *símějt*, *ſzabadějt*, *segějt*, *édesějt*: a' mellyekben a' *j* azonképen epenthetica Verseginek rövid látása ſzerént. Feljebb kellett volna itt is néznie a' nyelvnek menetelét nyilván mutató régiségekre. Azokban ez a' formálás világosan megtetſzik minden változásaival: a' mellyeken lassanként ment által, míg végtére a' mostani képében megállapodott.

A' formáló igazán *it* rövid hanggal: társa a' mostani *teſzen* hòſzſzabb ígének. Ennek az a' terméſzete még most is, hogy a' ſzókötésben a' *vá*, *vé*, változást jelentő ſzavatskával együtt jár: p. o. *tiſztá-vá*, *sűrű-vé teſzen*, a' *v* lehelletet az elötte való mássalhangzóhoz alkalmaztatva, *ſzabad-dá*, *édes-sé teſzen*. Az *it* íge is úgy járt ebben a' formálásban, tsak hogy a' *vá*, *vé*, változást jelentő ſzavatskából elhagyta a' lehelletet, puſztán vette a' magánhangzót, *á*, *é*, kerekebb ſzájjal is, *ó*, *ö*: *ſzabad-á-it*, *édes-é-it*, *ſzabad-ó-it*, *édes-ö-it* Ezekben utóbb az *i* magánhangzó *j* betűvé lett: *ſzabad-ó-jt*, *édes-ö-jt*. Azon közben, hogy ez így történt, a' vastag hangozatú *ó* is, középhangkövetéssel, inkább közelített a' következő *i* magánhangzóhoz, az *ö* még annyival is inkább: *ſzabad-é-it*, *édes-é-it*, 's az *i* betűnek *j* betűvé lételével, *ſzabad-e-jt*, *édes-é-jt*. Az éles *é* magánhanganak nagy közelítésével az *i* magánhangzóhoz

idővel az is ezzé változott, közösleg való ſzokással, *ſzabad-i-jt*, *édes-i-jt*. Végtére az *i* betűből lett *j* öſzveforradott az előtte való, *é*, és *í*, magánhangzóval: *ſzabad-é-t*, *édes-é-t*, *ſzabad-í-t*; *édes-í-t*.

A' maganhangzón végződő gyökerekben, millyenek a' következők, *síma*, 's a' kiavúlt *sege*, a' változást jelentő ſzavatska az előtte való magánhangzóval öſzveforradott; 's úgy ment tovább, azon változásokkal, ezekben is a' formálás törvénye: *síma-á-it*, *sege-é-it*; *sím-á-ít*, *sím-ó-it*, *seg-é-it*; *sím-ó-jt*, *sím-é-jt*, *seg-é-jt*; *sím-i-jt*, *seg-i-jt*; *sím-é-t*, *seg-é-t*, *sím-í-t*, *seg-í-t*.

Így tehát ebben az *ét*, és *ít*, formálóban a' hoſzſzú hangozatú, *é*, és *í*, két magánhangzót foglal most magában: egyike a' rövid *i*, sajátja az *it* formáló igének; másika a' változást jelentő ſzavatskának magánhangzója, a' lehellettől megvált *á*, *é*, melly miatt az előbbeni meghúzódott.

Így fejtegeti a' mí Kedves Tanítónk a' most uralkodó formálónak öſzvevonatott képét: nem ſzabad felvételekkel, 's elmefuttató enyelgésekkel; hanem igazán a' nyelvnek történetében foglaltatott meglett dolgokból, mind azon valóságokból; élesen néző ſzemmel, mélyen bélátó éſzſzel, bizonyos tudománnyal; nem vakoskodással, nem zavaros tudatlansággal.

Így mondja tovább a' köznépnél fenmaradott régi ſzokásban, a' *ſzabad-é-jt*, *é-des-é-jt*, vagy

ſzabad-í-jt, *édes-í-jt*, 's több illyen képekben, az *i* betűből lett *j* betűt az *éjt*, *ijt*, épebb formáló réſzének, nem pedig tudatlanságot fedező epentheticának.

2. AZ ENERGICA BETŰ.

Már az (*energiának*) hathatóságnak mitsoda értelmet ád Versegi a' maga eſze után? A' betűnek kettöztetésében áll, a' mint ö mondja, 's példában mutatja, *rázza*, sokſzor *j* betűvel pótoltatik, minden bizonnyal *írja*, *várja*, 's több illyen igékben (a' 40 lapon). Megínt nagy büntetés ez rajta, nevezetesen az ékesſzóſzeretésbéli visgálásnak megkisebbíttetett határja miatt: hogy így tébolyog vakoskodó tudatlanságában.

A' *j* betű az illyen példákban két okon jelenik meg. Elöſzör is ez a' kiejtés *ír-ja*, *vár-ja*, a' jelentő módnak jelenvaló idejében lehet: 's akkor a' *j* betű réſze a' harmadik egyes ſzemélyt formáló *vö*, *jö*, lehelletes névmásának; mellyben, a' ſzéphang kedvéért, a' ragaſztásban változik a' magánhangzó, *ja*, az eredeti *jö* helyett; eredeti formálással *ír-jö*, *vár-jö*, lehellet nélkűl *ír-ö*, *vár-ö*.

Másodſzor azon kiejtés a' parantsoló módban lehet, *ír-j-a*, *vár-j-a*: 's akkor a' *j* betű a' parantsoló módnak formálója; az *a* pedig a' harmadik ſzemélyt formáló, lehellet nélkűl való, puſzta *ö* névmása, eredeti formálással *ír-j-ö*, *vár-j-ö*.

A' süvöltő betűk után ez a' *j* betű, mind a' két esetben, akár réſze legyen a' *jö* névmásának,

akár a' parantsoló módnak formálója, maga is süvölt: *ráz-za*, és *ráz-z-a*, hajdan *ráz-ja*, és *ráz-j-a*, az eredeti formálással *ráz-jö*, és *ráz-j-ö*.

Ihol a' betü kettöztetés, 's a' kettöztetésnek kipótoltatása. Hogyan lehett erröl azt mondani, hogy (*energià*) hathatóság kedvéért esik: mikor azt a' formálás törvénye úgy hozza magával?

3. A' PARAGOGICA BETÜK.

Örömest vakoskodik Versegi: azért marad tudatlanságában. A' ragafztékok, úgy mond ö, magokban semmit sem tefznek; és a' megmutatásokra, hogy valóban mind jelentök, tsúfolódásokkal felel. A' maga feje után fzóll tehát a' paragogica betükröl (a' 40 lapon kezdetett magyarázatban). „A' paragogicák, mellyek a' fzó vé„géhez ragafztatnak. Illyenek *lan*, *len*, *an*, *en*, „e' fzókban: *addiglan*, *méglen*, *majdan*; *vifzen*, „*hifzen*, *tefzen*, *lefzèn*. A' paragogicák termé„fzetök azt hozza magával, hogy azokat tetfzésünk „fzerént elhagyhatjuk. Tsak az *ik* syllaba lett „fzükséges egynéhány verbumban, mikor velek „impersonaliter, vagy quasi impersonaliter élünk, „mint *efzik*, *esik*, *ifzik*." Minhogy az *ik* névmásával megbövült gyökerü igékröl vagyon már a' fzó: annak egy folytában más jegyzést is hozunk elö (a' 77 lapról). „A' *hat*, *het*, syllaba min„den egyéb formatiua után tétetik, mint *fojto*„*gattathat*. Az *ik* paragogicat eltörli, mint: *esik*, „*eshet*, *fázik*, *fázhat*; nem pedig *eshetik*, *fáz-*

„*hatik.* Kivévén a' passivumokat, mint *olvastat-*
„*hatik, jelentethetik.*"

A' mint mí tanúltuk, győző okokkal, nints a' mí nyelvünkben olly értelmű paragogica, mint Versegi veszi: felesleg utóljárúló betű, vagy szó, minden jelentés nélkül. Mí, ha élünk is ezzel a' nevezettel, tsak szokásból teszszük: azonban mindég utóljárúló ragasztékot értünk alatta, bisonyos jelentéssel. Ezen tehát az ellenkező ne kapdosson. Szóllunk az elönkbe adattakról.

a. A' *LAN, LEN,* SZAVATSKA.

Tudjuk velö sen, a' Bövebb Nyelvtanításnak Szószármaztató Részéből, a' *len,* és *lan,* szavatskának jelentését. Annak itt ezekben a' példákban erösítö értelme vagyon, igazán erősítés, *affirmatio:* a' mellyel akkor élünk, mikor erösen akarunk szóllani; okon tehát, és tzéllal, nem pedig oktalan tetszésünk szerént, tsak szószáporításra. Mikor azt mondjuk, *holtomiglan, addiglan:* erösen szóllunk, *sane, vsque ad mortem meam, eo vsque sane.* A' *méglen* nem ide való: *míglen* a' jó szóllás, *sane quousque.* Nem tud Versegi külömbséget e' kettö között: *még* annyi, mint *adhuc,* noch: *míg* pedig annyi, mint *quousque,* so lang. Adunk világosító példát is: *el nem hagyott még a' reménység; bizom, míg élek.* De viszszatérünk az elöbbenire. Elvesztettük ezen szavatskának igaz értelmét: azzal tehát úgy élünk tudatlanságunkból, mint feleslegvalóval. Versegi.

nek is így kell tehát botorkáznia tsodát támafztó nyelvfzépítésében.

b. AZ *AN*, *EN*, NÉVMÁSA.

Nem vefzödünk Versegivel, elég hogy mások értik Kedves Tanítónknak velös okait: mellyekkel fejtegeti a' névmásainak eredetöket, világosítja igaz jelentésöket. Az *en*, illö változással, *an*, *on*, mutató névmása, a' mint itt vétetik, foglalásban fzolgál nyilván való mutatásra: némelly névmásaiban, határozó mellékfzavakban, a' mellyek eredetök fzerént mind azon nevek, némü nemü hathatóságra; az ígékben harmadik egyes fzemélyt jelentésre.

1) A' NÉVMÁSAIBAN, 'S HATÁROZÓKBAN.

Mikor hathatóságra tefzfzük a' mutatást, a' névmásaiban, 's a' határozó mellékfzavakban, jó okon élünk ezen ragafztékkal: elhagyjuk ellenben, ha illyen tzélra nem nézünk. Ezen névmásai *az*, *ez*, könnyen mutatók, *is*, *hic*, *ille*, *iste:* de megbövülve *az-on*, *ez-en*, már hathatósban mutatnak, *is ipse*, *hic ipse*, *ille ipse*, *iste ipse*. Azonképen a' következö határozók, *majd*, *most*, igazán *mast* a' *ma* fzóból, *így*, *úgy*, *imígy*, *amúgy*, pufztán mondatnak: *mox*, *statim*, *e vestigio*; *nunc*, *hodie*, *hoc die*; *hoc modo*, *illo modo*; *ecce hoc modo*, *ecce illo modo*. De, ha megbövülnek, *majd-an*, *most-an*, *így-en*, *úgy-an*, *imígy-en*, *amúgy-an*, már hathatósban esnek: *e vestigio ipso*, *hoc ipso die*, *hoc ipso modo*, *illo ipso modo*, *ecce illo ipso modo*. Ide is fzolgál feljebb

tétetett jegyzésünk, hogy, elveſztvén ennek is eredeti valáságos értelmét, tudatlanságunkban tsak feleslegvalónak tartjuk, kiváltképen a' határozókban; mert a' névmásaiban tsak ugyan érzünk, ha mindjárt homályosan is, valamivel erösebb mutatást.

2) AZ ÍGÉKBEN.

A' nyelvnek története bizonyítja több ſzázadokra felmutató többláján, az állhatatosan, és közönségesen megegyező ſzokást: hogy a' harmadik egyes ſzemélyt jelentő *en* névmása mindenkor megtartatott ezen egynéhány ígékben, *le-ſz-en, te-ſz-en, ve-ſz-en, vi-ſz-en, hi-ſz-en*, azután ezekben is *metſz-en, vonz-on*. Tsak a' régiséget megvető, 's az ösi nyelvet vakmerően rontó tudatlan fő állhat ez ellen; de ez is tsak ſzégyenítő hanyat esésével, a' mostani zavarodásnak söpedékében.

c. AZ *IK* NÉVMÁSA.

Nagy ellensége Versegi ennek az *ik* névmásának. De, akármint törekedjék, erötlen tsavargásoknál egyebet nem hozhat fel a' mi Kedves Révainknak ingadozatlan megmutatása ellen: mellyet kiki láthat, és bátran megvisgálhat, mind a' Magyar Deákság Régiségeinek Első Kötetjökben, mind pedig a' Bövebb Nyelvtanításban. A' megáltalkodottal, haſzontalanság, nem is méltó, több okokkal külön viaskodnunk.

A' teljes régiség ellen tsak ſzégyenére tusakodik: mikor ezt az *ik* névmását már ſzinte a' jelenvaló időből is ki akarja puſztítani. Minde-

nütt egyaránt, valamint a' ſzenvedő ígékben, úgy a' többi mivelőkben, és középnemüekben, mellyeket a' közönséges egyenlő régi ſzokás azzal megbővített, meg kell annak maradnia még akkor is, mikor ezek az ígék tehetősökké leſznek. Tehát, valamint ezen ígékből, *e-ſz-ik*, *i-ſz-ik*, *ell-ik*, *gyón-ik*, *fek-ſz-ik*, *al ſz-ik*, *es-ik*, *fáz-ik*, *elmelked-ik gondol-kod-ik*, *kér-et-ik*, *ad-at-ik*, *ſzeret-tet-ik*, *olvas-tat-ik*, nyelvrontás nélkül senki sem hagyhatja el ezt az *ik* névmását: ſzintén úgy akkor sem mulathatja el, mikor ugyan ezek a' tehetős formalóval megbővülnek, *e-het-ik*, *i-hat-ik*, *ell-het-ik*, *gyón-hat-ik*, *fek-het-ik*, *al-hat-ik*, *es-het-ik*, *fáz-hat-ik*, *elmél-ked-het-ik*, *gon-dol-kod-hat-ik*, *kér-et-het-ik*, *ad-at-hat-ik*, *ſzeret-tet-het-ik*, *olvas-tat-hat-ik*.

Teljességgel nem igaz, tsak megſzédült főnek a' költése az: hogy a' *hat*, *het*, syllaba eltörli az *ik* paragogicát. Nyelvſzépítő névvel átsol ő a' nyelven. De mentse meg az Isten mennyei nyelvünket az illyen nyelvſzépítő átstól: kinek símító bárdja a' derék fából minden réſzről annyit vagdal; hogy végtére semmi ép darabja meg nem marad, 's egéſzen tüzre való forgátstsá leſzen!

C. HARMAD JEL.
A' RAGASZTÉKOKNAK A' GYÖKEREKTŐL VALÓ HIBÁS ELVÁLASZTATÁSOKBAN.

Versegi ſzoros határt vet a' ſzóvisgálásnak (a' 8, és 9 lapon). Nem engedi, hogy a' gyökér ſzavaknak, és ragaſztékoknak, eredetöket, 's

jelentésöket feszegesse. Tsak azt tartja valóságos szóvisgálásnak: hogy a' gyökér szavakat nyomozza, 's a' gyökerektöl a' ragasztékokat elválaszsza.

Ha az ékesszószeretésnek egyik fö foglalatossága, a' többi között, a' szavaknak eredetöket 's jelentésöket visgálás: mikor így beszéll Versegi, azt kell felöle gondolnunk, hogy nem tudja, mitsoda az ékes szószeretés, 's annak tsak színével kérkedik. Nem tudja, mi a' szó visgálás, a' szó eredet, az *etymologia*, az *originatio*. Eelejébe kell adnunk Isidornak, több szavakkal, értelmesen megfejtö magyarázatját. (*De Origionibus Libr. I. Cap. XXVIII.*). „Graeci, cum notationes, „et origines verborum inquirunt, etyma rimari „dicuntur; Latini proprium, et proprietates at„tendere, id est, etymologias. Vnde Grammati„ci illi, qui de proprietate sermonum scripserunt, „vt Nonius, Marcellus, et alii, nihil aliud vo„luerunt, quam etymologias verborum, et veri„ritates, et origines considerare. Apud illos haec „omnia eadem sunt: origo, proprietas, signifi„catio, proprium, quae vno verbo Graecis ἐτυ„μολογίαι dicuntur.“

Hallja, 's látja már szemeivel is az eredeteket, a' jelentéseket. És ugyan ezeknek megvisgáltatások olly szükséges: hogy ennek híjával tsak azt sem teheti jól; a' mire ö botsátkozik kitsiny határral, hogy a' gyökerektöl a' ragasztékokat elválaszsza. Ettöl a' világosító tudománytól megfosztatva, nem tsoda, hogy ezen kisebb

foglalatossága is tele vakoskodó tudatlansággal. Látók már ennek némelly jeleit, tsak ezen fogyatkozásból is, az eddig megjelentett hibákban: de innentúl az illyeneket egyenesebben mutatjuk.

1. A' *SZIK* RAGASZTÉK.

Kitefzi (a' 77 lapon) a' *fzik* formálót, rofz elválafztással, és hamis állatással. „A' *fzik* for-„mativa is elesik elöle (a' *hat het* syllaba elöl) „az irregularisokból, mint, *i-hat*, *e-het*, *nyug-„hat*, *tseleked-het*, *ad-hat*, *fek-het*."

A' két elsö íge egyenesen így vagyon, *i-fz-ik*, *e-fz-ik*. Itt fzemélyt formáló névmása az *ik*: az *fz* betű pedig az *i*, és *e*, igaz gyökérnek süvöltö lehellete; melly, a' jelenvaló idönek fzemélyeit formáláson kivűl, egyébütt elfzokott egéfzen vefzni. Ezt a' kétfélét, illyen öfzvefogással *fz-ik*, egy formálónak, 's kiváltképen íge formálónak, itt ugyan nem vehetjük.

A' többi közűl a' három ígének kétféle a' képe: az *ofz*, *ufz*, *üfz*, egéfz formálóval, *nyug-ofz-ik*, *al-ufz-ik*, *fek-üfz-ik*; 's a' formáló magánhangzójának kifzorúlásával, *nyug-fz-ik*, *al-fz-ik*, *fek-fz-ik*. A' negyediknek képe háromféle: az *efz* formálóval, melly egy az elöbbenivel, azután ittis a' magánhangzónak elmaradásával, végtére *ed* formálóval, a' süvöltö *fz* betünek *d* betüvé létele-lével, *tselek-efz-ik*, *tselek-fz-ik*, *tselek-ed-ik*. A' fzemélyt formáló névmása, millyen itt az *ik*, az íge formálóktól mindég elmarad, és tsak maga az íge formáló jelentetik: tehát itt is rofzúl mon-

datik az öſzvefoglaltátott *ſz-ik* egy formálónak; roſzúl mondatott volna még a' másik teljes képpel is, *oſz-ik*, *uſz-ik*, *üſz-ik*.

Kettő ezekben a' jelentés: az *öſz* annyi mint *fit*, az *ik* pedig *ille*. *Nyug-oſz-ik* tehát, *al-uſz-ik*, *fek-üſz-ik*, *tselek-eſz-ik*, *tselek-ed-ik*, az elsö gyökereket név képében véve, igazán ezt jelenti: *quies-fit-ille*, *quiescit*; *somnus-fit-ille*, *dormit*; *situs-fit-ille*, *situatur*, *iacet*; *opus-fit-ille*, *operatur*, *agit*, *facit*. A' formálónak kiſzorúlt magánhangzója a' jelentést nem rontja: mert megmaradott a' mássalhangzója, a' mellyben vagyon a' jelentés ereje.

Ezekről a' rendetlen igékről, a' harmadik ſzemélyt formáló névmásának elhagyatásával, tsak azt kellett volna mondani, a' mit a' nyelv története nyilván mutat: hogy, az elsők lehelletöktől, a' többiek pedig, mind egéſz, mind betűfogás nélkül való formálójoktól megválva, tsak eredeti, *i*, *e*, *nyug*, *al*, *fek*, gyökereikben veſzik magokhoz a' tehetős, *hat*, *het*, formálót, az *ik* névmásának viſzſzatérésével, *i-hat-ik*, *e-het-ik*, *nyug-hat-ik*, *al-hat-ik*, *fek-het-ik*. Különös a' *tselek-eſz-ik*, ige, melly ezen képében nem leſzen tehetőssé, hanem tsak a' másikban, megtartatott formálójával, *tselek-ed-ik*, *tselek-ed-het-ik*.

Nem igaz, ismét azt kell mondanunk, 's a' közönségesen megállapodott mindenkori ſzokás ellen való állatás, hogy ezekben is a' *hat*, *het*, eltörli az *ik* névmását: mind Szolnoki nyelvron-

tó tsodák az illyen képek, *i-hat*, *e-het*, *nyug-hat*, *al-hat*, *fek-het*, *tselek-ed-het*.

A' rendetlen ígéket ha valaki látni akarja teljes világossággal megfejtetve: olvassa Kedves Tanítónknak megbetsülhetetlen Bövebb Nyelvtanítását.

2. *OZ*, *OZIK*, ÉS *ZIK* RAGASZTEK.

Halljuk, mit tsinál Versegi az eredeti *oz* formálóval (a' 89. lapon). „*oz*, *ez*, *öz*, *az*, *ez*, „és vocalis nélkül *z*, sok actiuumot, és egyné- „hány neutrumot formál: *aranyoz*, *ezüstöz*, *ál*- „*doz*, *érez*, *ellenez*, *ellenz*, *aláz*, *sóz*, *elöz*. — „*Ozik*, *ezik*, *özik*, *azik*, *ezik*, sok neutrumot for- „mál: *távozik*, *ſzármazik*, *dohányozik*, *gyökere*- „*zik*, *akadozik*, *repedezik*. — Sok neutrumok *ik* nél- „kül olly jók, hogyha nem jobbak, mint *ik* pará- „gogicával: *távoz*, *dohányoz*, *gyökerez*, *öltöz*, „*ágaz*. — *Zik* egynéhány impersonalis verbumot és „sok neutrumot formál: *ágzik*, *ſzemzik*, *rögzik*."

Mivel nem tudhatja Versegi, söt tudni sem akarja, mit jelentenek a' formálók: ſzükségesképen így kell még a' világosokban is vakoskodnia. Külön beſzéll ö az eredeti *oz* formalóról, mellynek magánhangzója illöképen változik. *ez*, *öz*; még azt is jelenti, hogy sokſzor puſztán a' *z* magánhangzója nélköl marad. Erre már okos válaſztást várhattunk volna töle: hogy ugyan ezen *oz*, igazán ígéket formáló ragaſzték, egéſz képében, és puſztán a' *z* magánhangzóját elveſztve, sok közép nemü ígékben, harmadik ſzemélyt jelentö *ik* ragaſztékkal ſzokott megbövülni. Következöképen

pen kettő ez, 's nem egy. Ő azonban a' kettőből kétſzer tsinál egyet, *oz-ik*, és *z-ik* külön tétetett képekben.

Rajta a' megvettetett régi jó ſzokásnak terhes büntetése: hogy még a' példákat is tudatlanúl zavarja. Mert némellyeket megfoſzt az *ik* névmásától, mint az *áld-oz* igét; holott ezt a' jó ſzokás állandóúl megbővítve mondja, *áld-oz-ik*: némellyeket azzal bővít, *akad-oz-ík*, *reped-ez-ik*, holott ezeket azon jó ſzókás mindenkor így ejtette, *akad-oz*, *reped-ez*. Illy vakoskodó tudatlanságában, hogy hol kellene mondania, és hol kellene elhagynia az *ik* névmását, a' maga tetſzése ſzerént végez, hibájának fedeztetésére: hogy sok közép nemű igék, nem tsak jók, de még jobbak *ik* nélkűl, hogy sem azzal, *távoz*, *dohányoz*, *gyökerez*, *öltöz*, *ágaz*. Tartsa ezeket magának az ő ſzépítette Szolnoki nyelvében: mí a' mí Ditső Eleinkkel egyedűl a' megbővűltek mellett maradunk, 's ezékben is fentartjuk nyelvünknek tiſzta épségét, *táv-oz-ik*, *dohány-oz-ik*, *gyöker-ez-ik*, *ölt-öz-ik*, *ág-oz-ik*, *ág-z-ik*.

3. *ÁSZ*, ÉS *ÖK* RAGASZTÉK.

Helyesen válaſztja el Versegi a' gyökerektől a' ragaſztékokat: ha mindjárt nem is tudja azoknak jelentésöket. Jeles bizonyságai meg nem botló tehetségének tsak ezen válaſztások is: *kal-áſz* (az 59 lapon); *üst-ök* (a' 62 lapon).

Íme' ſzármazatokban *hal-áſz*, *vad-áſz*, *kert-éſz*, *méh-éſz*, kettő a' jelentés: az elsőt adják a'

gyökerek azon dolgoknak képzeleteikkel, a' mellyeknek neveik, *hal*, *vad*, *kert*, *méh*; a' másikat támaſztja az *áſz*, illö változással *éſz*, ragaſzték, az eredeti nyelvnek igaz ſzavatskája, és itt ugyan réſzesülö képében, *búnó*, *gondoló*, *foglalatoskodó*; mind a' két jelentést egybefoglalva, *hallal-bánó*, *váddal-bánó*, *kerttel-bánó*, *méhhel-bánó*. Ezen kettös jelentés megvagyon a' Latán ſzavakban is, *piscator*, *venator*, *hortulanus*, *apiarius*; a' *dolog*, és a' *dologgal bánó* együtt értetik. A' *kaláſz* név, Latánúl *arista*, *spica*, tsak egyes jelentéssel vagyon. Versegi elválaſztja még is: ollyan neki *kal-áſz*, mint *hal-áſz*. Gyökér a' *kal*. Ne kérdezzük töle, mit jelent: mert erre azt feleli, hogy *néma* gyökér. Az *áſz* is *néma*. Két *némából* egy *ſzóllót* tsinál ö: elég a' neki, nekünk is meg kell azzal elégednünk. Mire jut Versegi, mikor tsak a' puſzta válaſztással foglalatoskodik! Vakon, 's tudatlanúl még az el nem válaſztatható ſzót is elválaſztja. Tót ſzó ez, igazán *kláſz*, azon jelentéssel *spica*, tsak egy betüfogású: a' Magyar ajak oſztotta azt két betüfogásra, könnyebb kimondással, *kaláſz*.

Ha ezen *kal-áſz* ſzót íme' válaſztással a' *hal-áſz*, *vad-áſz*, 's több illyen ſzavaknak hasonlóságokra fogja Versegi: a' *kir-ály* ſzót is azon oſztással, a' *dag-ály*, *aſz-ály*, 's több illyen ſzavaknak hasonlóságokra foghatja. A' *kir* tehát gyökér leſzen, az *ály* ragaſzték, még pedig mind a' kettö *néma* külön vétetve, de egybe foglaltatva

már *ſzólló*. Azonban bele ſzóllanak itt is a' Tótok. Egy betű fogású *král* ſzavokat, azon jelentéssel, *rex*, mi két betűfogásúvá tettük, *kerály*, *király*, tsak könnyebb kimondás kedvéért. Mind a' két ſzóról, valamint a' *királyról*, azonképen a' *kaláſzról* is, olvashatta ezeket Versegi több Íróinkban: mí dolog, hogy még is úgy vakoskodik, 's olly tudatlan?

Az *üstök* ſzónak eredetét még tsak kivánnunk sem lehet töle: mert ez ugyan sokkal nagyobb titok. Egyedűl a' mí Kedves Tanítónk tudja ezt megfejteni. Az *üstök* igazán egybe foglaltatott ſzó, *üs*, és *tök*, két külön álló ſzavakból. Ezekkel e' napiglan élnek az Eſztek: *üs* nálok *haj*, *Haare*, *tök* pedig *tsomó*, *Zopf*. A' réſzekkel nem élésünk miatt régen elveſztettük már azoknak külön vétetett jelentésöket: azért tsak homályosan értjük, de még is bövebben egy jelentésnél, hogy mit teſzen a' foglaltatott; hajat sem, tsomót sem magán, hanem együtt mind a' kettöt; közönséges magyarázattal *caesaries*, *coma*.

BÉFEJEZÉS.

Alig vagyon Verseginek tsak egy levele is, akár Tiſzta Magyarságát veſzſzük, akár Német Magyar Nyelvtanítását; a' mellyen éktelen fogyatkozásai, vagy egyik, vagy másik, vagy harmadik képen ki ne ütnének. Sokſzor egy kis helyen tsoportosan rohannak elö, egymással öſzveſzövetve, a' nem igaz mondás, a' magával ellen-

kezés, 's a' vakoskodó tudatlanság. Ezekhez járúl a' tsúfolódó rosz indúlat, oktalan kérkedés, szörnyű vakmerőség. Sokképen neveztük mát hibáit: de még sem írhattuk meg igazán. Az Ambiai Pap szédült fővel úgy zavart valaha a' Zsidó Nyelvtanításban; 's úgy garázdálkodott másokon, kik egyenes jó úton jártak. A' mint erről szóllott méltó neheztelésében a' Nagy Schultens (pag. 23.): hogy vége legyen már világosan eligazúlt perünknek, béfejezésképen úgy kell nekünk is Versegiről szóllanunk. „Quo nomine tantam adficiam temeri„tatem, non inuenio. Hoc non est illudere tantum „Orbi Erudito, sed etiam insultare Publicum, „suamque in eo famam, parum curent necesse est, „qui talia scribere audent.“ A' Nagy Közönség, az Országlás, mellynek hatalmával akarná ő rémítő éktelenségeit támogattatni, méltán megbúsúlt méltóságának sérelmén. Kárhoztatja a' tévelygőnek, Érdemes Tanítónkra, reánk, és annak Mennyei Tanítására írígyűl hányatott mostkolódásít. Tapsol örömében nemes eltökéllésünknek: hogy, megútálván az ámítót, állhatatosan hallgatunk valósággal győző Kedves Oktatónkra. Kit nyomos ideig tartson a' Kegyelmes Isten jó egészségben, boldog állapatban, Hazánk Nagyjainak kedvökben: hogy Nyelvünk titkait, felséges tulajdonságait, igaz eredeti épségét, a' mint kezdette, olly szerentsésen minden részeiben teljesen megmutathassa; Gondos Nemzetünknek tisztán megtért fő kintséből áradó vigasztalására, 's fenmaradó örök ditsőségére!

NEVEZETESEBB

BIZONYSÁGOK,

MELLEK

RÉVAI MIKLÓSNAK

FŐKÉPEN A' MAGYARSÁGBAN, AZUTÁN EGYÉB TUDÓS ÍRÁSOKBAN IS, JELESKEDŐ NEMES IGYEKEZETÉT, 'S HIVATALAIBAN HASZNOSAN BUZGÓDÓ HÍVSÉGÉT MAGASZTALJÁK.

Olly állapatban vagyon a' mí Kedves Tanítónk, a' gonofz írígykedésnek törekedése miatt: hogy a' mellette fzólló Jeles Bizonyságokat, kérkedésnek vétke nélkül, tekíntetének védelmére, maga is bátran felhozhatja, Plutarknak józan tanítása fzerént. Feddhetetlen tehát tselekedete: hogy azokat a' mí kérésünkre nekünk engedte azon végre. Mint egy paizsúl elöre botsátjuk a' rágódók ellen Plutarknak velös fzavait: azután hozzuk elö a' Nevezetesebb Bizonyságokat, három ofztályban, a' mint a' tzímben kitevök.

Cuius recte facta culpantur, is ea si laudat, omnino veniam meretur, et reprehensione vacat: videtur enim non exprobrare, sed defendere.

Quemadmodum eos, qui inter ambulandum sese erigunt, ceruicemque sublimem attollunt, stolidos, vanosque putamus; qui in pugillatione,

vel pugna, seipsos excitant, eos laudamus: sic vir, fortuna iniqua, vbi se rectum statuit, atque reluctatur, tanquam pugil conferens manum; non molestus, aut ferox, sed magnus esse videtur, atque inuictus.

Seipsum absque culpa reprehensionis laudare aliquis potest, si calumniae, aut accusationis depellendae gratia hoc faciat, vt Pericles: ac mihi quidem vos irascimini, ei viro, qui nemini vestrum cedo vel peritia rerum, vel elocutione intellectarum, vel amore patriae, vel pecuniae despicientia. Non enim crimen modo arrogantiae, vanitatis, et ambitionis effugit tunc de se magnifice loquendo: sed et altitudinem animi, et virtutis declarauit magnitudinem, eo ipso inuidiam opprimentis; quod deiici se, et frangi, non est passa.

Plutarchus de Sui Laude.

A' MAGYARSÁGBAN JELESKEDŐ NEMES IGYEKEZETRŐL SZÓLLÓ BIZONYSÁGOK.

BARÁTSÁGOS LEVELEKBŐL. EX LITERIS FAMILIARIBVS.

Iosephi Tumpacher, in Lyceo Episcopali Jaurinensi Linguarum Orientalium, et Sacrae Scripturae, nunc vero in Regia Scientiarum Vniuersi-

tate Pestinensi, Linguae, et Hermeneuticae Noui Testamenti Professoris Publici Ordinarii.

Quod opus, industia, eruditione, ingenioque tuo dignum mihi transmiseris: ago tibi, quas possum, gratias maximas Superasti exspectationem, quam non vulgarem dudum foui, de opere hoc: cuius ante paucos annos velut prima lineamenta mihi adumbraueras. Miratus sum non minus tuam in his salebrosis tractandis dexteritatem, ac stupendam laboris patientiam; prorsusque mihi e paucis hucdum delibatis persuadeo, neminem fuisse in praesens: qui seu linguae naturam tam fuerit profunde scrutatus; seu tantum adhibuerit exterorum subsidiorum apparatum. Quod cum non postremum sit meritum, inde tamen maiorem puto laudem tuo accedere ingenio: quod sterile, et plerisque insipidum argumentum ita ornasti; vt grammatices taedia, philosophica velut tractione condires, ac prope depelleres. Vale. Jaurini, 1804. 12 Apr.

Hebraeae Linguae salebris immoranti opinione citius Nicolai se obtulit dies: primis igitur Festi vesperis, quod praesentibus solum conueniat, vota reddo absenti tibi. Incolumem te, atque beatum, a primo amicitiae nostrae tempore optaui semper; idem vero nunc multo etiam cupio ardentius: quod rebus, et honestissimis, et vtilissimis scio deditum esse te; quas, nisi te auctore in lucem prodeant, aeternum sepeliendas haud vane metuo. Deus igitur ter optimus maximus te bonarum artium, tam felicem, quam indefessum

cultorem quam diutissime conseruet sospitem. — Jaurini, 1804, 5 Dec.

Aegre fero perpetuam aegritudinem tuam, quem literis quam diutissime superstitem cupio, et sospitem; atque illud multo aegrius: quod nec animo valeas, tibique, cui otium maxime opus est, communi hac temporis nostri cum calamitate, aemulorumque odio, et inuidia, perpetuo sit conflictandum. Sed seculorum hic omnium mos est: vt, absente licet inuidia, plerosque praeiudicia praepediant; ferantque moleste pro veteribus, et solitis, noua sibi ingeri, quamuis meliora. Quantum ego intelligo peregrinus in arte, eo rem iam perduxisti; vt apud posteros, qui, sine ira, et odio iudicant, firmam laudem obtineas: quam in plerisque disciplinis tribuere hodiē solemus summis quibusque Restauratoribus; qui, arbitraria maiorum sancita repudiantes, praesentem gloriam, firmitatemque in omni prope studiorum genere, suo ingenio pepererunt. — Jaurini, 1805, 26 Apr.

Esaiae Budai, in Reformato Collegio Debretzinensi Historiae Vniuersalis, Graecae, et Latinae Literaturae Professoris, Inferiorumque Scholarum Inspectoris.

Örömmel vettem a' Nagy Érdemű Professor Úrnak Magyar Régiségekröl íratott Munkájának Elsö Réfzét; mellyel engemet, esméretlen létemre, megajándékozni méltóztatott: de még nagyobb örömmel olvastam azt; látván minden soraiban

a' nagy ſzorgalmatosságot; az egyenes, és erányos ítéletet, a' réſzre nem hajlást, az éles elmét, az ellenkező értelműek eránt való maga mérséklést; egy ſzóval, látván abban egy Bölts Magyar Literatort, kivel a' Nemzet, most is, ezek után is mindenkor ditsekedhetik. — Debretzenben. Dec. 14 napján, 1803.

Mathiae Rát, Augustanae Confessioni Addictorum Ecclesiae Jaurinensis Ministri.

Szégyenlem, hogy olly betsesen megújíttatott ſzívességednek meghálálását illy sokára halaſztottam. Betses vala, megelégedett voltodról, és megtért egéſzségedről való tudósításod. Betses az ajándék, leginkább, hogy jeles elmédnek, ez orſzágban valóban tsodálásra méltó ditső munkásságodnak, gyümöltse.

Igaz, 's ugyan mértéklett ítélettétel az: hogy a' Magyar Világ réſzre hajló, magával tusakodó, 's ugyan azért semmire sem mehető. De még is vallyon lehetnek e benne ollyanok, a' kik, kivált hivatalodat tekíntve, munkád ellen zúgolódnak, a' vagy azt oltsárolják? Ha vagynak, mondjad háládatlannak: 's megmondottad, a' tudományok, 's tudósok eránt való erköltsét. Réſzemről útálnám, de nem illik; gyűlölném, nem ſzabad. Holtomig ſzánakodom rajta.

Érted mit ítélek ez utóbbi munkádról is. Ha egy 's más dologban másképen vélekedem, mi ſzükség fitogatnom? Jó az, a' mit írtál, 's annyival is jobb, hogy jobbra, többre, nagyobbra

mutat, öſztönöz, segít. Adjon Isten többre erőt, és egéſzséget. De kérlek, felettébb ne bizzál ahhoz, hogy győzöd a' munkát, valamint ſzinte ifjantan: hanem kémelljed magadat, hogy tovább haſználhass. Ez az ohajtás legyen, ſzüntelen fenmaradó tiſzteletemnek, és ſzeretetemnek jelensége. Írám Nagy Győrben, Kis Aſzſzony havának 23 napján, 1804.

Georgii Aranka de Zágon, Assesoris ad Regiam Tabulam Judiciariam Magni Principatus Transiluaniae.

A' Magyar Grammaticának két első réſzét, egy darabba köttetve, igen is, a' mint írtam volt, vettem. Újra köſzönöm is, hogy mély és ſzéles tudományának azzal a' kintses tárházával engemet megajándékozni méltóztatott. Nem olvashattam, és nem olvashatom, mert gyönyörűségből elöveſzem sokſzor, sem ezt, sem az Antiquitásokat, megilletődés, és érzékenység nélkűl. Mert soha, a' mióta a' Magyar Nyelv fenvan, annak terméſzeti tulajdonságainak kifejtetésökben ollyan érdemessé nem tette senki magát, mint a' Tiſzteletes Úr. — Maros Vásárhely. Jan. 22 napján, 1805.

Emerici Sáfár, Juris Vtriusque Doctoris, Professoris Politicarum Scientiarum, et Stili Curalis, in Regia Academia Magno Varadinensi.

Duo Volumina, Antiquitates quippe Literaturae Hungaricae, et Elaboratiorem Grammaticam; vna cum adnexis Nunciis mihi submissa

percepi: quae horis succisiuis diligenter voluo, et in admirationem rapior; quomodo, tam breui temporis interuallo, haec praeclara Patriae Literaturae opera elucubrare potueris; praesertim cum diuersarum linguarum monimenta in auxilium adhibere debueris. Multi vna mecum Patriae amantes longaeuam tibi precantur vitam: vt, quae concepisti animo, ea ad exitum perducere valeas. Vtinam Maecenates nancisceris, qui industriae tuae, temporum iniuria multa difficultate laboranti opem ferrent! Sed, proh dolor, pauci in Patria reperiuntur nostra. — M. Varadini, 21 Aprilis, 1805.

HAZAI, ÉS KÜLFÖLDI TUDÓS ÍTÉLETEK. ERVDITAE RECENSIONES DOMESTICAE, ET EXTERAE.

ZEITSCHRIFT VON UND FÜR UNGERN.

Jahrgang 1803. August.

Vierten Bandes zweytes Heft.

Antiquitates Literaturae Hungaricae. — Volumen I. quod complectitur duas allocutiones funebres, genuinae veteri pronunciationi restitutas, et commentario grammatico illustratas. Monumentum inter Manuscripta Hungarica, quae sciuntur, omnium vetustissimum. Studio, et opera *Joannis Nicolai Révai.* Presbyteri Sec. Dioec. Jaur. Linguae, ac Literaturae Hung. Professoris p. o. in Reg. Sc. Vniuers. Petsinensi. Pestini, typis Math. Trattner. MDCCCIII. 360 pagg. in 8. mai.

Mit vollem Rechte glaubt Ref. das vorliegende Werk als eines der gründlichsten, und wichtigsten, für die ungrische Sprachforschung empfehlen zu dürfen. Der in der Schriftsteller Welt schon lange rühmlich bekannte Vf. desselben vereinigte mit der richtigen Kenntniss seiner Muttersprache, und der damit zu vergleichenden verwandten Sprachen, auch glücklicher Weise einen bessern Geschmack, ungemeinen Scharfsinn, beyspiellosen Fleiss, und patriotische Vorliebe für diese Gattung gelehrter Untersuchungen.

Schon vor zwanzig Jahren hatte er eine kleine Abhandlung über denselben Gegenstand, der in dem gegenwärtigen Buche so vollständig ausgeführ ist; verfasst: aber wiederhohlte Forschungen, und fortgesetztes Nachdenken darüber, brachten Ihn auf so viele neue Ideen, und Resultate, dass jetzt ein so interessantes Werk daraus entstehen musste.

Eigentlich ist es also, wie schon der Titel zeigt, ein vollständiger grammatischer Commentar über die zwey ältesten ächten Denkmäler der ungrischen Sprache, die wir bisher aufzuweisen haben. Beyde sind liturgische Formulare von Leichenreden, welche von dem Priester bey Begräbnissen am Sarge des Verstorbenen vermuthlich abgelesen zu werden pflegten. Sie stehen handschriftlich in einem pergamenen Missalcodex, der in der Collegiatkirche des h. Martin zu Pressburg aufbewahrt wird; sind aber bereits von *Sajnovits*

in ſeiner *Demonſtratio Idioma Vngar. et Lapp. idem esse*; von *Koller* in ſeiner *Hist. Epp. Quinque-eccl.* (und von *Belnay*, in der *Hist. liter. et bon. art. in Hung.*) aber nicht ganz richtig, in Druck herausgegeben worden. Nach allen innern und äuſſern diplomatiſchen Merkmalen gehört jener Codex, wie Hr. Probſt *Koller* beweiſt, und der Vf. weiter ausführt, in die Jahre von 1192 bis 1210. Wie verſchieden war die damalige Mundart von der in unſern Zeiten üblichen! Sehr wenige Ungern würden es, auch mit dem angeſtrengteſten Bemühen, ſo weit bringen, die erwähnten Reden vollkommen zu verſtehen, und grammatiſch zu erklären. Unſer Vf. hat daher dieſe Mühe über ſich genommen, und zwar, wie Ref. glaubt, zum groſsen Vortheile der ungriſchen Sprache. Denn es iſt beynahe unglaublich, wie viele Eigenthümlichkeiten dieſer Sprache, die jetzt faſt gar nicht mehr beachtet, oder gekannt werden, hier aufgedeckt, und erklärt ſind; und die uns nun auf ſichere Grundſätze leiten können, wornach die weitere Bildung, und Bereicherung der Sprache fortgeſetzt werden ſollte. Was *Gyarmathi*, und *Beregſzáſzi*, in neueren Zeiten ſo glicklich begonnen haben, wird hier zum Erſtaunen weit fortgeführt, und näher ans Ziel gerückt.

Bey dem Reichthum von Bemerkungen, die Ref. hier als vorzüglich, und für Kenner intereſſant, auszeichnen könnte, iſt es unmöglich ſich in ein näheres Detail einzulaſſen. Kein Unger,

dem gründliche Kenntniſs, und Ausbildung seiner ſprache am Herzen liegt, wird dieſs Buch ohnehin ungeleſen laſſen.

Nur das fügt Ref. noch dazu: daſs unſer Vaterland die Herausgabe dieſes Werkes, das lange ſchon zum Drucke fertig lag, nur der edelmüthigen Unterſtützung des würdigen Probſtes von *Rátóth*, *Michael* v. *Paintner*, zu verdanken habe; dem es anch der Vf. in einer eleganten, herzlichen Zueignungsſchrift gewidmet hat.

L. S.

Num. 143.

ALLGEMEINE LITERATUR ZEITUNG.

Sonnabends, den 12. May, 1804.

Neuere Sprachkunde.

Peſth bey Trattner. *Antiquitates Literaturae Hungaricae.* Volumen I. quod complectitur duas allocutiones funebres genuinae veteri pronunciationi restitutas, et commentario grammatico illustratas, monumentum inter Manuscripta Hungarica, quae sciuntur, omnium vetustissimum. Studio, et opera *Jo. Nic. Révai.* Presbyteri Secularis Dioec. Jaurin. linguae, ac literaturae Hung. Prof. P. O. in R. Sc. Vniu. Pest. 1803. 8.

Durch dieſes Werk, eines der wichtigſten Producte der Magyariſchen Sprachforſchung, erwirbt ſich der Vf. die gerechteſten Anſprüche auf den Ruhm, einer der erſten ungriſchen Philologen zu ſeyn. Die hier meiſterhaft erklärten zwey Lei-

chenreden ſtehen in einem handſchriftlichen Miſsal in der Bibliothek des Presburger Dumkapitels, welches ehedem dem Altofner Kapitel gehörte, und nach *Pray's* Unterſuchung zu Anfang des XIII. Jahrh. geſchrieben wurde. Beide Leichenreden haben ſchon *Sajnovics*, und *Koller*, bekannt gemacht; richtiger giebt ſie aus dem Original der würdige Vf., und ganz ihm gehört das Verdienſt der jetzt hinzugekommenen vortrefflichen Erläuterung. Man darf ſein Werk als eine feſte Grundlage zur Geſchichte der Entſtehung, Entwickelung, und Ausbildung der ungr. Sprache anſehen; auf welche ſodann in den folgenden Bänden nach chronologiſcher Ordnung fortgebaut werden kann; ſo daſs die letzten Reſultate ſowohl zur Begründung eines richtigen grammatiſchen Syſtems der ungr. Sprache, als zur Bereicherung des Wörtervorraths, und endlich zur richtigen Scheidung und Analyſe deſſen führen werden; was die ungr. Sprache mit den finniſchen urſprünglich gemein habe; wie ſie in ihrem Bau, und in einzelnen Worten, an die orientaliſchen Sprachen ſich anſchlieſſe; und was ſie nach und nach aus dem Slaviſchen, und andern europ. Sprachen, für Worte entlehnt, und ſich eigen gemacht habe. Vorzüglich merkwürdig iſt es, daſs der Vf. zur Erklärung alter ungr. Wurzelwörter, und ſogar alter Wortformen, ſich mit ſo viel Vortheil der lappländiſchen, eſthniſchen, und finniſchen Sprachen bediente; indem er den

Spuren eines *Sajnovics*, und *Gyarmathi*, folgte. Schade, daſs des Aboer Prof. *Porthan* verſchiedentlich herausgegebene Schriften über die Sprache, Sitten, Alterthümer, und Herkunft der Finnen, auſſerhalb Schwediſch Finnland ſo ſelten, und in Ungern noch gar nicht bekannt, auch weder von dem Vf. noch von andern bisher zu Rathe gezogen ſind. In Rückſicht der von Slaven entlehnten ungr. Wörter erklärt ſich der Vf. auf eine viel liberalere Art, als andere magyariſchen Philologen, die ſichs zur Schande anrechnen jene Entlehnung zuzugeſtehen: da ſie doch im Grunde, nur das hohe Alter, und die groſſe Simplicität der magyariſchen Sprache, (ſo wie die vorhergehende durchaus nur nomadiſche, und kriegeriſche Lebensart der Magyaren) beweiſt. So z. B. ſtammt das Wort *malaſzt*, Gnade, offenbar vom ſlaviſchen *miloſt* — und die Leichenrede aus dem Anfange des XIII. Jahrh. hat gerade dieſe Form. Das heutige ungr. Wort *tömlötz*, Gefängniſs, heiſst in der alten Leichenrede *timnuca*, und kommt alſo der ſlaviſchen Urform *timnitza* augenſcheinlich näher. Wie übereilt man aus ſolchen alten, dem Slaviſchen ſich mehr nähernden Formen, ſo wie aus der vor Alters üblichen, und auch in der Leichenrede gebrauchten Form der Dativen, und Ablativen, geſchloſſen habe; der Vf. der Leichenrede ſey kein Magyar geweſen; erweiſt Hr. *R.* augenſcheinlich. So z. B. ſagt man jetzt in Ungr. der Euphonie wegen im Dativo *halálnak*,

lálnak, dem Tode; in der alten Leichenrede heiſst es aber *halalnec.* Der Vf. hätte ſich hier auf den *Anonymus B. Reg. Not.* berufen können (Vgl. *Cornides Vindiciae Anonymi* etc. p. 210.) welcher ſeine Dativen eben ſo antieuphoniſch bildet. Merkwürdig iſt, daſs manche alte Formen noch heut zu Tage im magyariſchen Sprachgebrauch der Siebenbürgen ſich fort erhalten. So z. B. ſagt man in Ungarn: *megnevetnénk őket* — in Siebenbürgen hingegen richtiger, und nach dem ältern Gebrauch, *megnevetnök* (wir würden ſie auslachen); der Unger ſagt: *méltóztasson* (er beliebe), der Siebenbürge richtiger, und altförmig, *méltóztassék.* Ein aufmerkſamer Beobachter müſste bey den Gebirgs Széklern noch auf mehr ſolche jetzt noch übliche alte Formen ſtoſſen. Ein glücklicher Umſtand für die Forſchungen des Vfs. iſt auch dieſer, daſs er das Hebräiſche verſteht, in ſo fern auch manchmal den Orientalismus zur Erläuterung des Magyarismus zu Rathe zieht; jedoch bietet er hierin dem Hrn. *Beregſzáſzi* weit weniger die Hand, und findet weit gröſsere Hülfe in den finniſchen Sprachen. Der zweyte, und dritte Band dieſes wichtigen Werks, deſſen baldige Fortſetzung Rec. von Herzen wünſcht, ſoll eine noch ungedruckte, und wenig bekannte alte ungr. Überſetzung mancher Stücke des Alt. Test., die der Vf. dem *Ladislaus Báthori* zuſchreiben, und ins J. 1450 hinaufrücken zu können glaubt, ſammt einer Erläuterung enthalten. Mit Intereſſe

lieſt man die Reihe der dem Vf. bekannten alten Denkmäler der ungr. Sprache S. 21—34. in chronol. Ordnung. — Am wenigſten gefiel Rec. das vom Vf. vorgeſchlagene neue Alphabet S. 58. für die magyar. Sprache. Wo noch viel neu zu bauen iſt, muſs man das vorhandene Gebäude nicht wieder einreiſſen.

ZEITSCHRIFT VON UND FÜR UNGERN.

Jahrgang 1804. September.

Sechsten Bandes Drittes Heft.

Elaboratior Grammatica Hungarica. Ad genuinam patrii ſermonis indolem fideliter exacta, affiniumque linguarum adminiculis locupletius illustrata. Studio, et opera *Joannis Nicolai Révai*, Presb. Sec. Diec. Iaurin. Linguae, ac Literaturae Hung. Professoris p. o. in Reg. Scient. Vniuersitate Pestinensi. Duo Volumina in totidem Tomos subdiuisa. — Voluminis I. Tomus I. et II. Pestini, typ. Math. Trattner. MDCCCIII. 535. pagg. in 8. mai.

Die Hoffnung, bald alle vier Theile dieſes wichtigen Werkes vollendet zu ſehen, hatte den Ref. bisher davon abgehalten, die einzeln erſchienenen zwey erſten Theile ſo früh, als ſie es wohl verdient hätten, anzuzeigen. Allein da der dritte und vierte Theil, wegen beſonderer Umſtände, noch ſpäter herauskommen dürfte, ſo kann die Zeitſchrift von und für Ungern nicht länger mehr

über das, was wir bereits von diesem Werke haben, schweigen.

Bey der ziemlich grossen Anzahl von ungrischen Sprachlehren, die wir schon haben, fehlte es uns immer noch an einer solchen, welche die Regeln der ungrischen, in so vielen Stücken von allen andern europäischen abweichenden Sprache, aus ihren *ersten Gründen*, und *Quellen*, so viel möglich, philosophisch, und historisch entwickelte, und herleitete. Nur dadurch würde das Studium unserer Sprache wissenschaftlich begründet, manche grammatische Streitigkeit in ihrer Blösse erscheinen, und manche Verschiedenheit der Schriftsteller in der Orthographie, Flexion, Wortfügung, u. s. w. von selbst verschwinden. Diesen wesentlichen Dienst, der für die Cultur, der ungrischen Sprache in unseren Zeiten besonders nothwendig ist, wollte nun Hr. Prof. *Révai* seiner Nation erweisen, und daher hatte er schon lange angefangen das vorliegende Werk auszuarbeiten. Nach den beyden hier anzuzeigenden Theilen zu schliessen, ist auch der würdige Vf. allerdings der Mann: von dem etwas Vorzügliches in diesem Fache zu erwarten ist. Die genaue, ausgebreitete Kenntniss seiner Muttersprache, und fast aller in derselben verfassten wichtigen Denkmäler, die nothwendige Einsicht in andere, vorzüglich orientalische, und finnische Sprachen, der etymologische Scharfsinn, der ausharrende Fleiss, und lebhafte Eifer für diese Art von Un-

terſuchungen, ſind lauter Eigenſchaften, die zur glücklichen Vollendug eines ſolchen Werkes erfordert werden, und die auch unſerm Vf. in hohem Grade zukommen.

Der erſte Theil enthält I. die *Einleitung*, S. 11—52. in welcher die allgemeinen Begriffe von Sprache, Mundart, Grammatik, deren Theilen, allgemeinen Geſetzen, und Hilfsmitteln, vorausgeſchickt werden. Cap. II. § 2. wird die Frage aufgeworfen, welchem von den vier Grundgeſetzen der Sprachlehre, dem *Sprachgebrauch*, der *Analogie*, der *Etymologie*, und der *Euphonie*, die erſte Stelle gebühre; und welches alſo im Colliſionsfalle vor allen andern zu beobachten ſey? Der Vf. antwortet auf dieſe ſchon oft aufgeworfene Streitfrage, wie Ref. glaubt, ſehr wahr: daſs von dem richtig beſtimmten *Sprachgebrauch*, deſſen Begriff, und Erforderniſſe, er genau entwickelt, alle andern Sprachgeſetze abhängig ſind.

Auf die Einleitung folgt die Lehre von der *Rechtleſung*, *Orthoepia*, S. 53—146. die ſehr vollſtändig behandelt iſt: weil ſie in der ungriſchen Sprache viele Schwierigkeiten hat, welche der Vf. hier mit muſterhafter Genauigkeit zu heben bemühet war. — Die *Prosodie*, als der zweiyte Beſtandtheil der Grammatik, fült nicht mehr als fünf Seiten. — Die *Orthographie* iſt aber deſto ausführlicher S. 152—187. auseinandergeſetzt.

Die wichtigste Abtheilung aber ist diejenige, welche die *Etymologie* enthält: wovon die vorliegenden Theile nur erst die Lehre von der Flexion der Nennwörter, und Fürwörter begreiffen. Hier ist das Feld, wo die philologische Gelehrsamkeit, und der Scharfsinn des Vf's. in vorzüglichstem Glanze erscheint; und wo die gründlichsten Erörterungen über das Unterscheidende der ungr. Sprache vorkommen; wenn auch nicht alle ungrische Sprachforscher in Allem seiner Meinung ganz beypflichten sollten. Seine Vergleichungen der Formen unserer Sprache mit den orientalischen, und finnischen, führen oft auf äusserst interessante Resultate. Die Gränzen unserer Anzeigen erlauben nicht, die *vielen*, *neuen*, *wichtigen* Wahrheiten, die wir den gelehrten Forschungen des Vf's. in diesem Theile zu verdanken haben, hier auszuheben. Ref. behält sich diess auf eine andere Gelegenheit vor.

Mit Vergnügen bemerken wir, dass der Vf. besonders durch den Patriotismus, und die Freygebigkeit, zweyer verehrten Männer aus dem geistlichen Stande, des Hochw. Bischofs *David* von *Zsolnai*, und des Domherrn *Caspar*, von *Hertelendi*, in den Stand gesetzt worden ist, die ersten Theile dieser Grammatik in den Druck zu geben. Möchten doch bald die übrigen Theile so grossmüthige Gönner finden.

L. S.

Num. 81.

ALLGEMEINE LITERATUR ZEITUNG.

Freytags, den 29. März, 1805.

Neuere Sprachkunde

Pesth bey Trattner. *Elaboratior Grammatica Hungarica*, ad genuinam patrii sermonis indolem fideliter exacta, affiniumque linguarum adminiculis locupletius illustrata. Studio, et opera *Jo. Nic. Révai*, Presbyteri Sec. Dioecesis Iaurinensis, Linguae, ac Literaturae Hung. Prof. Publ. Ord. in Regia Scient. Vniuesitate Pestinensi. Duo Volumina, vtrumque in totidem Tomos subdiuisum Vol. I. 1803. 8. Tom. I. et II. 520 S. et Conspectus Operis.

Dem Vf. ist höhern Orts die Abfassung Ungrischer Grammatiken zum Gymnasial, und Trivial Schulunterricht aufgetragen. Um das Neue, und vom bisher Angenommenen Abweichende, welches seine Grammatiken, für Elementarschulen, und für Gymnasien enthalten sollen zu begründen, schrieb er eher eine weitläuftige Grammatik für Erwachsene, oder vielmehr für ungrische Sprachforscher, und Philologen: in welche er seine Untersuchungen, und deren Resultate, niedergelegt hat, um sie der bescheidenen Prüfung der Sachkenner zu übergeben. Gewiess ein lobenswerther, und eines um die magyarische Sprache, und Literatur, so hoch verdienten *Révai* würdiger Gedanke! Der ungrische Patriotismus unterstützte

ihn bey dessen Ausführung: die Kosten zum Druck des ersten Bandes gaben der Probst des Wesspri-mer Domkapitels *David Zsolnai*, und der Wess-primer Domherr *Caspar Hertelendi.* Möchten doch solche Beyspiele immer mehrere katholische Prä-laten ermuntern, den Überfluss an zeitlichen Gü-tern, womit sie die Freygebigkeit der ungrischen Könige ausgestattet hat, zum Besten des Vater-landes anzuwenden!

Diese Grammatik hat aber, nicht nur für in-ländische, sondern auch für ausländische Sprach-forscher einen entschiedenen Werth. Ihr Vf. ist mit allen atlen und neuen ungrischen Classikern vertraut: von seiner Bekanntschaft mit den alten magyarischen Wortformen zeugen seine in der A. L. Z. 1804. Nr. 143. angezeigten *Antiquitates Li-teraturae Hungaricae*; von der Bekanntschaft mit der neuern zeugen seine andern Werke. Eben so vortheilhaft kommen ihm seine Kenntnisse, der hebräischen, und andern morgenländischen Spra-chen, so wie seine emsigen Forschungen über die finnischen, und nordsiberischen Dialecte zu stat-ten. Merkwürdig ist sein Glaubensbekenntniss über dieselben, das er hier I. S. 45. f. aufgestellt hat. Er bietet gleichsam die eine Hand dem Prof. *Be-regszászi*, der die Sprache der Magyaren mit je-ner der Hebräern, und andern Orientalen, zusam-men paart; und die andre dem Prof. *Gyarmathi*, der in der magyarischen Sprache eine Verwand-tin der Finnischen erkennt. Nach Hrn. *Révai* sind

ſich beide Hypotheſen keineswegs entgegengeſetzt, und eine ſchlieſst die andre nicht aus. Den Vereinigungspunkt beyder Hypotheſen beſtimmt er folgender geſtalt: Alt, ſehr alt, ſind die hebräiſche Sprache, und ihre Schweſtern; eben ſo alt aber auch die finniſchen Mundarten, und von gleichem Alter iſt auch die Magyariſche, Alle drey Sprachgattungen ſind der einfachen älteſten einzigen Urſprache beynahe erſtgeborne Töchter, oder Enkelinnen; und müſſen alſo durch ihren gemeinſchaftlichen Urſprung vieles mit einander gemein haben, ohne daſs man ſagen kann, daſs die eine Tochter oder Enkelin, von der andern abſtamme. Die Zeit, das Klima, die Nachbarſchaft, die Begebenheiten eines jeden Volksſtammes haben die jetzt bemerkbaren Verſchiedenheiten erzeugt. Die Finnen, in den Norden zurückgeſtoſſen, haben mehr von der urſpünglichen Einfalt, und daher mehr Aehnlichkeit mit der hebräiſchen Sprache beybehalten. Mehrern Orts, und andern Veränderungen waren die Magyaren, folglich auch mehreren Abweichungen von der älteſten Urform, unterworfen. Sollte dieſe Meinung des Vfs. für Rudbekianismus erklärt werden (S. 52.): ſo hat er ſich doch deſſen keineswegs zu ſchämen.

Wenn nun auch Rec. dieſer Meinung noch vor der Hand nicht entſchieden beytretten kann, ſo muſs er dieſelbe doch für ſehr prüfensweth erklären. Iſt je ein Mittel glücklich gewält gewe-

ſen, derſelben Kredit und Eingang zu verſchaffen: ſo iſt es, die auffallend treffende, von dem Vf. ſcharfſinnig durchgeführte Vergleichung der hebräiſchen, finniſchen, und magyariſchen Grammatik, und des innern Sprachbaues. Man ſehe, und leſe nur, die Kapitel, *de vocalium et consonantium mutationibus* I. S. 97. 99. 119. (wo das Wort *Jobágy* ungezwungener, als nach andern etymologiſchen Hypotheſen, aus dem hebräiſchen *Jabad* abgeleitet wird) 122. *De numero* S. 197. f. *de casibus* S. 205. f. *de gradibus comparationis* S. 215. f. *de contractionibus* S. 240. *de halituum neglectu* S. 253. *de inflexione numeralium* S. 267. f. *de origine pronominum* S. 307. f. *de pronominibus demonstratiuis* S. 409. *relatiuis* S. 420. *interrogatiuis* S. 429. *redditiuis* S. 433. *de affixis possessiuis* S. 445. f.

Am wenigſten gelungen iſt dem Vf. das Kapitel über die alten ungriſchen Schriftzüge (S. 126—128.), woran vielleicht nicht ein einziger hiſtoriſch wahres Wort iſt; und unbegreiflich iſt es dabey, daſs auch der Vf. Hunnen ung Ungern S. 127, vermengt. Eben ſo miſsrathen, und überhaupt unnöthig, und verwirrend ſcheint der Vorſchlag des Vfs. zu einigen jetzt erſt aufzunehmenden neuen Schriftzügen S. 145.

Es iſt hier übrigens der Ort nicht, die Vortheile einzeln zu berechnen: die, die magyariſche Rechtſchreibung, die grammatiſche, und ſyntaktiſche Sprachrichtigkeit aus dem Buche zie-

hen können. In den meisten Punkten dürften ihm auch die übrigen magyarischen Sprachforscher Beyfall geben; und die Debate, die über andre Punkte entstehen könnten, ja zum Theil, z. E. über die Grundsätze der ungrischen Rechtschreibung, schon entstanden sind, werden am Ende zu sichern Resulteten führen. So wird denn diess Buch immer Epoche in der ungrischen Sprachforschung machen. Rec. wünscht die baldige Erscheinung des *zweyten* Bandes.

TESTIMONIVM
REGIAE SCIENTIARVM VNIVERSITATIS PESTINENSIS.

Admodum Reuerendus, ac Clarissimus Dominus, Ioannes Nicolaus Révay, Linguae, ac Literaturae Patriae in hac Regia Scientiarum Vniuersitate Professor Publ. Ord. nos orauerat: vt de se, suisque literariis meritis, publicum ederemus testimonium. Iustae huic Viri Clarissimi petitioni eo alacriore assentimur voluntate: quo id magis perspectum nobis est, eum a multis inde, quos in literariis muneribus exegit, annis, compluribus praeclaris Operibus, in lucem editis, de cultu, et ornatu Linguae Patriae optime meruisse, sicque nominis celebritatem retulisse. Quapropter lubentes testamur, eum ab illo praesertim tempore, quo Linguae, ac Literaturae Hungaricae Cathedram in Regia hac Scientiarum Vniuersitate docendam consecutus est, summo studio, ac singulari prorsus industria id egisse: vt Linguam

Hungaricam genuinae indoli, formae propriae, et natiuo decori restitueret. Laboris porro patientia, et diligentia incredibili, primo quidem Sermonis Hungarici vsum perpetuum, et hodiernum, et qui prioribus sex fere abhinc seculis viguit, explorare adnisum esse; tum vero ob manifestam idiomatis nostri, cum Orientalibus, ac Fennicis Linguis consensionem, et affinitatem, has inuicta assiduitate, et, inter necessariorum adminiculorum penuriam, et impedimenta, labore difficillimo ita tamen sibi notas reddere studuisse: vt inde naturam, formamque primaeuam Sermonis Patrii partem maximam erueret, clare cognosceret, penetraretque eo; quo Patriorum Philologorum nemini adhucdum accedere datum est. Quo factum, vt perspicaci, ac philosophico ingenio, et eximia dexteritate, veram huius Linguae rationem ad claras, definitasque reuocauerit leges, ab hypothesium nugis pariter, atque a Grammaticorum salebris repurgauerit. Luculenta conatuum istorum monumenta exstant in sequentibus libris, a Viro Clarissimo recenter editis: 1) *Antiquitates Literaturae Hungaricae. Volumen I. quod complectitur duas Allocutiones Funebres, genuinae veteri pronunciationi restitutas, et commentario grammatico illustratas. Monumentum inter Manuscripta Hungarica, quae sciuntur, omnium vetustissimum.* Pestini. MDCCCIII. 8. — 2) *Elaboratior Grammatica Hungarica, ad genuinam Patrii Sermonis Indolem fideliter exa-*

cta, Affiniumque Linguarum Adminiculis locupletius illustrata. Voluminis I. Tomus I, et II. et Voluminis II. Tomus I. Pestini. MDCCCIII. et IV. 8. — Ad haec plura etiam Viri huius, de literis meritissimi, inedita adhuc, et typis iam parata, Opera eo certiore augurio Auctorem suum, honore, ac gloria cumulatura sunt: quod ea tum ad pristinum, Linguae, ac Literaturae Hungaricae decus recuperandum, auctius asserendum; sicque ad vtilitatem, ornamentumque Patriae pertinent; tum vero, quod illius eiusdem ingenii, spiritus, et industriae partus sunt; qui propter tot iam publica specimina, ab domesticis aeque, ac exteris harum rerum peritis Censoribus, summas, et commeritas laudes retulit.

Signatum Pestini die 10 Febr. an. 1806.

Rector m. p.
et
Magistratus
R. Sc. Vniuersitatis Hung.

Ferdinandus Carolus Stipsits m. p.
R. Vniuersitatis Hungaricae
h. t. Rector.

(L. S.)

EGYÉB TUDÓS IRÁSOKBAN
SZERENTSÉSEN ADATOTT JELEKRŐL
SZÓLLÓ
BIZONYSÁGOK.

HAZAI TODÓS ÍTÉLET.

ZEITSCHRIFT VON UND FÜR UNGERN.

Jahrgang 1802.

Erſten Bandes Erſtes Heft.

Carmina quaedam *Joannis Nicolai Révai*, Dioecesis Iaurinensis Presbyteri Secularis, Artis Delineatoriae, Architecturae, et Humaniorum Professioris Emeriti. Accesserunt *Amicorum Iudicia Recentiora.* Sopronii typis Antonii Siess. 1801. pagg. 48. in 8. min.

Die Zueignung dieſer neueſten lateiniſchen Producte des als glücklichen Dichter geſchätzten Verfaſſers, welche an ſeine Freunde in Lapidarſtil gerichtet iſt, zeigt die Veranlaſſung zur Herausgabe dieſes Werckes an. Herr *Révai* hatte eine ſchwere Krankheit glücklich überſtanden; die Freude, welche ſeine Geneſung bey den Freunden deſſelben erregte, die Güte, womit ſie ihn wetteifernd zu ſich einluden, dann aufnahmen, pflegten, und zur Wiederherſtellung ſeiner völligen Geſundheit alles beyzutragen ſich bemühten, weckte das reinſte Gefühl des Dankes in dem Verfaſſer, welches ſich nun durch dieſe Gedichte äuſ-

ſerte. Aus dieſer ächtpoetiſchen Quelle floſſen nun die ſchönen Elegien an die zwey würdigen Prälaten, den Biſchof von Siebenbürgen *Joſeph Mártonfi*, und den Probſt von *Rátóth Michael Paintner*, ſo wie das Carmen *Phaleucium* an den Profeſſor des biſchöflichen Lyceums zu Raab *Joſeph Tumpacher*; die alle der lateiniſchen Muſe des Verfaſſers, deren Producte ſchon unter den Titel. *Ioan. Nicolai Révai Latina* (*Iaurini* 1792. 194 S. 8.) mit vielem Beyfall aufgenommen wurden, nicht unwürdig ſind. Ueberhaupt gehören die meiſten Elegieen dieſes unſers Landsmannes unter die gelungeſten Verſuche der neuern lateiniſchen Poesie. Wie ganz im Geiſte der Alten, wie ächt dichteriſch iſt die Elegie auf dem Tod des Kaiſer Leopold II! Wie wahr der Affect des bittern Schmerzens ausgedrückt; der den gefühlvollen Unterthan bey den unerwarteten Nachricht von dem plötzlichen Todesfalle dieſes groſſen Monarchen ergreiffen muſste! (*Latina pag.* 133.)

Quis te furtiuam temerarius exciit error!
  Impia mors, ausu, proh! nimis atra tuo.
Ne lacrimis inhibere suis te dira minantem
  Promta forent, quae nunc ſaucia regna gemunt:
Scilicet hoc id erat, cur non praeuisa venires,
  Nec solitas faceres gentibus ante minas,
Insidiis breuibus, ne quid nocitura puteris,
  Heu! quanta subito caede cruenta tumes.
etcet.

Auſser der erwähnten Gedichten, fügte Herr *Révai* in dem vorliegenden Werkchen noch ein

Trauergedichte auf den in September 1800 erfolgten Tod des kaiſ. Hofraths, und Bibliothekärs, *Denis*, bey: welches auch dem Herrn Probſt *Paintner*, als einem vertrauteſten Freunde jenes Gelehrten, zugeeignet iſt; und worin die Eigenſchaften und Verdienſte des Verſtorbenen ſchön auseinander geſetzt werden. Aus den dieſem Gedichte beygefügten Noten lernen wir auch die literäriſche Neuigkeit; daſs der würdige Probſt *Paintner* bereits ein ſchätzbares, und auch für die ungriſche Literatur wichtiges Werk, zum Druck bereit liegen habe, unter folgendem Titel: Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu, olim Prouinciae Austriacae, quae complexa est Hungariam, Croatiam, Slauoniam, Austriam, Transiluaniam, Styriam, Carinthiam, Carnioliam, Comitatum Goritiae, Istriam Austricam, ac ad annum MDCXIX. Bohemiam quoque, Morauiam, et Silesiam. Ab anno MDLIV. ad annum MDCCC. Dieſes Werk enthält die Anzeige von mehr als 1400 Schriftſtellern, unter denen über 500 Ungern, Siebenbürger, und Kroaten ſind, von denen im Jahre 1800 noch 70 lebten.

Noch iſt beygefügt ein ungriſches Gedicht über das neue Jahrhundert, an das auch eine deutſche Ueberſetzung angeſchloſſen iſt; beyde dem Biſchof von Siebenbürgen gewidmet. Am Ende ſind noch kleine Gedichte einiger Freunde an Hrn. *Révai*; unter denen ſich das Epigramm von Hrn. Probſt *Paintner* durch eine lebhafte Einbildungskraft, feinen Witz, und äſthetiſche Einheit, ſo vor-

züglich auszeichnet; dafs ich mich nicht enthalten kann, meine Lefer darauf aufmerkfam zu machen.

Strauit Révaium manans per viscera tabes,
Exanguem, et fractum membra labore graui.
Iamque, diu varia nil proficiente medela,
Intendere feras vltima fata minas.
Ille lyram increpuit vel languens blanda sonantem,
Carmen vt extremum concinat albus olor.
Mors stupuit; retulitque pedem suffusa pudore;
Excidit vt saeua falx nocitura manu.
Nunc veteres reparat vitiato in pectore vires
Herbis ipse Pater promtus Apollo suis.

BARÁTSÁGOS LEVELEKBŐL.

EX

LITERIS FAMILIARIBUS.

Augustini Karaba, e Scholis Piis, Professoris olim in Poesi longe meritissimi.

Pro gratissimo munere lucubrationum tuarum, quo me nihil tale cogitantem beasti, grates tantas tibi ne agere quidem possum, mi Nicolae! quantas et tu mereris, et ego volo: tantas igitur ago, quantas possum; pro Elegia nomini meo inscripta peculiares: in qua nempe me, vltra meum omne meritum, honestissimae laudis tuae, magnis, et multis laboribus tuis quaesitae, tam liberaliter fecisti participem, omnium, quosquos aliquando institui, meorum discipulorum, secundum omnes et numeros, et modos, et mihi, et erga me gratissime. Legi, relegi, perlegi, a capite ad calcem, omnia summa cum voluptate: promtam ingenii

genii tui facilitatem, vberem foecunditatem, suauem amoenitatem tibi ex intimo corde gratulatus. — Viue, mi Nicolae! ad Dei gloriam, Patriae felicitatem, nostri Instituti honorem, tui nominis laudem, quam diutissime: vale quam prosperrime; esto memor mei quam saepissime, qui te diligo quam tenerrime, aestimo quam maxime; tibi vt omnia ex tua succedant sententia, cupio vehementissime. — Priuidiae, anno 1793, sexto kalendas Martias.

Samuelis Hiros, e Scholis Piis, Directoris Localis Regii Archigymnasii Posoniensis.

Nae tibi Minerua, Musaeque omnes iratae merito fuissent: si tua *Latina* in tenebris latere, quam emergere foras, atque in lucem prodire, maluisses. Interire enim tam praeclaros, ingenii tui, et huminatis fructus aequum non erat. Itaque et illis, qui tibi, vt ederes, auctores exstiterunt, magna profecto gratia habenda est. Quod quidem tuum munusculum maximi muneris loco scito me habere, mirificeque eo delectari, cum per se, tum quod in eo meum etiam nomen obliuioni velut ex manibus extorquere, ac memoriae sempiternae adserere studuisti. In quo tamen vereor, ne tu plus animo erga me tuo singulari, quam quod esset aliquid in me magnopere laudandum, tribueris. Quare, quid egeris, quidue molestiae tibi mea caussa ipse conscieueris, vide. Nam, si qui erunt, qui de me dubitent, minusque mihi, vt plerisque, qui laudantur, accidit, quam tu praedicaris, tribuant; tum tuum erit, ea, quae mihi

tam liberaliter tribueris, non meum, defendere. — Posonii, 20 Junii, 1793.

Ioannis Chrysostomi Hannulik, e Scholis Piis, Directoris Localis Gymnasii Magno-Karoliensis.

Ante triduum in manus meas venit, molis quidem non magnae, sed venustatum Poeticarum plenus Liber Ioannis Nicolai Révai: quem quod prodiisse ignorauerim, vehementer doleo. Praefatio eius os obstruet illorum, qui reuera putant, et calumniantur, scribere tantum eos lingua Patria; qui nullo pulchri et venusti sensu, ex literis Latinis hausto, sese excoluerunt. Révai cum politus sit Romanis Gratiis, propterea maximo cum fructu literaturam promouet Patriam. Sanus ergo sis, et incolumis, mi Révai! et illum ex Latinis literis thesaurum, pulchrique gustum, in Patrias literas inferre memineris, quod et facis. In Praefatione attingis vtilitatem Classicorum; quam id belle! quam ad rem! vt omnino amare te etiam hac caussa debeam; quod ad hunc fructum, qui colligi ex illis debet, monendo ducas. Saepe enim lector vna alteraue huiusmodi sententia docetur id in libris obseruare, quod obseruare nescierat. Gaudeo itaque tuum hunc Librum in lucem venisse. — Karolini, 4 Julii, 1793.

Tibi sane precor ex animo, vt consequaris, quod optas. Ceterum amoenitates Latinas Patriis iungere ne desinas: ex illis enim tam caste scribere, et viuide sentire didicisti; et res etiam Patrias bonis dulcibusque sensis ditare, ac linguam

promouere, tuum ingenium consuefecisti. Si ego quidem delicato sensu non careo, si venustatem rerum discerno, eam in tuis scriptis inuenio. Hoc meum de illis est iudicium. Qui familiaritate Romanorum vsi non sunt, neque se penitus ad eos adplicuerunt, iudicent, vti sciunt. — Vale. Dabam pridie Paschalium, 1794, Karolini.

Eiusdem ad Ignatium Egervárium, e Scholis Piis, Collegii Pestinensis Rectorem, nunc Ordinis eiusdem Praepositum Prouincialem Dignissimum.

Dicito Révaio: eum omnes leges versionis tenuisse. Prudenter factum, quod hunc is laborem susceperit. Certauit mecum Versor spiritu, arte, sententiis, et tota Poesi. Exclamaui, vt legi, et exclamaui tundens pede terram: bene! recte! Révai est; nam alter vtramque linguam praeter hunc non possidet sic, vt Horatii more exultare possit. Da ei meo nomine plenam laudem: quam ego nostris Poetis Hungaricis tribuo paucis. — Odas et id commendat editas, quod prorsus sine errore sint typico. Sed vt iterum repetam: Révai! Révai! bene! recte! Profecto tribus, vel quatuor in locis eas habuit imagines, sicque vocabulo vno rem pinxit, vt — — At non proferam laudis expressionem, ne multum dixisse videar: id est, ne plus dicis caussa, quam veritatis, protulisse existimer. Qui si sic meas odas in Hungaricum converteret: omnes igni darem meas, ne quid earum supersit. Tanti hunc

egregium laborem aestimo. — Karolini, 3 Martii, 1803.

A' Latán Éneknek, a' mellyről vagyon itt a' ſzó, ez a' tzíme: *Eucharisticon ad Inclitos Status et Ordines in Comitiis Posonii congregatos, quod Institutum Scholarum Piarum Regi Apostolico commendandum censuerunt MDCCCII.* Ezen Jeles Költőnek íme' ſzerentsés Szüleményét Magyarra fordította a' mí Kedves Révaink: hogy a' Kegyes Oskoláknak Háláadatosságok annyival is több jelekkel megbizonyíttatnék az Orſzág előtt.

Wolfgangi Tóth, Emeriti Directoris Localis Regii Gymnasii Soproniensis.

Redditae mihi sunt vtriusque ordinis literae tuae, vna cum elegantissimis tuis versibus. Quos si sibi ipsis comparare licet, cum vtrique pulcherrimorum sensuum sint pleni, tum illi de Munificentia singulari Excellentissimi Domini Comitis Szécsényi rotundiore quodam numero ad aures videntur accidere: quod, haud scio, an ipso genere heroici metri integri dimidiatique eueniat.— In Sacro Monte Pannoniae, 2 Martii, 1803.

Ennek a' Latán Éneknek ez a' tzíme: *Bibliotheca Hungarica Patriae Consecrata a Pio, et Immortalis Meriti Optimate, Excellentissimo, et Illustrissimo Domino Comite Francisco Széchényi.*

Georgii Aloysii Szerdahelyi, ad Excelsum Consilium Regium Locumtenentiale Hungaricum in Commissione Studiorum Assessoris Referentis.

Admod. Reuerende, et Clarissime Pater Professor!

Pro Munere Literario, Erudito, et Eleganti, mihi nuper submisso, habeo gratias humanissimas: et profiteor me eo admodum delectari, et obstringi. Opto, vt possim seruire Admodum Reuerendae Paternitati Vestrae: quod certe, data opportunitate, libenter facerem propterea; quod sciam ex emolumento, honoreque Paternitatis Vestrae, commodum publicum in Re Literaria nasciturum. Commendo me porro beneuolentiae, et amicitiae, qui certe sum, et maneo semper Studiis, et Conatibus,

Admod. Reuerendi, et Clarissimi Patris Professoris

Budae 13 Aug. 1792.

Addictissimus Seruus
Georgius Szerdahelyi m. p.

Alexandri Barótzi, ad Nobilem Turmam Praetorianam Vigiliarum Magistri Primarii.

Vettem, Kedves Barátom! verseidet, mellyek betsűletet tefznek mind neked, mind a' cathedrának. Úgy esmérvén gondolkodásod módját, mint a' mennyiben magam esmérem, kevesebbet nem vártam nemes elmélkedésedtől. Hanem azt igen bánom, hogy tsak egy darabot küldöttél. — Ha valamelly bizonyos alkalmatosságot találfz, küldj fel egy kis tsomótskát: minthogy már úgy is ki vagyon nyomtatva; — Hogy ott, a' hol illik fordíthassam hafznodra. A' gyertyát nem azért gyújtják meg, hogy a' véka alá rejtsék. Fogom örömmel olvasni a' Német Verseket is Magyarban: mint-

hogy reménylem, hogy ezen a' nyelven is ſzépen fognak ſzóllani.

Alexandri Besenyei, Equitum Magistri in Legione Equestri Magni Ducis Hetruriae.

Apollóban Barátom!

A' világ nagy játék-néző piatzáról, harmintz eſztendők alatt lett hányatásom után, leléptem. A' Rajna vidékéről a' napokban, Kedves Hazámba, vidéketekre elérkeztem. Külső nemzetek közt többnyire vándorolván, azoknak charactereket megesmértem, megtanúltam: bennek a' léleknek azt a' nagyságát, mint bennetek igaz Hazámfiaiban, nem találtam. Azt mondatja velem tapaſztalásom, minden philautia nélkül: mintha ti Magyarok volnátok remekjei az igaz emberiségnek, és máz nélkül való tudományoknak. Ne vedd hát roſz neven, Kedves Földim! ha én is, mint belőletek kipattant ſzikra, ismét Lángoló Lelketek nagy tüzébe viſzſzatérni kivánok, és társalkodástokat ohajtom. Lelkedet munkáidban ſzemélyed nélkűl esmérem: mert ſzép gondolatidat, emberiségedet, igaz Magyarságodat, sokſzor philosophusi magánosságomban olvastam, éreztem, és magaméivá tettem. Szomjú a' lelkem ugyan azon ſzép gondolatokat, érzékenységeket, egy ſzóval emberi ſzívedet ékesítő virtusaidat tennen magadtól hallani, és arról tőled értekezni, miben áll most a' Magyar Literatura. Jöjj hozzám, vigaſztald, tökélletesítsed tudni vágyódó kívánságát igaz Barátod Besenyeinek. Az Új Kávéház-

ba, 3 órakor dél után. Győrött, Apr. 22 napján, 1794.

EXCELLENTISSIMI, ILLVSTRISSIMI
QVONDAM DOMINI,
COMITIS ANTONII KÁROLYI
DE NAGY KÁROLY
Capitanei Turmae Nobilium Praetoreae,
Protectoris Benignissimi.

Bizodalmas Kedves Tiſztelendő Uram!

Nemes Hazánknak tsak el nem kortsosodott anya nyelve körül tétetett sok, ditséretes, és haſznos fáradozásának, négy Kötetben foglaltatott, kellemetes gyümöltsét ſzinte azon gyönyörködtető kedvességgel ſzemlélem: a' mellyel mint a' valóságos Tudományokhoz, mind pedig a' Tökélletességre vezérlő Erköltsökhöz, és ezeknek előbbre mozdítóikhoz viseltetem. Innet ſzármazik, hogy ditsőségre méltó Hazafiúnak esmérem Atyaságodat is: a' ki hanyatló haza nyelvünknek ügyét érzékeny ſzívére vévén, nem sajnálja fáradságát, annak fogyatkozásit jobbitgatni, 's közébe furakozott durva idegenségit irtogatni. Valóban ſzép, és érdemet ſzülő munka ez: 's méltó, hogy további folytatását két kézre fogván, mind addig félre ne horgadjon menésében; míg feltétetett ſzándékának tzélját el nem éri. A' józan értelemmel bíró böltseség, és módjával bátorkodó ſzív, hívséges kalauzi leſznek útjában, 's gyorsan se-

gitő társai munkálódásában. Én pedig régi ſzíves hajlandósággal vagyok

Atyaságodnak

Bétsben, Mart. 13 napján, 1788.

Köteles Szolgája
G. Károlyi Antal m. k.

EXCELLENTISSIMI ILLVSTRISSIM
DOMINI COMITIS
SAMVELIS TELEKI DE SZÉK,
Transiluanici Cancellarii Aulici.

Tiſztelendő Úr!

Mennél tsoportosabbak az akadályok a' jó ſzándéknak véghez vitelében: annál ditséretesebb azoknak meggyőzések, és a' feltétetett tzélnak elérése. Mi lehet pedig egy jó Hazafia, iparkodásának, törekedésének nemesebb tárgya: mint a' köz haſzonnak előmozdítása, a' Nemzetnek boldogsága, és abban a' Tudományoknak kiterjeſztések? Mellyre nézve leghathatósabb eſzköz lévén a' Nemzet nyelvének gyakorlása, gazdagítása, és a' Tudományokhoz való alkalmaztatása, elejétől fogva nagy érdemet tulajdonitottam azoknak: a' kik munkás ſzorgalmatosságokat, és jó igyekezeteket, ennek eſzközlésére fordították. Kik közűl első helyet érdemel Atyaságod Magyar Gyűjteményével: és hogy első darabjaival Könyves Tárházamat ſzaporítani kívánta, igen nagyra

betsülöm. Továbbra megkülömböztetett tekintettel maradok

Tiſztelendő Atyaságodnak

Bétsben, April. 17 napján, 1788.

Kéſz jó akaró Szolgája
G. Teleki Sámuel m. k.

ILLVSTRISSIMI DOMINI
IOANNIS NEPOMVCENI SOMOGYI
DE MEDGYES,
Ad Excelsam Cancellariam Hungaricam
Consiliarii, et Referendarii Aulici.

Tiſztelendő Úr sok fáradozásának — nyugodalmas jutalmát — a' maga tetemes érdemeinek, és a' legkegyesebb Felséges Urunk kegyelmének tulajdoníthatja. Én tsak azt kivánom, hogy ſzámos eſztendőkig azt egéſzségben jó kedvel tölthesse, és igy mindenkor *Hungaricos concinat ille modos*. Mivel pedig épen erről vagyon a' ſzó, ki nem mondhatom: melly igen tetſzett Méltóságos Erdélyi Püspök Úrnak ezen ékes gondolatjának Deák versekben való előadatása. Méltóságos Rozsos Püspök Úr is álmélkodva olvasta. Én tsak attól félek: hogy, ha a' Deák Szüzek a' Phoebus sententiáját feljebb appellálják, vagy ismét új pört kezdenek; az illyen daraboknak bémutatásokkal hasonló just a' Magyar Szüzekkel ne nyerjenek. Mert lehetetlen, hogy Tiſztelendő Úr betegen ír-

ta volna azokat. Azonban mint ezért, mind a' többi legékesebb darabokért igen különös köſzönetet mondok. — Denisről igen méltó volt olly ékesen emlekezni: kinek neve, és ditsérete, a' meddig a' ſzép tudományok fenmaradnak, mindenkor megmarad. — Posonban, Mart. 14 napján, 1801.

El nem hagyhatjuk azt az ékes gondolatot: hogy az ékesen érző Szebb Világnak általunk is teljék abban kedve.

Lis fuit, Hungaricas inter, Latiasque Sorores:
Pars haec Révaium dixit, et illa, suum.
Acrior, ac decuit, rapuit contentio Diuas:
Et iam pugnaces conseruere manus.
Iam decora euulsis sparsim iacuere capillis:
Hic dulces Chorei, Pyrrichiique leues;
Dactylus; et celer hic Anapaestus; tardus et illic
Spondaeus; reliqui, tinnula turba, pedes.
Phoebus vt haec vidit, litem sic ipse diremit,
Vatem vt diuiso iure tenere velint:
Aeger cum fuerit, laeso vel pectore moestus;
Sit Latius querulo carmine Révaius:
At bene si valeat, iucunda et fronte serenus
Rideat; Hungaricos concinat ille modus.

Ezen Méltóságos Úr már régen Jó Barátja a' mi Kedves Révainknak: 's ennek jeles tehetségéről, még Püspöksége előtt, 1784 eſztendőben, ſzépen jelentette ítéletét gyönyörű verseiben.

Régi setétségnek rettentő háza kebléhen
Rab vagy ugyan még te, o Magyar Euriditze!
De Bízzál, kiveſzen lantjának gyenge ſzavával
Révai Orfeusunk; tsak tova viſzſza ne nézz.

LITERAE BENIGNISSIMAE
SERENISSIMI HAEREDITARII REGII PRINCIPIS
ALLEXANDRI LEOPOLDI,
ARCHIDVCIS, ET REGNI PALATINI.

Honorabilis Pater!

Gratanter accepi Literas Paternitatis Vestrae, sub 30 proxime praeteriti Mensis Martii ad me exaratas: quibus duplicis argumenti Carmen per Eandem eleganter compositum, mihi submittere, vna vero Supplicem Suum Libellum ad Suam Maiestatem Sacratissimam directum accludere, eundemque interpositione mea falciendum flagitare voluit.

Pro eruditis illis Versibus, quos non mediocri cum delectatione legi, Paternitati Vestrae grates repono. Supplicem vero Eiusdem Libellum Suae Maiestati Sacratissimae cum Commendatione exhibui: gratulaturus, si Paternitas Vesra voti sui compos reddi potuerit. Cui tantisper iugem incolumitatem precor, et maneo

Paternitatis Vestrae

Viennae, 5 Aprilis. 1792.

Beneuolus
Leopoldus Palatinus m. p.

Vienna ex Cancellaria Palatinali.

Honorabili Patri Nicolao Révay, Ordinis Scholarum Piarum Clerico Regulari, Artis Delineatoriae Professori.

ex Officio Iaurini.

Olvashatja ezen Verseket, valaki a' Latán Költésben gyönyörködik, Kedves Tanítónknak Győrött 1792 efztendőben kiadatott Munkájában (*Ioannis Nicolai Révai Latina*) a' 133, és 137 lapon.

A' HIVATALOKBAN HASZNOSAN BUZGÓDÓ HÍVSÉGRŐL SZÓLLÓ BIZONYSÁGOK.

Infrascriptus testor Admodum Reuerendum Patrem Nicolaum Révai e Scholis Piis eo tempore, quo in Academia Regia M. Varadinensi Philosophiae Professoris Extraordinarii vices sustinuit, ita numeris sui partes omnes expleuisse: vt indefessae industriae, acris, et profundi ingenii, eruditionis item non vulgaris luculenta dederit specimina. Porro morum suauitate, amorem, et aestimationem aliorum, sibi mirum in modum conciliauit. Quod mei iudicii testimoninm tanto libentius illi praesto, quanto maiori dolore abitum illius prosecutus sum. Sign. M. Varadini, die 25 Julii, 1783.

(L. S.) Michael Horváth
Director Acad. Localis m.p.

N. 126.

Perillustris Domine Director Localis!

In nexu praestitae, pro I. Semestri anni $179\frac{2}{3}$, de Scholis Primariis, et Capitalibus Relationis intimat Excelsum Consilium Locumtenentiale Regium datis die 21 Junii a. c. sub N. 13944 Literis.

Patrem Nicolaum Révay, Graphidis Magistrum, qui singularis prorsus zeli, et distinctae applicationis suae Specimina in Delineationibus suorum diuersae Religionis Scholarium de Semestri in Semestre cum satisfactione exhibet, nomine Excelsi Consilii Locumtenentialis Regii collaudandum esse.

Quod ipsum Praetitulatae Dominationi Vestrae fine congruae Executionis hisce communico.

Praetitulatae Dominationis Vestrae

Datum Quinqueecclesiis die 28 Julii 1793.

Seruus obligatissimus
Ioannes Bachmann m. p.
Inspector Regius.

23748.

Admodum Reuerende,
Reuerendissime Domine nobis obseruande!

Erga remonstrationem Suae Maiestati Sacratissimae circa peculiarem Industriam per Professorem Graphidis Iaurinensem, Patrem Nicolaum Révay, ad promouendum hocce Institutum impensam, abhinc factam, Eadem Sua Maiestas Sacratissima clementer rescribere dignata est: vt

Regium isthoc Locumtenentiale Consilium memorati Professoris, propter laudatos Eiusdem Conatus, occurrente occasione iustam reflexionem habeat.

Quae Benigna Resolutio Regia Praetitulatae Dominationi Vestrae, ad praestitam Eiusdem de dato 6 Augusti a. l. in hocce Merito Relationem, fine edocendi praelaudati Professoris hisce intimatur ex Consilio Regio Locumtenentiali Hungarico, Budae 11 Octobris 1793 celebrato.

Praetitulatae Dominationis Vestrae.

Beneuolus
ad Officia parati
C. Iosephus Haller m. p.
C. Franciscus de Nádasd m. p.

Domino Superiori Studiorum Directori Districtus Literari Quinqueecclesiensis.

Iudicium Caesareae Regiae Academiae Viennensis Artium Imitatricium de Schola Graphidis Iaurinensi.

Raab.

Diese Zeichnungsschule ist, so wie die ganze Einrichtung derselben, vortreflich: die 46 Stück eingeschickter Musterzeichnungen sind sehr schön, die Ordnung unverbesserlich, der Eifer des Lehrers unermüdet, der Nutzen unausbleiblich; und es bleibt nur der Wunsch übrig, daß die Geschicklichkeit, und die rastlose Bestrebung des Lehrers hoher Orten möchte bemerket, und

diese Schule allen übrigen Nationschulen zum Muster aufgestellet werden.

Wien, den 29 März, 1795.

Ferdinand von Hohenberd Direktor m. p.

Vinzens Fischer m. p. der k. k. Akademie Rath, und Professor der Baukunst.

Andreas Fischer m. p. der k. k. Akademie Rath, und Professor der Baukunst.

Infrascriptus testor Admodum Reuerendum, et Clarissimum Dominum Nicolaum Révay, Almae Dioeceseos Iaurinensis Presbyterum Secularem, ac in Regio Gymnasio Strigoniensi Primae Humanitatis Professorem, ab anno 1787 vsque finem anni scholastici 179$\frac{4}{5}$ in Primaria Nationali Schola Regia Iaurinensi ea sui commendatione Graphidis Magistri Munus obiuisse: vt ob indefessum discipulorum suorum progressus promouendi studium; ob insignem conficiendis omnigenis Delineationum formularibus impensam operam, ab Excelso Consilio Regio Locumtenentiali Hungarico iteratis vicibus laudatam, quin et Sacratissimae Suae Maiestati Benigno-gratiose commendatam, ab Inclita Bellarum Artium Caesareo-Regia Academia Vindobonensi honorificentissime praedicatam; et in genere ob solidam suam scientiam, tam praeclaram sui Artium Cultoris feruentissimi memoriam, quam ardens desiderium laudatissimarum

suarum Delineationum apud nos reliquerit. Datum Iaurini die 24 Ianuarii, 1798.

(L. S.) Michael Dió m. p.
Primariae Nationalis Scholae
Director Localis.

992.

Tiſztelendő Professor Úr!

Bizodalmas Drága Jó Uram!

Dió Mihály Úrnak, a' Győri Nemzeti Fő Oskola Igazgatójának, e' mai napon vétetett tudósításából örömmel értettem: hogy Tiſztelendő Uraságod az ugyan ott lévő Rajzoló Oskolának 151 forintokat, és 22 krajtzárokat érő Könyveket, rézre metſzetett, és rajzoltatott Képeket ajándékozott.

Valamint a' Felsőbb Helyeken ma teſzek jelentést erről a' Közhaſzonra tzélozó, 's ritka példájú, Hazafiúi ſzívből ſzármazott, Nemes Áldozatról: ſzinte úgy érzem magamat kötelesnek azért teljes háládatosságomat kinyilatkoztatni. Már ezen betses ajándékon kivűl is méltó tiſzteletben volt a' Győri Nemzeti Fő Oskolában a' Tiſztelendő Úr emlekezete: érdemes Nevét senki sem említette buzgó háládatosság nélkűl, tudva lévén közönségesen, hogy a' Tiſztelendő Úr volt az; a' ki azt a' jó ízlésnek gyarapitására, a' kézi mesterségeknek tökélletesítésökre, és a' hazabéli kereskedésnek virágoztatására rendeltetett Oskolát, a' maga zsengéjétől kezdve, a' Felsőbb Helyeknek

Helyeknek ditséretekre érdemes állapatba helyheztette; a' ki ezt tulajdon költségeivel, fáradhatatlan buzgósággal, és nagy tehetségeivel, számtalán akadályok között, vitte a' tökélletességre, és önnön érdemei által diszesítette. Ezekhez járúlván az elöl ditsértetett ajándék, méltan állithatom: hogy, az idönek, és gondolkozásnak semmi viszontagságai sem fogják azoknak szíveikböl a' Tisztelendö Úr drága emlekezetét kitörülhetni; a' kik az emlittetett Rajzoló Oskolát közelebbröl fogják ösmérni. Fogadja el Tisztelendö Uraságod itt az én hív köszönetemet, ezen sok érdemeire nézve, 's legyen meggyözetve a' felöl, hogy a' legtökélletesebb háláadó tisztelettel vagyok

A' Tisztelendö Úrnak

Pétsett, Sept. 3 napján, 1800.

Leköteleztetett Szolgája
Vitéz Imre m. k.
A' Nemzeti Oskoláknak
Királyi Föigazgatójok.

Infrascripti praesentium vigore recognoscimus, Admodum Reuerendum, et Clarissimum Dominum Nicolaum Révay, Presbyterum Secularem Dioeceseos Jaurinensis, nunc in Regio Gymnasio Comaromiensi Secundae Humanitatis Professorem, ac olim in Primaria isthac Vernacula Schola Regia Graphidis Magistrum, ab excellenti artis huius peritia per quam laudatum, Publicoqué huiati aestimatissimum, in perpetuam eius rei memoriam,

quod in hocce Instituto Literario primus Graphidis Institutiones cum adplausu communi occeperit, Adparatum ad Artem Delineatoriam spectantem, propriis olim sumtibus in priuatum suum vsum comparatum, sub 2 Iunii anni 1800, pro augmento praeexistentium iam subsidiorum, motu proprio, Primariae huiati Scholae cessisse, donasse, cumque omni proprietatis iure in Graphidis Scholam transtulisse. Et quidem

I. Libros.	fl.	x.
A. Albertolli Ornamenta in folio regali, ac valore - - - - -	33,	—
B. Caroli de la Fosse Ichnologiam Hiſtoricam, duobus Tomis distinctam, in folio - - - - -	30,	—
C. Adparatum Mobilium Auctore Boucher in folio - - - - -	24,	—
D. Perspictiuam Pictorum, atque Architectorum, ab Andrea Pozzo, in folio - - - - - -	4,	30.
E. Diuersa Ornamenta Mobilium Joannis Hagenauer, Tomis III. compacta, in quarto - - -	18,	—
F. Architecturam Ciuilem Sebastiani le Clerc, Tomulis II. compactam, in quarto - - - -	4,	30.
G. Architecturam Vignolae, solum in cupris, in quarto - - -	3,	—
Summa	117,	—

II. Cupra.

A.	Cupra Delafosseana in foliis 4.	—, 24.
B.	Cupra Neuforgeana in foliis 66, pleraque Architectonica -	6, 24.
C.	Cupra Cailloutana in foliis 32, Principia Ornamentorum, rubri coloris - - - - -	3, 12.
D.	Cupra alia Diuersorm in foliis 23.	1, —
E.	AntiquitatumSanssoucianarumPartem II. - - - -	1, 30.
F.	Cupra quaedam iterum Delafosseana in foliis 10 - - - -	1, —
G.	Cupra Graberiana in foliis 4, pro Fabris Serariis. Accedit frustum 1 in folio regali - - -	1, —
H.	Cupra quaedam Blainclairiana in foliis 4 - - - -	—, 24.
	Summm	14, 54.

III. Delineationes Viennenses.

A.	2 getuschte Lauber, N. 1, 2. -	2, 40.
B.	2 getuschte, und gefärbte Lauber, N. 9, 10. - - - -	5, —
C.	2 Arabesque; 1 grün, und 1 strohfarb, N. 11, 12. - - -	5, —
D.	4 Antique Rosetten, N. 5, 6, 7, 8. - - - - -	6, 48.
	Summa	19, 28.
	Summa Summarum	151, 22.

Signatum in Consessu nostro Iaurini die 19 Iunii anni 1800 habito.

Michael Dió m.p. (L. S.)
Primar. Vern. Scholae
Director Localis
P. Illuminatus Konaider m.p.
ex Ordine Carmelitarum,
Catecheta.

P. Gabriel Halles m.p.
III. Classis Prof. et Sen.
Michael Halper m. p.
IV. Classis Professor.
Stephanus Török m.p.
II. Classis Professor.
Stephanus Vátzy m.p.
I. Classis Professor.
Ioannes Verner m. p.
Graphidis Prof.

Infrascriptus per vigorem praesentium fidem facio, et testor: quod Admodum Reuerendus Dominus Nicolaus Révay, Almae Dioecesis Iaurinensis Presbyter Secularis, nunc in Regio Gymnasio Comaromiensi Secundae Humanitatis Professor, a prima Regiae Primariae Scholae Nationalis Magno-Varadinensis anno 1777 facta introductione, in eadem Munus Graphidis Professoris vsque annum 1780 ea cum peculiari solertia obiuerit; vt, superatis quibusuis in exordio similis Instituti euenire solitis impedimentis, ea conatus sui specimina ediderit, quae publicam semper laudem tulerunt. Praeterea anno 1778 Catechetae etiam Munus, per decursum integri anni scholastici, in defectu distincti Catechetae, diligenter suppleuit, exposita, vt ordo tulit, per omnes Scholae Classes Doctrina Christiana; Sacroque Missae Sacrificio, postquam

iam Sacerdos ordinatus est, stata hora, pro Iuuentute Scholastica celebrato. Praeter haec porro toto eo tempore, quo in huiate Regia Primaria Schola Nationali Professoris Munere functus est, in plerisque Libellis Scholasticis, vel Hungarice reddendis, vel ad Linguae Hungaricae Indolem, praescriptamque docendi Methodum accommodandis, opera eius fuit adhibita. Qui quidem Libelli nominatim sequentes sunt.

a. Ipse Libellus Alphabeticus, qui cum adiecto textu Germanico iam anno 1777 Posonii in Typographeo Landereriano, vrgente Reuerendissimo Canonico, et Inspectore Posoniensi, Casparo Pál de Ehrenfels, primum ex Manuscripto editus est. Postea repetito saepius Vniuersitatis praelo in hunc vsque diem in vsu est. *ABC Könyvetske a' Nemzeti Oskoláknak hasznokra.*

b. Orthographia, et Recta Pronunciatio Hungarica ad Indolem Linguae methodice accommodata. Edita est Budae primum anno 1778. *A' Magyar Nyelvnek Helyes Irása, és Kimondása felöl való Kettös Tanúság.*

c. Calligraphiae Elementa Hungaririce proposita. Edita Budae primum anno 1778, postea saepius. *Az Ékes Írásnak a' Nemzeti Oskolákra alkalmaztatott Eleji.*

d. Architecturae Ciuilis Elementa, compendiose excerpta ex Probatioribus Fontibus, et methodice proposita. Edita Budae primum anno 1780. *A' Várasi Építésnek Eleji.*

e. Oeconomia Rustica, ex Versione Szilágyiana, in receptam apud Scholas Nationales Methodum reducta. Edita Budae anno 1780. *A' Mezei Gazdaságnak Folytatásáról a' Nemzeti Oskoláknak Módjokhoz alkalmaztatott Tanúságok.*

f. Concinnauit idem Vir, iubentibus Superioribus, in vsum harum Scholarum et Grammaticam Hungaricam, et Doctrinae Christianae Libellum, atque hunc quidem Venerabilis Consistorii Varadinensis Iudicio pro typo iam tunc probatum. Et licet postea pro vtroque horum, Altiore Voluntate, alii introducti sint Libelli; memoratus tamen Professor, cum expeditam ad tales labores dexteritatem, tum promtam Publico inseruiendi voluntatem suam, his etiam lucubrationibus suis satis ostendit.

In quorum fidem hasce vsuali meo Sigillo, et propriae manus subscriptione munitas, erga requisitionem supranominati Admodum Reuerendi Domini, extradandas esse duxi Literas Testimoniales. Signatum Magno-Varadini die 22 Iunii, 1800.

(L. S.) Iacobus Verner m. p.
Incl. Comitat. Bihariensis,
et Sathmariensis Tabulae
Iudiciariae Assessor,
et Regius per Literarium
Districtum M. Varadinensem
Scholarum Nationalium
Inspector.

Lecturis Salutem a Domino.

Infrascriptus praesentibus recognosco, et testor, Admodum Reuerendum, ac Clarissimum Dominum Nicolaum Révay, Almae Dioecesis Iaurinensis Presbyterum Secularem, in Regio Gymnasio Strigoniensi Primae Humanitatis Scholae Professorem, anno superiore scholastico $179\frac{6}{7}$, ea contentione animi in implendis officii sui partibus versatum esse: vt is in adeundis Scholis exactam accurationem, in conseruanda disciplina assiduam vigilantiam, in prouehendis suorum Discipulorum literariis progressibus indefessam sedulitatem, cum multae, et solidae lectionis adprobatione, ac singulari sui etiam commendatione prodiderit. Mores item Statui suo per omnia conformes, ac in exempla Iuuentutis Scholasticae apprime compositos constanter exhibuerit. In quorum fidem haec Gymnasii Sigillo munita, communi Suadente Iustitia, dedi Strigonii, die 12 Decembris, 1797.

Idem infrascriptus eundem Dominum Admodum Reuerendum Nicolaum Révay, eodem feruore animi, in Schola sua anno $179\frac{7}{8}$, versatum fuisse, libens recognosco. Strigonii, die 24 Sept. anno 1798.

(L. S.) Iosephus Andaházy m. p.
Gymnasii Strigoniensis
Director Localis.

Lecturis Salutem a Domino.

Praesentium exhibitorem, Admodum Reuerendum, et Clarissimum Dominum Nicolaum Révay, Almae Dioecesis Jaurinensis Presbyterum Secularem, in Regio Gymnasio Strigoniensi Primae Humanitatis Scholae Professorem Emeritum, Altiori Voluntate ad Commodiorem Stationem dispositum, hisce libens comitor, et testata de eo facio sequentia. Primum, quod eum vt Presbyterum spectat, non modo immunem esse ab omni censura, proinde, ad quos peruenerit, vbiuis locorum ad celebrandum Missae Sacrificium admitti possit: verum toto etiam eo triennio, quod apud nos exegit, ob vitae probitatem, morumque integritatem, statui suo per omnia conformem, nobis vniuersis non mediocriter acceptum fuisse; eundemque, quantum publicum Professoratus Officium, et valetudo admisit, celebrandis stato tempore Missae Sacrificiis, excipiendis Fidelium Confessionibus, aliisque muniis Ecclesiasticis, cum in Parochiali Liberae Regiaeque Ciuitatis Strigoniensis Ecclesia ad Sanctos Apostolos Petrum, et Paulum, tum in Sacello Arcensi ad Beatam Virginem Mariam Annunciatam, in Vinea Domini, Animarum Curatoribus promte, ac diligenter auxilio venisse. Dein, quod Professoris partes concernit, Directoris Localis laudabile de eo testimonium confirmari etiam fama publica, et bona Ciuium existimatione: apud quos memoratus Professor magnum reliquit, suae et

in conseruanda disciplina assiduae vigilantiae, et in prouehendis discipulorum literariis progressibus indefessae sedulitatis desiderium. Quem proinde his dotibus conspicuum, feriis autumnalibus negotiorum caussa Budam, inde Viennam, et vltra excurrentem, dum ad destinatam demum Stationem redeat, omnium, ad quos eum venire necessum fuerit, Gratiis, et Beneuolentiae tanto impensius commendo. Datum in Libera Regiaque Ciuitate Strigoniensi, die 27 Aug. 1799.

(L. S.) Ioannes Szily m. p.
Liberae Regiaeque Ciuitatis
Strigoniensis Parochus.

Lecturis Salutem a Domino.

Infrascriptus praesentibus recognosco, et testor, Admodum Reuerendum, et Clarissimum Dominum Nicolaum Révay, Almae Dioecesis Iaurinensis Presbyterum, Regii Maioris Gymnasii Comaromiensis Secundae Humanitatis Professorem, in explendis ad amussim officii sui partibus praeclara cum ingenii, atque eruditionis suae, industriae item, et vitae probitatis commendatione versari. Nam quamuis afflicta sit valetudine, cuius manifesta in vultu ipso atque oculis indicia frequenter circumfert; diuturna etiam, atque acerba tussi, hyberno praesertim tempore, vexatus fuerit: in adeundis tamen scholis accuratum, et diligentem; in tradendis dilucide, rectoque ordine, ſcholae suae studiorum argumentis, eximio cum suorum

discipulorum profectu, feruidum; in conseruanda inter iuuenes scholastica disciplina, morum probitate, et pietate promouenda, indefesse sedulum se semper exhibuit. Extraordinariis etiam persaepe horis, vel praescripta cum suis studia vrsit, vel praestantiores quosdam adolescentes in Lingua Patria, Poesi Latina, Graphidis arte, et Calligraphia exercuit. Atque ita semper honestissimis conatibus, studiisque occupatus, illius vitae probitatis, morumque integritatis famam, quam Strigonii publico eiusdem Liberae Regiaequae Ciuitatis Parochi testimonio loquente collegit, Comaromii quoque semper adhuc conseruauit. In quorum fidem, communi suadente iustitia, has eidem Officii Sigillo Publico munitas dabam Comaromii, die 20 Maii, anno 1800.

(L.S.) Sigismundus Schwartzel m.p.
e Scholis Piis,
Gymnasii Comaromiensis
Director Localis.

A' MUNKÁNAK TARTALMA, 'S MUTATÓ TÁBLÁJA.